

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vliv barokní kultury na městské prostředí.
České Budějovice v 17. a první polovině 18. století

The influence of the Baroque culture on the urban environment.
České Budějovice in the 17th and early 18th centuries

Kateřina Kolářová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Mikulec, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání a Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Vliv barokní kultury na městské prostředí: České Budějovice v 17. a první polovině 18. století potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Místo a datum odevzdání práce:

Podpis:

Ráda bych poděkovala především vedoucímu práce prof. PhDr. Jiřímu Mikulci, CSc. za trpělivost, věcné rady a připomínky a ochotu v celkovém procesu tvorby práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině, a hlavně přátelům za podporu a povzbuzení v těžkých chvílích.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vlivem a projevy barokní kultury na městské prostředí Českých Budějovic v průběhu 17. a první polovině 18. století. Je rozdělena na tři hlavní části, které dané projevy popisují a rozdělují na základě kontextu náboženského života, potřeby technické modernizace a apelu na barokní moderní estetiku. Tyto projevy jsou popsány ve spojení s historickými událostmi, které byly významnými faktory při prosazování barokní kultury v tomto městě. Současně se práce zaměřuje i na významné osobnosti, které měly na rozvoj barokní kultury vliv. Práce primárně přihlíží k sekundární literatuře od lokálních autorů, dobovým mapám, vedutám a malbám a následně k samotným uměleckým památkám hmotným i nehmotným.

KLÍČOVÁ SLOVA

České Budějovice; Baroko; Barokní kultura; Městské prostředí; 17. století; 18. století

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the influence and manifestations of Baroque culture on the urban environment of České Budějovice during the 17th and the first half of the 18th century. It is divided into three main parts, which describe and divide the manifestations on the basis of the context of religious life, the need for technical modernisation and the appeal to Baroque modern aesthetics. These manifestations are described in relation to historical events that were important factors in the promotion of Baroque culture in the city. At the same time, the thesis also focuses on the important personalities who influenced the expansion of Baroque culture. The thesis primarily considers secondary literature from local authors, contemporary maps, vedute and paintings, and then the art monuments themselves, both tangible and intangible.

KEYWORDS

České Budějovice; Baroque; Baroque culture; Urban environment; 17th century; 18th century

Obsah

1	Úvod.....	7
1.1.	Prameny a literatura.....	8
2	Barokní kultura a život v českých zemích	11
2.1.	Společensko-politické poměry v českých zemích	15
3	Doba barokní v Českých Budějovicích.....	20
3.1.	Budějovice v předvečer baroka – doba Rudolfa II. a Matyáše.....	20
3.2.	České Budějovice za stavovského povstání	22
3.3.	Pobělohorské Budějovice a třicetiletá válka.....	26
3.3.1.	Velký požár roku 1641	27
3.4.	Hospodářské a společenské změny v důsledku válečných bojů.....	30
3.5.	Výtvarní umělci baroka v Českých Budějovicích	33
3.6.	Českobudějovické barokní kroniky	35
4	Souvislosti náboženského života v Českých Budějovicích.....	37
4.1.	Barokní stavební činnost spojená s církví	40
4.1.1.	Kostel sv. Mikuláše	40
4.1.2.	Dominikánský konvent a přilehlé objekty.....	45
4.1.3.	Konvent kapucínů u kostela sv. Anny.....	50
4.1.4.	Špitál a kostel sv. Václava.....	52
4.2.	Sochařská výzdoba ve veřejném prostoru	53
4.2.1.	Mariánské sousoší za Pražskou branou	53
4.2.2.	Sochy Panny Marie Klasové v prostoru města.....	54
4.2.3.	Sochy Jana Nepomuckého	54
5	Technická modernizace v době baroka	56
5.1.	Vodovod, vodárenská věž a Samsonova kašna	56
5.2.	Barokní opevnění.....	59
5.3.	Pivovary.....	62
5.4.	Černá věž s novým ciferníkem, zvony a „orlojem“	63
6	Barokní městská estetika.....	65
6.1.	Radnice	65
6.2.	Měšťanské domy	67
6.3.	Kláštevní zahrada dominikánského konventu.....	71
7	Závěr.....	72
	Seznam použitých pramenů a literatury	75
	Seznam obrazové přílohy	87
	Obrazová příloha	88

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá projevy barokní kultury v Českých Budějovicích. Volbou tohoto tématu jsem chtěla mimo jiné polemizovat s výrokiem spisovatele Jana Nerudy v jednom z jeho fejetonů, ve kterém České Budějovice nazval Florencií mezi českými venkovskými městy.¹ Odkazoval tím na množství renesančních přestaveb městských domů, které jsou ve městě z velké části zachovány. Osobně však vnímám, že renesanční ráz zástavby je upozaděn proti výrazným barokním prvkům, které prostupují celým historickým jádrem města.

Časovým vymezením práce je období 17. a první poloviny 18. století. Její územní rozsah zahrnuje městskou zástavbu uvnitř hradeb. Zároveň se zabývám charakteristikou hradeb a soch nacházejících se těsně za opevněním. Obsah práce je rozdělen do tří hlavních částí podle charakteristiky vybraného materiálu. V první části jsem shromáždila materiál spojený s náboženským životem, kam jsem zahrнула informace vztahující se k místním kostelům, klášterům i sakrálním sochám. V další části se zabývám technickými památkami, jako například výstavbou vodovodního zařízení, a v poslední části vyčleňuji vliv moderní barokní estetiky na městské prostředí.

Cílem práce je zmapovat projevy barokní kultury a charakterizovat je. V mém pohledu na město a jeho kulturní vývoj se současně snažím sledovat také vlivy, které vedly k prosazení nového uměleckého stylu. Touto prací bych chtěla rozšířit povědomí o období 17. a první poloviny 18. století v Českých Budějovicích.

¹ „Neznám druhého města v Čechách, které by překvapovalo jako České Budějovice; pěkná je starobylá Plzeň, zajímavý jsou pestré Prachatice, zvláštní je průmyslový Liberec atd., ale Budějovice jsou zcela svými, zcela originálními vzdor vši smíšenině historické a moderní, nemám pro ně zkrátka jiného jména, než že jsou Florencií mezi venkovskými českými městy.“ Jan NERUDA, *Domov a svět: výbor z cestopisných škrt*, Praha 1957, s. 401

1.1. Prameny a literatura

Hlavními prameny pro tuto práci se staly primárně hmotné památky města České Budějovice. Jde o sakrální i profánní památky různého uměleckého druhu. Pravděpodobně nejčtenějším materiálem je architektura. V Českých Budějovicích se v době barokní nacházely čtyři kostely (kostel sv. Mikuláše, sv. Anny, Obětování Panny Marie a sv. Václava) a s nimi byly spojeny i další přilehlé budovy jako konvent, hřbitov, špitál či kaple. Z profánních budov je nejvýznamnější barokní radnice se svojí bohatou výzdobou či dále městské pivovary, měšťanské domy a v neposlední řadě barokní bastionové opevnění.

Z tohoto výčtu bylo mnoho památek v pozdější době upravováno. Změnami prošly kostely sv. Mikuláše i Obětování Panny Marie, ale původní ráz jejich interiéru i exteriéru zůstal alespoň z části zachován. Na druhou stranu kostel sv. Anny spolu s přilehlým kapucínským konventem byl úplně zrušen a prostory jsou dnes využívány jako koncertní síň. Ze zbytku budov zrušeného konventu se na konci 18. století v Kanovnické ulici oddělily nové parcely a vznikly na tomto místě řadové domky. Špitál s přilehlým kostelem sv. Václava byl také na konci 18. století zrušen a v polovině 19. století dokonce úplně zbořen. Z přilehlých objektů sakrálních budov se zachovala například kaple Smrtných úzkostí Páně za kostelem sv. Mikuláše či konvent se zahradou a věží u kostela Obětování Panny Marie.

Z profánních budov si z největší části svou podobu ze 17. století zachovala radnice. Oproti tomu nelze barokní projevy u měšťanských domů jednotně charakterizovat. Tyto budovy byly buď gotické, anebo gotické přestavěné v renesanci. V období baroka se na domech prováděly pouze nutné, například statické opravy. Proto nebylo v Českých Budějovicích v období baroka mnoho od základů nově vystavěných domů. Většími estetickými proměnami prošly domy poničené například požárem. Ale i tak se dodnes mnoho zachovale barokních domů nedochovalo kvůli přestavbám a úpravám v 19. a 20. století. Změnám v dalších stoletích podlehl i městské opevnění, ze kterého se dnes dochoval pouze zlomek primárně gotické části a barokní zástavba hradeb byla zničena.

Dále jsou v práci využity i sochařská a malířská barokní díla. Většina soch zmíněných v textu je součástí volného prostoru města a povětšinou jsou umístěny těsně za hradbami. Jedná se o mariánské sousoší a sochy Panny Marie Klasové a Jana Nepomuckého. Dále je barokní sochařská výzdoba součástí budov profánních i sakrálních, jako například sochy na atice radnice či sochy v nikách průčelí sv. Mikuláše. Použitá malířská díla jsou různého typu. Jde o

obrazy určené na oltáře, freskovou výzdobu či v neposlední řadě o drobnou malířskou výzdobu domovních znamení.

Dobovými ikonografickými prameny jsou plány a veduty. Díky vedutám z válečných let je znám například stav městských hradeb. Díky tomu je možné sledovat postupnou výstavbu nových opevňovacích prvků, kterou zobrazuje například veduta z obléhání Českých Budějovic stavovským vojskem² roku 1619. Podobu fortifikace zachycuje i plán městského opevnění kolem roku 1648³, které ukazuje postup výstavby nových hradeb ještě před kompletním doplněním o barokní barbakány. Veduta městského opevnění od Daniela Wussina z roku 1665⁴ již zachycuje hotové barokní moderní opevňovací prvky. Podobu dominikánského kláštera poskytuje pohled z ptačí perspektivy od Jakuba Františka Prokyše.⁵

Dalšími použitými zdroji jsou dobové kroniky jako *Životy posledních Rožmberků* od Václava Březana⁶ či *Historie Česká* od Pavla Skály ze Zhoře⁷. Okrajově jsem využila sněmovní artikuly z roku 1649⁸, které vypovídají o přesunutí zemského sněmu z Prahy do Českých Budějovic. Pramenem k situaci města za stavovského povstání je edice dobové korespondence od Tomáše Sternecka⁹.

Sekundární literaturu, kterou jsem využila pro tuto práci, tvoří například monografie s tematikou barokního umění například od Oldřicha Blažíčka, Wylieho Syphera či mimo jiné Zdeňka Kalisty.¹⁰ Kromě knižních monografií byly použity i studie například od Václava

² *Obléhání Českých Budějovic 1619 na dobové mědirytině*; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>.

³ *České Budějovice – plán fortifikace asi 1648*, Archiv města Ústí nad Labem [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na:

<http://www.veduty.cz/veduty/permalink?xid=5acc8f145286c9a2ee705cca1b7d60c5&scan=1#scan1>.

⁴ *Wussin Daniel: Veduta s městským opevněním z 1665*; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

⁵ *Prokyš František Jakub: Ptačí pohled na dominikánský konvent (mědiryt) z 1774*; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

⁶ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*, Praha 1985.

⁷ Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká: Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984.

⁸ *Artikulové sněmu království českého 1649* [online], Národní knihovna České republiky (Manuscriptorium) [cit. 2021-04-11], Dostupné na: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_54C1521649_1LLV9ZE-cs#search.

⁹ Tomáš STERNECK (ed.), *Věrnost a zrada v ohroženém městě: Prameny k politické komunikaci Českých Budějovic na počátku stavovského povstání (1618)*, Praha 2019.

¹⁰ Oldřich BLAŽÍČEK, *Umění baroku v Čechách*, Praha 1971; Wylie SYPHER, *Od renesance k baroku: Proměny umění a literatury 1400–1700*, Praha 1971; Zdeněk KALISTA, *Tvář baroka*, Praha 2014.

Černého¹¹ či články ze sborníků¹². K ikonografické analýze jednotlivých památek byly použity publikace od Jana Royta¹³ a Jana Ruliška¹⁴. K doplnění historického kontextu využívám monografie zabývající se vymezeným historickým obdobím jako například knihy od Jiřího Mikulce¹⁵ či Václava Bůžka¹⁶.

K tematice baroka v Českých Budějovicích čerpám z publikací a článků od regionálních historiků. Z monografií jde například o knihu od kolektivu Jana Adámka o katedrále sv. Mikuláše¹⁷ či Milana Bindera o technických památkách Budějovic¹⁸. Dále jsem čerpala z množství úzce zaměřených článků, například od Karla Pletzera¹⁹. V neposlední řadě byly použity i některé bakalářské, diplomové a disertační práce.²⁰

¹¹ Václav ČERNÝ, *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*, Praha 1996.

¹² Dobroslav LÍBAL, *Baroko a česká krajina*, In: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře: sborník symposia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11. a 12. prosince 1986*, Praha 1991, s. 134–136.

¹³ Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách: 17. a 18. století*, Praha 1999; Jan ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006; Jan ROYT, *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

¹⁴ Hynek RULÍŠEK, *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005; Hynek RULÍŠEK, *České nebe: slovník českých patronů*, Hluboká nad Vltavou, 1993.

¹⁵ Jiří MIKULEC, *České země v letech 1620–1705: Od velké války k dlouhému míru*, Praha 2016.

¹⁶ Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.

¹⁷ Jan ADÁMEK – Jarmila HANSOVÁ – Daniel KOVÁŘ a kol., *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2014.

¹⁸ Milan BINDER – Daniel KOVÁŘ, *Technické památky Českých Budějovic*, České Budějovice 2013.

¹⁹ Karel PLETZER, *Českobudějovičtí výtvarní umělci v 17. a 18. století*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 1992, s. 23-33; Karel PLETZER, *K popravě hejtmana Weissbacha v Českých Budějovicích 7. května 1619*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 3, České Budějovice 1993, s. 182-183; Karel PLETZER, *Kobylky nad Českými Budějovicemi*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 1, České Budějovice 1995, s. 41-42; Karel PLETZER, *Nedochované obrazy Karla Škréty v Českých Budějovicích*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 2, České Budějovice 1971, s. 59-60; Karel PLETZER, *Pokus o zradu Českých Budějovic v dubnu 1619: pověst a skutečnost*, In: *Kulturní kalendář*, č. 3, České Budějovice 1971, s. 18-21; Karel PLETZER, *Zhoubný požár Českých Budějovic v roce 1641*, In: *Výběr: Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, č. 2, České Budějovice 2000, s. 97-109.

²⁰ Lenka VELFLOVÁ, *Malíř František Jakub Prokyš a jeho církevní zakázky*, Praha 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova; Eliška VÁVROVÁ, *Českobudějovická společnost v 19. století optikou pivní kultury: Českobudějovické pivovary, hostince a šenky*, Praha 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova; Miroslava KVĚTOVÁ, *Obraz města Českých Budějovic v historiografických narativních pramenech raného novověku*, České Budějovice 2019. Disertační práce. Jihočeská univerzita.

2 Barokní kultura a život v českých zemích

Baroko se v českých zemích začalo objevovat v první polovině 17. století.²¹ Na naše území se rozšířilo z Itálie a dalších evropských zemí. Zde se však proměnilo do vlastní specifické podoby, která odrážela soudobou situaci českého národa, na kterém došlo k poměrně násilné náboženské konverzi ke katolicismu.²² Tato vyhrocená situace a vojenské střety v rámci stavovského povstání a třicetileté války vyústily ve společenské, politické i kulturní změny, které podněcují prosazení nového uměleckého stylu.²³

Jako umělecký styl se baroko rozděluje na dva směry. Prvním je směr umírněný, který je charakteristický racionálností a více strohým vzhledem. Je spojován hlavně s ranou fází barokního období a s italským prostředím. Protikladem je dynamický směr, který je daleko vášnivější a expresivnější.²⁴ Do poslední čtvrtiny 17. století se na našem území nastupující styl spíše napodoboval a byl dílem zahraničních umělců. Až poté se začala ve větší míře projevovat vlastní česká produkce a zahraniční projevy se změnily v charakteristickou podobu českého baroka.²⁵

Velmi významnou složkou barokního výtvarného umění byla architektura, která spojovala všechny zbylé umělecké projevy, tedy sochařství i malířství nástěnné či deskové, do jednoho monumentálního díla. Hlavní barokní stavbou byl chrám, který měl představovat hmatatelné nebe na zemi. Tedy byl i podle toho značně vyzdoben. Efekt bohatosti a moci, který díky pozlacené výzdobě chrám získal, měl vtáhnout věřícího do života podle představy církve, která mu pomůže k věčnému spasení. Jde o základní tendenci baroka, kdy lidé Boha a další nehmotné hodnoty vnímali díky hmotným věcem.²⁶ Na barokních svatostáncích je také vidět

²¹ Problémy s časovým vymezením baroka zde v této práci nebudu rozebírat. Josef HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987, s. 38-39, Hanzal zmiňuje, že baroko v Evropě začíná již v polovině 16. století a končí zhruba v polovině 18. století. Samozřejmě píše, že datace je podmíněná regionem. A na území zemí Koruny české se baroko rozšířilo značně později tedy až opravdu v první polovině 17. století. Tato práce se nebude zmiňovat podrobněji o fenoménu manýrismu, ale souhlasím s tímto pojmenováním přechodné fáze od renesance k baroku (Pavel PREISS, *Panoráma manýrismu*, Praha 1974). Proto také uvádím počátek baroka obecněji jako první polovinu 17. století. Srov. s datací baroka V. Černým, který považuje za přibližný počátek baroka ve střední Evropě rok 1610, viz V. ČERNÝ, *Až do předsíně nebes*, s. 248. S tímto mezníkem v práci souhlasím. Projevy baroka zmíněné J. Hanzalem do tohoto data považuji za manýristické.

²² J. HANZAL, *Od baroka k romantismu*, s. 39.

²³ Jaromír NEUMANN, *Český barok*, Praha 1969, s. 10.

²⁴ Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.: 1618–1683*, Praha–Litomyšl 2008, s. 42. Srov. Jaroslav HEROUT, *Slabikář návštěvníků památek*, Praha 1980, s. 55. Herout používá termíny klasicizující a dynamizující.

²⁵ J. NEUMANN, *Český barok*, s. 11–12.

²⁶ Viz výklad baroka Z. Kalisty, který baroko připodobňuje ke snaze o „poznání Boha skrze tento svět“. Z. KALISTA, *Tvář baroka*, s. 16, 27, 29.

snaha o spojení světskosti s duchovností. Využíváním světských prostředků – majetku – pro větší slávu církve se z aristokracie a zmíněné církve staly spojenci a znovu obnovily své postavení ve světě jako vedoucí mocnosti.²⁷

První známky projevu baroka v českých zemích můžeme vidět právě na architektuře, a to již za vlády Rudolfa II.²⁸ či Matyáše Habsburského, kdy docházelo k opouštění od renesančních postupů a pomalu se zde začaly objevovat barokní tendence, které však přicházely od zahraničních architektů²⁹ a česká produkce ještě nezapočala. Raně pobělohorská architektura byla velmi ovlivněna stavem společnosti a jejími hodnotami. Stavěly se převážně sakrální stavby a šlechtické paláce či domy. Rozmach staveb svatostánků byl spojen s nastupující dominancí katolické víry a snahou ji co nejrychleji prosadit. Stavěly se jak nové, tak přestavovaly starší gotické kostely, ale kromě sakrálních budov vznikaly i například jezuitské koleje či přestavovaly starší kláštery. Církevní architektonická činnost byla velmi podporovaná ze strany panovníka, a to i po finanční stránce, protože část pobělohorských konfiskací bylo využito právě na podporu rekatolizace českých zemí.³⁰ Světská architektura byla oproti rozpuku duchovní částečně pozadu. Zjevně v tomto směru opět hrála roli finanční stránka. Dominantním průkopníkem pobělohorských barokních staveb byl Albrecht z Valdštejna, kterého v této činnosti později napodobovali i další čeští šlechtici jako Černínové, Nosticové či Lobkovicové³¹. S vzrůstajícím zakotvením baroka se začal nový moderní styl využívat i na běžné stavby měšťanů či v technickém stavebnictví.

Charakteristické pro barokní stavby je šetrné urbanistické zacházení. Nové stavby vznikaly tak, aby nezasahovaly či nerušily ráz města a respektovaly terénní podmínky. Jiné stavby byly velmi mistrným způsobem včleněny do stávajících terénních podmínek. Zajímavým příkladem je kostel sv. Mikuláše na Malostranském náměstí či kostel sv. Františka

²⁷ J. NEUMANN, *Český barok*, s. 21.

²⁸ Vláda Rudolfa II. a částečně i Matyáše spadá do stylové charakteristiky manýrismu. Nicméně v této práci se tímto fenoménem nezabýváme a pouze poukazujeme na jisté barokní tendence, které byly znatelné už v této době. Tento postoj vysvětlujeme již v poznámce výše. (viz pozn. č. 1)

²⁹ Neumann zmiňuje Matyášovu bránu či stáje Rudolfa II. (dnes Obrazárna Pražského hradu) jako architektonická díla s předpokladem k přechodu k barokní podobě. Tyto dva příklady jsou dílem italských architektů a jsou dokladem importu raně barokních tendencí do českých zemí. J. NEUMANN, *Český barok*, s. 23.

³⁰ Za husitských válek katolická církev přišla o značný majetek, který jí ovšem nebylo možné vrátit. Mimo běžné finanční dotování bylo církvi slíbeno od císaře alespoň peněžní ne majetkové vyrovnání v podobě tzv. solní pokladny, tedy šlo o výnos ze cla uvaleného na dovoz soli. I díky těmto financím byla katolická církev schopna naplnit rekatolizační proces v Českého království. Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Příbram 2013, s. 264; Podrobněji o pobělohorských konfiskacích Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Praha 2006.

³¹ Valdštejnský palác, Černínský palác, Nostický palác, Lobkovicový palác v Praze.

z Assisi na Starém Městě. Stejně účinně barokní architekti zasazovali stavby i do krajiny tak, aby tvořily esteticky přirozený celek.³²

Sochařská tvorba byla důležitým doplňkem barokní architektury, ale často stály sochy a sousoší i samostatně. Bohatá sochařská výzdoba byla nutná v chrámovém interiéru stejně jako ve volné přírodě.³³ V baroku vzniká česká kulturní krajina typická harmonií přírody a nejrůznějšími projevy umění. Po celém českém území tak můžeme nelézt nespočet božích muk, kapliček, kalvárií a skulptur bohatých převážně sakrálních námětů.³⁴

Malířství, stejně jako sochařství, porušilo renesanční postupy o rovnováze a harmonii a využívalo více pohybu a dynamiky. I náměty obou druhů umění byly podobné. Inspirace se hledala v biblických i antických scénách. Často se využívala alegorie či příběhy světců, a to zvláště jejich mučednická smrt.³⁵ Naturalistické výjevy byly ideálním prostředím, kde mohli umělci expresivně znázorňovat své pocity. A to hlavně oproti zmíněnému renesančnímu umění. To mělo za úkol svými díly primárně znázorňovat fakta, nikoli je citově zabarvovat. V rámci tohoto porovnání stylů je třeba zmínit i změnu vnímání podobných scén. Renesančnímu umělci šlo o zachycení realističnosti náboženské scény. Umělcům doby baroka nešlo primárně o zachycení věrohodnosti výjevu, ale o vystavění díla, které by k divákovi promlouvalo.³⁶

Baroko však není pouze umění v hmotné podobě. Každý umělecký sloh chtěl nějakým způsobem působit na lidské city, ale pouze baroko v tomto směru vynikalo a citová složka u něj znatelně v porovnání s předcházející renesancí převládla. Tímto samozřejmě není míněno, že by se v baroku úplně upustilo od rozumového poznání. Naopak právě tyto poznatky byly rafinovaně využívány k dosažení působivějšího efektu barokního umění. Kupříkladu u kostelních nástropních fresek bylo více využíváno optiky k vytvoření iluze nekonečného nebe a oproti předchozím věkům tato iluze byla dokonalá ze všech možných úhlů nazírání. Iluzionismus byl jednou z praktik barokního umění, která měla za úkol zvýšit působnost na divákovy city. Umělec vytváří svými díly výjevy, které sice nejsou skutečné nebo ani být nemohou, ale mají na diváka působit, že by mohly.³⁷ Nejde o cílený klam, jak by se mohlo zdát.

³² J. NEUMANN, *Český barok*, s. 21–22.

³³ *Tamtéž*, s. 36.

³⁴ Zvýšený počet přítomnosti drobné barokní architektury a skulptur v české krajině dává Líbal do vztahu s odkazem na keltskou kulturu. Vyjadřuje myšlenku, že kamenné plastiky umístěné v krajině jsou jakýmsi dědictvím Keltů. Tuto teorii podtrhuje tvrzení, že ke stejnému projevu dochází i v Irsku a Bretani, které jsou také původně keltskými územími. D. LÍBAL, *Baroko a česká krajina*, s. 136.

³⁵ Michael KITSON, *Barok a rokoko*, Praha 1972, s. 41.

³⁶ Z. KALISTA, *Tvář baroka*, s. 23, 27 a 30.

³⁷ M. KITSON, *Barok a rokoko*, s. 15.

Jde o jistou komunikační situaci mezi autorem a divákem, kterou Michael Kitson přirovnává k divadlu. Diváci vědí, že dění na jevišti není skutečné, ale chtějí, aby bylo či mohlo být.³⁸ Přirovnání k divadlu je opravdu přesné, protože tím odkazujeme i na práci se světlem. Nerovnoměrné osvětlení v chrámech na obrazech tvoří dojem dramatickosti a tajemnosti. K dramatické akci přispívá i zpracování pohybu. Barokní pohyb musel být přesvědčivý a vyvolávat dojem trojrozměrnosti. Zde se samozřejmě nebavíme pouze o malířství a sochařství, ale i v architektuře byla uplatňována jistá dynamičnost³⁹ například v podobě konvexně a konkávně zvlňených průčelí budov.⁴⁰

Zmíněné cílení na city bylo nedílnou součástí barokního křesťanského života. Církev si dala za úkol přiblížit prostřednictvím materie chrámů mystično Boha. Všechna nádhera oltáře, zlatá výzdoba či krásné obrazy měly věřícímu přiblížit krásu posmrtného života na nebesích. Nedílnou součástí barokního náboženského života byly návštěvy poutních míst. V nich se značně koncentrovaly všechny dosud popsané aspekty citového apelu. V poutních kostelích, kaplích či křížových cestách je snaha o působení na city věřícího značně umocněná i díky mystičnosti místa a ve spojení se zázračnými příběhy. Obnova a nové vystavění velkého množství poutních míst po Českém království souviselo se snahou katolické církve využít zázračných obrazů a soch pro co největší počet svých věřících. Navíc poutní místa posloužily i k dotvoření obrazu daného území jako katolického a potříit tak tradice protestantismu.⁴¹ Barokní poutní místa byla spojena s objekty uctívání. Mohlo jít o různé zázračné a milostné obrazy či sochy.⁴² Stejně jako byla důležitá návštěva poutního místa spojená s určitými náboženskými rituály, byla podstatná i samotná pouť. Věřící ji mohl vykonat individuálně či ve skupině a často jí předcházely jisté rituály, jako zpověď, přijímání, mše a modlitby. Pouť na poutní místo poté probíhala za soustavného znění náboženských textů a modliteb.⁴³

³⁸ *Tamtéž*, s. 33.

³⁹ *Tamtéž*, s. 42–46.

⁴⁰ Jedním z příkladů je kostel sv. Mikuláše na Malé Straně.

⁴¹ J. MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, s. 179–181.

⁴² Zázračné (*imago miraculosa*) a milostné (*imago gratiosa*) obrazy se dají shrnout pod jednotný pojem posvátné obrazy (*imago sacra*), kterým můžeme označit umělecká díla v chrámech, viz J. ROYT, *Obraz a kult v Čechách*, s. 9.; J. Rojt také v kapitole *Krise posvátného obrazu* píše o změnách v uctívání svatých ostatků a obrazů, které byly probírány na Tridentském koncilu. Tyto změny se týkaly způsobu výkladu duchovních o úctě k svatým artefaktům, podobě samotné úcty či didaktického významu. *Tamtéž*, s. 10–23.

⁴³ Více o podobě barokních poutí v knize J. MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, kap. 4.3. Barokní pouť, s. 179–190.

2.1. Společensko-politické poměry v českých zemích

Umění je a bude nedílnou součástí kultury lidského společenství. Tudíž proměny v umění přirozeně reagují na dějinné události. Wylie Sypher říká, že „*sloh je jenom jedním aspektem širšího historického dění*“, a také, že by historik měl brát na vědomí „*vztah mezi uměleckými slohy a lidskými postoji, které se odrážejí v umění*“.⁴⁴ K tomuto postoji se kloníme i v této práci a uvádíme tedy umělecký styl baroka do historického kontextu doby.

Proces přechodu k novým poměrům započal již v 16. století za vlády Ferdinanda I., kdy začaly otevřené boje mezi českými stavy a panovníkem, které byly vyvolané bojem o podíl na politické moci i neslučitelností požadavků stavů na náboženskou svobodu a katolickou vládou panovníka. Tento konflikt pokračoval i za vlády Rudolfa II. a Matyáše a vyvrcholil stavovským povstáním.⁴⁵

Zmíněné nové poměry byly také spojeny s náboženskými rozpory v samotné církvi, které v Evropě probíhaly již od dob husitství. Reakcí katolické církve na reformační snahy protestantů byla řada změn v její struktuře a pojetí. Tyto proměny byly stanoveny na tridentském koncilu, který přerušovaně zasedal mezi lety 1545–1563. Výsledkem mělo být ustanovení nových pravidel a řádu v obnovené katolické církvi.⁴⁶ I když došlo k jisté změně v katolickém učení a praxi, nedošlo k zásadním obměnám tradičního pojetí katolické církve. Papež⁴⁷ razantně změnil své postavení a přístup, který se nyní vyznačoval větší dominancí a bojovností. Restrukturalizace se dočkaly i řeholní řády, kterých od tridentského koncilu také značně přibýlo.⁴⁸ Nejvýznamnějším takovým řádem byli jezuité, kteří jsou úzce spojeni s protireformačními snahami katolické církve.⁴⁹ Kulturní změny, které se udály v následujících desetiletích, jsou odrazem i těchto proměn církve. A právě také proto je často baroko spojováno s protireformací, která ho přijala a využívala pro své potřeby. Nicméně stejný krok

⁴⁴ W. SYPHER, *Od renesance k baroku*, s. 11.

⁴⁵ Jan BURIAN, *Baroko v Čechách a na Moravě = Barocco Bohemia e Moravia = Barock Böhmen und Mähren = Baroque Boheme et Moravie = Baroque Bohemia and Morava = Barroco Bohemia y Moravia*, Praha 1993, s. 9.

⁴⁶ J. HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987, s. 37; August FRANZEN – Eva DUZBABOVÁ – Josef KARHAN – Bedřich SMĚKAL, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995, s. 222–225.

⁴⁷ Potridentský papež Pius V. byl silnou osobností protireformace v Evropě a důkazem jisté změny v pojetí církve. A. FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, s. 226.

⁴⁸ Založení řádu voršilek (1535), řád milostných bratří (1572), kongregace světských kněží (1578) či řádu Navštívení Panny Marie (1610). *Tamtéž*, s. 228.

⁴⁹ Neumann zmiňuje v souvislosti se stavební činností raného baroka v Českém království rozmach protireformačních řádů. Píše, že po založení české jezuitské provincie roste počet jejich kolejí a rezidencí o skoro čtyřnásobek za období cca třiceti let (od 1623 do 1653 se rozšířilo 6 na 23 kolejí) Tento fakt dokládá, jak růst řádu jezuitů, tak nárůst počtu církevních řádů celkově. Tedy dává do korelace rozmach protireformačních řádů a pobělohorských konfiskací, viz J. NEUMANN, *Český barok*, s. 22.

k přivlastnění tohoto uměleckého stylu za podobným účelem – prosazením své konfese – učinily i nekatolické církve.⁵⁰ Nutno dodat, že v českých zemích převažovalo spojení baroka pouze s katolickou církví nikoli s protestanty, kteří v době baroka v českých zemích byli pouze tajně či se nacházeli v exilu. Tento stav zapříčinily pro ně nepříznivé výsledky stavovského povstání.

Nespokojenosti s náboženskými poměry a následnému výboji českých stavů předcházely neshody mezi císařem Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem. V jejich vzájemných bojích stáli čeští stavové na straně císaře. Za jejich pomoc byl císař nucen roku 1609 vydat tzv. Rudolfův majestát. Ten zaručoval náboženskou svobodu a na chvíli i mír mezi protestantským a katolickým táborem.⁵¹ Toto se ovšem začalo hroutit po nástupu Matyáše II. na český trůn. Byl daleko méně benevolentnější než jeho bratr, což se protestantské šlechtě samozřejmě nehodilo. Zvýhodňování katolické šlechty i katolických úředníků bylo jedním z podnětů k otevřenému konfliktu mezi českými protestanty a císařem. Roku 1618 došlo k prvnímu aktu tohoto konfliktu v podobě defenestrace královských úředníků z okna Pražského hradu.

Následující události byly plné bojů mezi vojsky císaře a českých stavů. České království tedy bylo po první polovinu 17. století uprostřed vojenských střetů. Ty neskončily ani staroměstskou exekucí, která byla završením stavovského odboje po porážce českého vojska v bitvě na Bílé hoře roku 1620. Boje se rozšířily do války, které dnes říkáme třicetiletá. Po porážení stavovského odboje v českých zemích byl alespoň na nějaký čas od bojů klid a válka probíhala za hranicemi království. Znovu k vojenským střetům došlo až počátkem roku 1631 vpádem saské armády. České země byly opět pod tlakem cizích vojsk. Císařští i nepřátelští vojáci se na území Koruny české nechovali šetrně k obyvatelstvu ani majetku království. Neustálé vojenské střety donutily města, aby si pořídila důkladnou fortifikaci na svou obranu. Kromě bojů obyvatelstvo země ještě stíhaly rovněž epidemie moru.⁵²

Po stavovském povstání došlo k zavedení absolutismu panovníka v království a pozvednutí moci katolického duchovenstva. Naopak na výsledcích odboje prodělala šlechta, která ztratila část své politické moci, a města, která měla na sněmu nově pouze jeden společný

⁵⁰ J. HANZAL, *Od baroka k romantismu*, s. 37. Srov. Černý potvrzuje, že nejde pouze o spojení římskokatolické církve a baroka, ale dokládá v evropském měřítku i protestantské baroko, viz V. ČERNÝ, *Až do předsíně nebes*, s. 263.

⁵¹ Jiří JUST, *9. 7. 1609 - Rudolfův Majestát: Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009, s. 53.

⁵² O. BLAŽÍČEK, *Umění baroku v Čechách*, s. 14.

hlas. Tyto nové poměry zaštiťovalo vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627–1628. Kromě změny v poměru hlasů na zemském sněmu Obnovené zřízení zemské určovalo katolické vyznání jako jediné možné v zemích Koruny české.⁵³ Ve 20. letech 17. století zde započala plošná rekatolizace. Zatímco majetkové konfiskace a hrdelní tresty se týkaly pouze méně početné svobodné skupiny lidí, nucená konfesní změna se týkala všech vrstev obyvatelstva.⁵⁴ Zde tedy vidíme, že rekatolizace nebyla pouze záležitostí církve, ale i státní správy, která jednotu vyznání přikazovala.

Nucená změna konfese byla také spojena s vyháněním obyvatel, kteří se svého vyznání vzdát nechtěli, z království. Odcházení do exilu probíhalo ve vlnách. První odchody nastaly hned po pro protestanty neslavném konci stavovského povstání. Zde šlo hlavně o samotné účastníky tohoto povstání.⁵⁵ Mezi léty 1621 a 1622 došlo k vyhoštění utrakvistického a luteránského kléru a k dalším vlnám poté po letech 1624 a 1627⁵⁶, kdy byla vydána nařízení proti nekatolíkům.⁵⁷ Mezi nekatolické skupiny domácí reformace patřili utrakvisté, čeští bratři a z německé luteráni, kalvinisti, novokřtenci, či dále příslušníci sekt jako například novokřtenci. Všichni museli konvertovat ke katolicismu, odejít do zahraničí či tajně zůstali v českých zemích.⁵⁸

Poválečná rehabilitace a klid po třicetileté válce byl narušen událostmi kolem roku 1680. Tomuto předcházela situace spojená s válkami mezi habsburskou monarchií a Turky. Boje byly velmi náročné finančně i na lidské životy a Země Krouny české na ně jako důležitá součást Habsburské monarchie přispívalo největším podílem kolem 65 %. Odvod lidí i financí z království značně ztěžoval slibný počátek hospodářské vzpruhy. Úbytek obyvatelstva v důsledku odvodů rekrutů i epidemií, které válku doprovázely, se začala zhoršovat situace na

⁵³ J. HANZAL, *Od baroka k romantismu*, s. 19.

⁵⁴ I. ČORNEJOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, s. 90–91.

⁵⁵ Exulantem po konci stavovského povstání byl například Jindřich Matyáš Thurn, který i po celý zbytek života bojoval na protihabsburské straně se sedmihradským knížetem Gáborem Bethlenem či u švédského krále jako jeho válečný rada viz Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš Thurn: muž činu*, Praha 1998. Či Jan mladší z Bubna na Borovnici a Závrší, nejvyšší polní generálstrážmistr české stavovské armády, který po bělohorské porážce utekl s Fridrichem Falckým ze země. Tomáš STERNECK, „*Koně a volí, že zase vydáni býti mají*“: *Marginálie z doby obléhání Českých Budějovic stavovským vojskem*, In: *Výběr I.: Z prací členů historického kroužku při krajském muzeu v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2013, s. 40–50 na s. 42.

⁵⁶ Roku 1624 bylo vydáno nařízení, které zakazoval přijímat nekatolíky do měšťanského stavu a do cechů. A roku 1627 náboženská nařízení se v rámci Obnoveného zřízení zemského dotýkaly už i šlechty. I. ČORNEJOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, s. 103.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 102–103.

⁵⁸ Zvlášť Mikulec jmenuje skupinu tzv. odpadlíků od katolicismu, kteří přešli k protestantskému vyznání či úplně od křesťanské víry např. k islámu. Do náboženské struktury patřili samozřejmě i židé. J. MIKULEC, *Náboženská život a barokní zbožnost v českých zemích*, s. 267.

panstvích.⁵⁹ Vrchnost stále více začala vymáhat vázanost poddaných na půdu. Vesničané se totiž z hrozby táhnoucích vojsk krajinou často rozhodli opustit své domovy z obavy o svůj život. Tím panství ztrácelo robotníky a ekonomický systém trhů byl narušen. Opatřením o vázanosti na půdu se mobilita obyvatelstva značně snížila.⁶⁰

V pobělohorské době u poddaných začalo docházet k nárůstu nespokojenosti v důsledku zhoršování robotních podmínek. V roce 1679 do Prahy na nějaký čas zavítal císař Leopold I. z důvodu morové epidemie ve Vídni. V tomto ohledu bylo v Čechách v dané chvíli dočasně bezpečněji. Přítomnost panovníka vyvolala reakci u nespokojených poddaných. Do Prahy proudily davy lidí se stížnostmi na své pány a s očekáváním císařovy pomoci. Morová situace se kvůli přílivu lidí do města značně zhoršila a císař byl nucen vydat patřičná nařízení, aby příchody poddaných zastavil. Dne 22. března 1680 vydaný patent zakazoval podávat petice, a dokonce byla rušena některá práva poddanské obce z předbělohorské doby. Očekávatelnou reakcí venkova byly ještě silnější nepokoje než doposud, a muselo být nasazeno dokonce i vojsko pro uklidnění situace okolo rebelantů. Neúnosná situace vyžadovala adekvátní řešení, které přišlo 28. června 1680 v podobě Leopoldova robotního patentu. Tento dokument mimo jiné definoval poměr vrchnosti a poddaných, otázku platů náležící pánům a určoval robotu na pouhé tři dny v týdnu. Význam a účinky tohoto dokumentu byly však odlišné. Patent dával právní záruku poddaným, ale v praxi stejně v mnoha případech nebyl v plném rozsahu dodržován.⁶¹

Výše zmíněné změny poměrů v Českém království vedly i ke změně v kulturní sféře. Po stavovském povstání došlo k vyhnání protestantské inteligence, a to mělo za následek jistý kulturní úpadek i společenské změny. Negativně na kulturní vývoj působila i třicetiletá válka. O zlepšování poměrů v království můžeme hovořit kolem poloviny 17. století, tedy spíše po definitivním skončení třicetileté války a vyhlášení vestfálského míru roku 1648. Úplný konec poválečné stagnace je patrný hlavně od 80. let 17. století, kde jsou znatelné doklady vzestupu ekonomické, sociální i kulturní oblasti. Jedním z dokladů byl nárůst obyvatel k původnímu počtu před třicetiletou válkou, který dokonce později i přerostl. Populační exploze vedla k rozebrání volné půdy, kolonizaci i neúrodných pohraničních území a vzniku nových vesnic.

⁵⁹ I. ČORNEJOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, s. 206.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 261–262.

⁶¹ J. MIKULEC, *České země v letech 1620–1705*, s. 235–241.

Současně došlo také k rozvoji řemeslné výroby hlavně v odvětvích plátenictví, železářství, soukenictví a sklářství i manufakturní výrobě.⁶²

Situace v českých městech se po prohře českých stavů v bitvě na Bílé hoře změnila. Středověká i raně novověká města se rozdělovala na různé typy podle právního postavení – královská a poddanská. Tyto dva druhy se i dále specifikovaly. Málo početná skupina královských měst se mohla dále rozdělit na privilegovaná, mezi které v raném novověku přibyla Malá Strana, Plzeň a České Budějovice. Dále se můžeme zmínit i o městech věnných, horních nebo komořích. Toto členění se mohlo různě prolínat či města mohla svou klasifikaci měnit. V 16. století zažívala česká města expanzi do počtu nových založení i v demografickém vzrůstu. S přelomem nového století se však situace začala obracet. Po bojích, epidemiích, konfiskacích, odchodech do exilu a nepříznivé hospodářské situaci se tento vzrůst obrátil v markantní spád. Odhaduje se, že města zažila přibližně třetinové úbytky v počtu domů. Z této rány se česká města vzpamatovávala ještě v první polovině 18. století.⁶³

Město jako takové bylo v raném novověku specifickým společenským uskupením. Měšťany, tedy vlastníky nějaké části půdy města, spojovaly různé společenské vazby – sousedské či rodinné vztahy, konfesijní příslušnost, členství v náboženském bratrstvu či v cechu. Kromě zmíněných faktorů společenství měšťanů také tvořily stejná práva a možnost ovlivňovat místní politiku. Nezanedbatelným spojovacím článkem bylo i územní vymezení města, které bylo obeháno hradbami. Všichni měšťané uvnitř nich byli v případě vnějšího útoku proti nepříteli chráněni stejnou měrou a před vnitřními katastrofami (oheň, epidemie) ve stejném nebezpečí. Středem tohoto území bylo většinou náměstí, které bylo místem s největší koncentrací setkávání obyvatel. Mohly se zde konat trhy, ale i popravy a býval zde také umístěn pranýř.⁶⁴

⁶² J. HANZAL, *Od baroka k romantismu*, s. 20–22.

⁶³ Václav BŮŽEK – Josef GRULICH – Zdeněk BEZECNÝ, *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 121, 123

⁶⁴ Josef HRDLIČKA, *Měšťan*, In: V. BŮŽEK (edd.), *Člověk českého raného novověku*, s. 139–165, s. 139, 142, 144, 146.

3 Doba barokní v Českých Budějovicích

3.1. Budějovice v předvečer baroka – doba Rudolfa II. a Matyáše

První raně barokní památkou Českých Budějovic je kapucínský konvent při kostele sv. Anny. Jeho založení roku 1615 předcházely události spojené s nástupem nového panovníka Matyáše na český trůn. S přelomem 16. a 17. století se začaly měnit poměry v Českém království a vláda Rudolfa II. byla značně ohrožena jeho mladším bratrem arcivévodou Matyášem. Matyášova snaha sesadit svého bratra i Rudolfova slabost způsobená psychickými problémy zapříčinily situaci, která vedla k podepsání tzv. Libeňského míru roku 1608. Právě tento mír byl předzvěstí Rudolfova pádu. Podepsáním smlouvy Rudolf postoupil Matyášovi Moravu, Uhry a Horní a Dolní Rakousy. Oddělením Moravy a Čech došlo k dočasnému rozdělení celku zemí Koruny české, které vedlo k nevoli českých stavů.⁶⁵

Posledním pokusem Rudolfa II. udržet se na trůnu bylo jeho spolčení se s Leopoldem Pasovským.⁶⁶ Nechvalně známý vpád Pasovských do Čech roku 1611 na vlastní kůži pocítily i České Budějovice. Ty vždy stály na straně císaře a „ochránců víry“, ale Pasovští měli pověst hrdlořezů, a měšťané se jich proto báli a hradby pro ně zůstaly zavřené. Do města se dostali až lstí, při které přišel o život místní písař Jiří Plachý z Třebnice, a celé ho obsadili.⁶⁷

Vojáci zde získali veliké zásoby jídla i munice a České Budějovice se dokonce staly na nějaký čas sídelním místem hlavního štábu Pasovských.⁶⁸ A to i po dalším postupu vojska ku Praze, zde část vojáků zůstala a tyranizovala okolí⁶⁹. Opětovný klid na jihu Čech zajistil až svojí snahou Petr Vok z Rožmberka. Při jednání s polním maršálkem pasovského vojska

⁶⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2003, s. 473–474.

⁶⁶ ;, s. 475–477.

⁶⁷ O událostech obsazení Českých Budějovic Pasovskými (29. ledna 1611) se zmiňuje i Václav Březan ve svých Životech posledních Rožmberků: „[...] město do tří hodina na den zavřino bylo. Ti žádavše za otevření, ukazovavše listy císařské, brána jim otevřina. Oni nastrojivše zradu vně, an svých pod mostem drahně jměli aa veprostřed s kočárkem v bráně se zastavili. A vtom pachole jejich, poodešed, vystřelil. Ihned síla drábů se města tiskla se. [...] Písař městský mušketem v leb smrtedlně udeřen.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan: Životy posledních Rožmberků II*, s. 619–620; Zmíněný písař, Šimon Plachý z Třebnice, nebyl jediný zastřelený. U Pražské brány, kde se incident odehrál, tehdy pasovští střileli do davu a on byl náhodnou obětí. Přesto mu jako váženému měšťanovi byla na městských hradbách u Pražské brány vyvěšena památeční deska. Daniel KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000; Karel PLETZER – Vojtěch STORM: *Plachý z Třebnice Šimon*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/plachy-z-trebnice-simon>.

⁶⁸ Jiří CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, Praha 1992, s. 74–76.

⁶⁹ „23. aprilis pasovští vojáci z Budějovic, v Zalinách loupivše, jednoho sedláka zabili a druhého zranili; pak sedláci zase zabili z těch loupežníkův dva. Než zle toho zažili, nebo ves jim vypálili, že málo zůstalo.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav BŘEZAN, Životy posledních Rožmberků II*, s. 623

dohodl finanční vyrovnání, které činilo neuvěřitelných 173 000 zlatých na oplátku za vyklizení jižních Čech od jeho vojáků.⁷⁰

Tyto popsané události je třeba zmínit hlavně pro zdůraznění postavení Českých Budějovic v rámci Českého království. Je zjevné, že byly klíčovým bodem jihu a spojkou na cestě mezi Horními Rakousy a Prahou. Také je důležité upozornit na jeho postoj ve státní politice. České Budějovice stály, a to i v následujících letech, na straně císaře a hlavně katolíků. Jako jedno z mála měst tedy zůstaly v otázce konfesijní na straně katolické církve, nikoli na straně protestantů.

Následující události v zemích Koruny české se odehrály již za vlády nového krále Matyáše, který na trůn nastoupil roku 1611 po abdikaci císaře Rudolfa. Roku 1614 byl svolán zemský sněm, který se měl konat v Praze. Tam však v té době propukla epidemie moru, a jednání byla svolána do Českých Budějovic, které se tak staly dějištěm královské politiky. Po sněmu a návštěvě císaře Matyáše městu zůstala památka v podobě výstroje pro jezdce. Co je však důležitější, v roce 1614 došlo k založení kapucínského kláštera a kostela. K tomuto činu dala popud Matyášova manželka Anna⁷¹ a byla tedy vystavěna první barokní památka Českých Budějovic kapucínský konvent s kostelem sv. Anny.⁷²

⁷⁰ Jaroslav PÁNEK *Poslední Rožmberkové: velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 335.

⁷¹ Anna Tyrolská měla ke kapucínům velmi blízko již od dětství, když se s kapucíny seznámila v Innsbrucku. Ve Vídni nechala vystavět kapucínský klášter a v jejich kryptě se nechala i se svým manželem Matyášem pohřbit. Tato krypta se později stala hrobkou Habsburků. Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2001, s. 67.

⁷² J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 77.

3.2. České Budějovice za stavovského povstání

V roce 1618, když došlo k povstání českých stavů a k pražské defenestraci, bylo pro vývoj povstání stěžejní i postavení měst. Budějovice stály před těžkým rozhodnutím. Byly, jak je zmíněno výše, převážně katolické, ale také národnostně smíšené. Dokonce v městské radě seděli pouze dva čeští radní⁷³. V tomto případě by se tedy dalo očekávat, že se německé vedení Budějovic bude chtít postavit na stranu katolických Habsburků. Ale došlo k paradoxní situaci. Zatímco bohatý německý katolický patriciát se chtěl připojit k českým povstalcům, chudší politicky aktivní čeští měšťané, kteří měli i evangelické zástupce, byli proti. Konšelé argumentovali pro vydání města stavovskému vojsku tím, že by se samotní obyvatelé nedokázali ubránit, a to ani když měli k dispozici malý oddíl žoldněřů vedených Janem Aulnerem z Birkenfelsu.⁷⁴ Předpokládali, že by Budějovice ubránili nanejvýš tři dny. Zbytek obce oponoval nutností zůstat věrní císařskému domu a nenávratnosti aktu vzdání se povstalcům. O orientaci k císařské straně tedy rozhodla většinová část obce nad menšinou tvořenou vedením města.⁷⁵ Dokonce když Jindřich Matyáš Thurn přitáhl k Budějovicím a radní ho chtěli vpustit do města, byl klíč od brány purkmistrovi odebrán.⁷⁶

Slavnostní přísaha věrnosti Českých Budějovic císaři se uskutečnila na náměstí 22. července 1618. Účastnili se jí primátor, hejtman, sbor konšelů i obecních starších a zbytek obce. Při této slavnosti byli voleni i vojenští velitelé městské domobrany – Fabián Wels z Welsenbergu a Jan Schaller. Text přísahy nebyl pouze formálním vyjádřením věrnosti Matyášovi, byla do něj zapojena i konfesijní stránka. Měšťané žádali, aby je Bůh ochránil před nepřáteli města i katolické víry. Tím také chtěli dodat přísaze důvěryhodnost a zároveň slib věrnosti panovníkovi doplnili o své oficiální stanovisko i v otázce víry. O vykonané přísaze věrnosti císaři zpravil Jan z Birkenfelsu v dopisu, kterým posílal odpověď na předešlou korespondenci krále Matyáše. Tím dal najevo své postavení jako zástupce císaře ve městě a také si tím připsal zásluhy za její zorganizování.⁷⁷

⁷³ Tomáš Netolický a Kašpar Doudlebský viz J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 78.

⁷⁴ Jan Auler byl původně solní císařský úředník, který z okolí Budějovic na popud císaře Matyáše naverboval kolem 450 žoldáků za účelem obrany Budějovic, zástupce císařského domu na jihu Čech. Vojenský pluk věrný císaři byl jistě i jedním z argumentů pro orientaci města na stranu Habsburků. Tomáš STERNECK, *Boj o České Budějovice v letech 1618–1619*, České Budějovice 2019, s. 24–26.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 32–34.

⁷⁶ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 78; Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů: Jihočeský barok*, Jinočany 1994, s. 56.

⁷⁷ Tomáš STERNECK, *Prísaha českobudějovických měšťanů z 22. července 1618*, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 2016, s. 372–378.

Zde začal boj o strategicky významné jihočeské město. Nejprve se válčilo pouze diplomaticky. Měšťané, i když byli spíše nakloněni pro císařskou stranu, nechtěli z prvopočátku oficiálně vyjádřit nepřátelství povstalcům. Matyáš Thurn odjel do Třeboně a nechal zde část vojska, kterému velel Jan mladší z Bubna na Borovnici a Závřší, nejvyšší polní generálstrážmistr české stavovské armády. Mezi ním a českobudějovickými měšťany proběhla výměna korespondence⁷⁸ v duchu přátelských gest. Janu z Bubnu šlo o získání města na svou stranu. Ze strany královského města šlo pouze o taktické úskoky, protože měšťané nikdy neměli v úmyslu přestoupit na stranu stavů.⁷⁹ Dokazuje to i mobilizace žoldnéřského oddílu Jana Aulera.⁸⁰

Diplomatické vyjednávání s městem bylo vedeno z více důvodů. Pro stavovské vojsko bylo důležité získat České Budějovice na svou stranu, protože šlo o strategický bod jižních Čech. Nebylo však možné toho dosáhnout za každou cenu. V této době Matyáš Thurn ani nedisponoval dostatkem prostředků na jeho násilné dobytí. Proto raději dával Budějovicím najevo vstřícnost. Navíc v širší souvislosti stavovské vojsko mělo bránit zemi proti cizím nepřátelům a nikoli bojovat proti domácím nepříteli. Nutno dodat, že místo napadnutí samotného města stavovští vojáci plenili českobudějovické okolí.⁸¹ Pavel Skála ze Zhoře útoky na budějovické předměstí popisuje takto: „[...] *dvory obecné, vesnice, mlejny oloupivše, velikou sumu obilí z nich pobrali, vozy, pluhy, brány i jiné všecko hospodářství k děláni země potřebné proti patrnému řádu a právu vojenskému, čehož lid pasovský předešle neudělal, ba ani pohané a Turci toho obyčeje nemají, [...]*“⁸²

V listopadu roku 1618 byly České Budějovice při stavovském povstání ještě jednou, byť částečně, obleženy. V listopadu tohoto roku do města po prohře u treboňské Dunajovické hory přitáhla armáda generála Karla Buquoye, která činila cca 5000 vojáků. Za ní v závěsu

⁷⁸ Zmíněná korespondence mezi Budějovicemi a povstanci nebyla první. Představitelé města si dopisovali již na začátku června roku 1618 se stavovskými direktory. Edici korespondence Budějovic v době stavovského povstání zpracoval T. Sterneck. Obsahuje listy od Jindřicha Matyáše Thurna, Matyáše Habsburského, Pavla Michny, Linhartu Colony, Jana z Bubna či Jindřicha de Dampierra. T. STERNECK (ed.), *Věrnost a zrada v ohroženém městě*.

⁷⁹ T. STERNECK, „*Koně a volí, že zase vydáni býti mají*“ s. 42–45; Článek Sternecka obsahuje i přepisy dvou dopisů – Jana mladšího z Bubna na Borovnici a Závřší ze dne 8. srpna a purkmistra a rady Českých Budějovic ze dne 8. a 10. srpna 1618, s. 45 a 46.

⁸⁰ Tomáš STERNECK, „*V dobrém pokoji svornosti a srozumění zůstáváme a zůstávati chceme*“: *Korespondence Jindřicha Matyáše z Thurnu a Valsassiny s Českými Budějovicemi z června 1618*, In: *Výběr: Časopis pro historii a vlastivědu vědu jižních Čech*, č. 2, České Budějovice 2014, s. 97–112 na s. 98.

⁸¹ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká*, s. 344.

⁸² *Tamtéž*, s. 66. Autor zjevně přehání a asi neměl ani přehled, jak probíhalo obsazení Českých Budějovic pasovským vojskem. Pasovští tyranizovali město i okolí pravděpodobně v podobné míře jako stavovští vojáci.

dorazila i armáda Jindřicha Matyáše Thurna, která se usadila na Rudolfově. Thurn záhy ležení opustil, odjel s většinou svého vojska do Rakous⁸³ a velení nechal na Jiřím Fridrichu Hohenlohovi. Město bylo obklíčeno pouze z východu a severu a mezi obléhately a obyvateli Budějovic probíhaly pouze drobné přestřelky. K většímu útoku se velitel stavovského vojska neodvážil kvůli nedostatečné síle. Zvláště po posílení císařských jednotek Fuggerovým plukem⁸⁴, který se k vojsku přidal v zimě. Na jaře už bylo zjevné, že Hohenlohe České Budějovice vojensky obsadit nezvládne. Pokusem, jak se dostat za hradby města, byla zrada luteránského hejtmana Weissbacha, který měl oddíl stavovských vojáků vpustit Svinenskou a Pražskou branou. Na úmysly Weissbacha bylo vedení města upozorněno, hejtman byl popraven na náměstí a marný pokus Hohenloheho dostat se za hradby byl neúspěšný.⁸⁵

České Budějovice nebyly připraveny na veliký nápor lidí, který se za povstání ve městě objevil, stavebně, ani co se týče zásob potravin. A rozhodně situaci nepomohla ani nákaza morem na začátku roku 1619, která stála životy vojáků i měšťanů.⁸⁶ Přes tato negativa byla válečná léta pro Budějovické i jistou příležitostí. A to konkrétně k vyřízení účtů s nedalekým Rudolfovem.⁸⁷ Již od 16. století byl významný, ale nejvíce jeho sláva stoupla za vlády Rudolfa II., který ho povýšil na samostatné město a daroval mu jistá privilegia, včetně propůjčení svého jména do názvu⁸⁸. Ze stříbrných dolů po povýšení Rudolfova mohly finančně čerpat i Budějovice. Přibližně v této době však začalo docházet ke snížení produkce stříbra z dolů. Mohlo by se tedy zdát, že samostatnost Rudolfova nemusela být českobudějovickým měšťanům takovým trnem v oku. Ale k nelibosti budějovických nově povýšené město začalo zasahovat i do obchodních a výrobních záležitostí. Stejně jako Budějovice dostal Rudolfov

⁸³ Hrabě Thurn chtěl získat část rakouských stavů v povstání na svou stranu. Skutečně dostal od rakouských odezvu v podobě odepření průchodu císařských vojsk hornorakouským územím poté, co české stavovské vojsko vedené Oldřichem Kinským u Nových Hradů porazilo Dampierřův oddíl, který mířil na pomoc Buquoyovi usidlenému v Budějovicích. Z. KALISTA, *Století andělů a ďáblů*, s. 57.

⁸⁴ „Henrych Otta Fugker, zverbovav sobě 2000 knechtů v kraji švábském, pustil se s nimi po Dunaji ku Pasovu a odtud přivedl je, ač dosti pracně, Zlatou stezkou až do Krumlova podle ordinací jemu od Bukvoje dané.“ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká*, s. 112.

⁸⁵ K. PLETZER, *Pokus o zradu Českých Budějovic v dubnu 1619*, s. 18–20; K. PLETZER: *K popravě hejtmana Weissbacha v Českých Budějovicích 7. května 1619*, s. 182–183; Tomáš STERNEK: *Relace o zradě hejtmana Weißbacha: klíčový pramen ke konspirativnímu pokusu o ovládnutí Českých Budějovic na jaře 1619*, In: *Jihočeský sborník historický*, České Budějovice 2019, s. 207–225.

⁸⁶ Za pár týdnů zemřelo kolem tisíce obyvatel města a čtrnácti set vojáků. K. PLETZER, *Pokus o zradu Českých Budějovic v dubnu 1619*, s. 18.

⁸⁷ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 79–81.

⁸⁸ Tzv. Velké Hory získaly roku 1583 privilegia, která je technicky vyzvedla na úroveň měst. Završením jejich povýšení došlo 1585, kdy byly přejmenovány na Rudolphstadt a opatřeny městským znakem, právem na pořádání trhů a dalšími privilegii. Karel KUČA – Jiří CHVOJKA, *Rudolfov*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/rudolfov>.

právo na vaření piva. Tím se rudolfovský pivovar stal konkurencí budějovickému, když si vzájemně zasahovaly do mílového práva.⁸⁹ K těmto ekonomickým důvodům k nevoli vůči Rudolfovu se samozřejmě musí připočítat náboženská otázka. Kvůli stříbrným dolům, které zajišťovaly dobře placenou práci se sem stěhovalo mnoho saských havířů, kteří byli luteránského vyznání a Rudolfov se tak stal okolním centrem protestantismu.⁹⁰ Tento fakt byl očividně také důvodem výběru strany Rudolfova při stavovském povstání a celkové nelibosti katolických Budějovic vůči hornímu městu. Z horního města se za doby bojů stal hlavní stan stavovské armády. Právě tento postoj se Rudolfovu stal osudným. Došlo k jeho úplnému vyplnění budějovickými vojáky⁹¹ a buquoyským vojskem roku 1619⁹² a následně zůstalo město vylidněno až do roku 1623, kdy se tam začali nesměle stěhovat převážně zemědělci.⁹³

⁸⁹ Oldřich ŠEDA, *pivovarnictví*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pivovarnictvi>.

⁹⁰ Jan ZÍKA, *Panna Maria Budějovická*, České Budějovice 1932, s. 29.

⁹¹ Budějovickým vojákům velel již výše zmíněný poručík městského domobraneckého oddílu Fabián Wels z Welsenbergu. T. STERNECK, *Přísaha českobudějovických měšťanů z 22. července 1618*, s. 374.

⁹² O této události se zmiňuje i Pavel Skála ze Zhoře a masakr obyvatel Rudolfštatů popisuje takto: „*ty všechny vesměs bez milosti postříleli a pošavlovali a mezi jinými i jednoho kazatele evangelického s manželkou a s šesti dětmi rozsekali, městečko vypálili, [...]*“ J. JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká*, s. 159.

⁹³ K. KUČA, *Rudolfov*, [online], 2021 [cit. 2021-02-15].

3.3. Pobělohorské Budějovice a třicetiletá válka

Koncem roku 1619 od Českých Budějovic odtáhly obě armády, stavovská i císařská, a město už po dobu stavovského povstání nebylo dobyto ani obleženo. Po bitvě na Bílé hoře byly České Budějovice v situaci, kdy plně stálo na straně vítězů. Ferdinand II. po staroměstské exekuci začal vládnout silnou a katolicky orientovanou rukou. Vydal Obnovené zřízení zemské, které povolovalo katolictví jako jediné vyznání. Nekatolíci tak museli z království odejít nebo konvertovat ke katolické víře. Měšťané v Budějovicích své postavení na vítězné straně⁹⁴ příliš neprocítily, protože epidemie z roku 1619 i samotné boje město i obyvatele naprosto vyčerpaly. Navíc Obnovené zřízení zemské snižovalo pravomoci a postavení všech měst v zemích Koruny české.⁹⁵ Ale i přes toto všechno můžeme tvrdit, že Budějovice z povstání přece jen něco vytěžily. Kvůli své šťastné volbě strany mohly profitovat na konfiskacích poražených. Získaly například vesnici Dubné či jim byl postoupen poničený Rudolfov. Na to se vázaly i úlevy od daní, které měly využít na obnovu těžební činnosti a Budějovice se tak staly horním městem. Těžko obnovitelná důlní činnost však nebyla ještě dlouho výnosná a Budějovice, stejně jako celá země, se dostaly do finanční krize. Musely dokonce prodat některé své statky. Ani to asi však nepomohlo, protože král Ferdinand II. roku 1637 městu dokonce odpustil daně. To naznačuje, že by Budějovice ani nemusely být schopné tehdy daně zaplatit.⁹⁶

K pobělohorské náboženské situaci v Českých Budějovicích je třeba se zmínit, že i když byly výhradně katolicky orientované, protestanté zde samozřejmě žili také. V roce 1629 byly na náměstí slavnostně spáleny všechny nalezené libri prohibiti, které shromáždil představený kapucínského konventu. Kromě pálení zakázaných knih je spojen Jan Comata i s dalšími rekatolizačními počiny. Zasloužil se kupříkladu o prosazování katolické církve, staral se o zlepšení duchovního života obyvatel, prosazoval zakládání nových bratrstev, a dokonce pro obyvatele města pořádal náboženské hry.⁹⁷

Jak je zmíněno výše, boje neustaly ani po potlačení stavovského povstání. Na nějaký čas bylo České království bojů třicetileté války ušetřeno, ale to se změnilo ke konci roku 1631.

⁹⁴ České Budějovice a Plzeň byly pro svou věrnost císaři jako jediná dvě města osvobozena od „*břemena a platu*“, které postihly ostatní města. Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*, Praha 1888, s. 48.

⁹⁵ Ustavovalo duchovní stav jako první, následovaly stavy panské a rytířské a jako poslední jsou ve zřízení zemském zmíněna města, která od této chvíle na sněmech mají pouze jeden hlas dohromady. H. JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého*, s. 34, 38, 44, 48–49.; I. ČORNEJOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VIII.*, s. 114.

⁹⁶ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 82–83.

⁹⁷ Tamtéž, s. 84.

Prahu v tom roce obsadili Sasové. V tuto chvíli opět, stejně jako v roce 1614, byly České Budějovice značně užitečné. Opevnění a zásoby zbraní byly dostatečné, aby sem z Prahy byly převezeny ohrožené korunovační klenoty.⁹⁸ Kromě nich byly přivezeny i zemské desky. Vše bylo uloženo a hlídáno v kapli kostela sv. Mikuláše. Kromě vzácného pokladu se do Českých Budějovic prozatímně přesunuly i zemské úřady. To, stejně jako za okupace pasovských vojsk, způsobilo přelidnění města a nedostatek potravin. Za této slavné návštěvy se v Budějovicích dokonce roku 1632 konal i další zemský sněm.⁹⁹

V posledním roce třicetileté války se švédskému vojsku vedenému generálem Königsmarckem podařilo obsadit v Praze Malou Stranu i Hradčany. Zbytek Prahy se snažil švédskému náporu vzdorovat. Jedním ze známých obránců byl českobudějovický rodák jezuita Jiří Plachý z Třebnice, který vedl studentskou legii.¹⁰⁰ Výpady švédských jednotek směřoval na jih Čech, kde švédské vojsko obsadilo Tábor a Český Krumlov.¹⁰¹ České Budějovice se staly opět útočištěm vojenských císařských pluků, které bránily hlavní město jihu před nepřáteli. K otevřenému útoku ze švédské strany došlo v létě roku 1648. Nevelký vojenský střet byl však snadno odražen. I když byl rok 1648 posledním rokem třicetileté války, poslední vojáci z jižních Čech odtáhli až kolem roku 1650.¹⁰²

3.3.1. Velký požár roku 1641

Zásadní událostí pro prosazení barokního uměleckého stylu v Budějovicích se stal požár ze dne 24. července 1641. Při kterém vyhořela značná část města a muselo dojít k rozsáhlým architektonickým i dalším uměleckým úpravám. Například kostel sv. Mikuláše prošel

⁹⁸ V kostele byly korunovační klenoty uschovány v letech 1614, 1631, 1633 a 1634. J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 107.

⁹⁹ J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 85.

¹⁰⁰ Jiří Plachý byl synem budějovického písaře Šimona Plachého, který byl zabit při pasovském vpádu do města roku 1611. Karel PLETZER – Vojtěch STORM: *Plachý z Třebnice Šimon*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/plachy-z-trebnice-simon>; CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 88; Jan HALADA – Miroslav PECHÁNEK – František DOUBEK, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, 3. díl, Praha 1994, s. 141–142; O osobnosti Jiřího Plachého se zmiňuje i Jan Norbert Zatočil z Levenbruku ve své kronice o obléhání Prahy Švédy. Jan HERBEN (ed.), *Jan Norbert Zatočil z Levenbruku, Kronika obléhání Prahy od Švédů: Leto- a denopis celého královského Starého i Nového měst Pražských léta Páně 1648 patnácte neděl, dnem i nocí trvajícicho obležení Švédského*, Praha 1914.

¹⁰¹ I. ČORNEJOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.*, s. 155.

¹⁰² J. CHVOJKA: *Město pod Černou věží*, s. 87–88.

znatelnou rekonstrukcí interiéru i exteriéru. V úředních zprávách o škodách bylo uvedeno, že bylo zničeno 230 městských domů.¹⁰³

Ohniskem byl dlaždičův dům v Krajinské ulici¹⁰⁴, od kterého se plameny kvůli západnímu větru rozšířily po celé východní části ulice. Vyhořel dokonce i špitál s kostelem sv. Václava, který se nacházel na konci ulice u Pražské brány. Požár se rozšiřoval dál východním směrem, protože nebylo možné ho kvůli rozsahu i špatnému přístupu k vodě uhasit. Množství vody ze studen nestačilo, řeka byla moc daleko, kašna na náměstí ještě nebyla vystavěna a Mlýnská stoka byla oddělena městskou zdí. Oheň se velmi rychle šířil po doškových střechách po celé východní části města. Byla zničena dokonce i celá Svinenská brána a dalších 12 hradebních věží a bašt mezi Svinenskou a Pražskou branou bylo poškozeno. Oheň zasáhl i Břidličnou věž, ve které byl uchován střelný prach. Naštěstí nedošlo k jeho explozi, protože konstrukce věže nápor plamenů vydržela, a tak se přímý oheň k výbušnině nedostal. Kdyby se tak nestalo, finální škody požáru by byly daleko rozsáhlejší. Velikou škodu oheň napáchal také na samotných ochozech hradeb. Zde stála připravená děla k obraně města, která začala sama vybuchovat. Poničení opevnění bylo v době zuřící třicetileté války velikou hrozbou, protože tak Budějovice zůstaly nedostatečně chráněné. Naštěstí se cizí vojska přiblížila až v roce 1648.¹⁰⁵

Za pouhých sedm hodin shořela severní i východní část města¹⁰⁶, tedy v podstatě polovina tehdejšího města.¹⁰⁷ Některé spálené domy se měšťanům podařilo zrenovovat, ale také byly případy, kdy se rodina musela měšťanství vzdát, prodat svůj pozemek a odejít. Nejrychlejších oprav se dočkaly církevní budovy jako kostel sv. Mikuláše a kapucínský konvent s přilehlým kostelem, které bylo třeba přednostně opravit pro potřeby věřících.¹⁰⁸

Požár z roku 1641 zachytil rytec Daniel Wussin Sculp ve svých mědirytech Veliký požár a Požár. První z výjevů, Velký požár, zachycuje ničivou scénu z širšího zorného úhlu. Autor tedy vyryl vedutu, která obsahuje záznam o podobě městských hradeb, vnitřní zástavbě, podobě renesanční radnice a dominikánského kláštera. Mědiryt je brán z mírného nadhledu a

¹⁰³ Z toho čtyři zůstaly neopravené ještě z minulého požáru z roku 1597. K. PLETZER, *Zhoubný požár Českých Budějovic v roce 1641*, s. 98.

¹⁰⁴ Dnes Krajinská čp. 20.

¹⁰⁵ K. PLETZER, *Zhoubný požár Českých Budějovic v roce 1641*, s. 100.

¹⁰⁶ V přesnějším vymezení jde o dnešní ulice Krajinská, Plachého, Hroznová, Kanovnická, U Černé věže, Kněžská a ulice Karla IV. *Tamtéž*, s. 101.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 98–100.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 104.

ze západu. Je zde tedy zachycena i řeka Vltava¹⁰⁹. Ústřední části výjevu vévodí dominikánský klášter, nad kterým je vyobrazena Panna Maria Budějovická. Napravo od konventu se nachází radnice, Solná branka a zcela na okraji je zachycena i věž Železná panna. Z levé strany se nachází Solnice, Rybářská branka, mlýny na řece Vltavě a Rabenštejská věž. Zajímavé na této rytině je, že celá vrchní část (tedy severovýchod města) je pohlcená plameny. Není zde tedy zachycená podoba Černé věže, i když o té víme, že ohněm zasažena tolik nebyla. Není vyobrazen ani kostel sv. Mikuláše či části opevnění v těchto místech. Tímto autor naznačuje zničující dopad ohně, který na tuto část města plameny měly.

Menší mědiryt Požár je zaměřen daleko úžeji. Jde o zachycení pouze úzkého pohledu, který zobrazuje pohled na severní část Budějovic. V popředí se nachází část náměstí s pranýřem a šibenicí. Okolo postávají nebo utíkají lidé se žebříky či vědry a míří směrem k požáru. Plameny jsou zachyceny vprostřed rytiny a vycházejí pouze z jednoho místa. Můžeme z toho tedy usoudit, že jde o počátek pohromy a plameny šlehají pouze z dlaždičova domu a maximálně několika domů okolo. Rytec zjevně příliš nedal na přesnou perspektivu, protože centrum požáru by se mělo vyskytovat více nalevo, než je zde vyobrazeno. Dalšími nedostatky rytiny je matoucí podoba Černé věže, která je zachycena daleko menší, než by měla v poměru k okolním domům být. Navíc je i neumně položena za rohový dům náměstí tak, že vypadá jako by byla součástí domu a z tohoto úhlu by měla rozhodně stát více vlevo.¹¹⁰

¹⁰⁹ Řeka je dokonce německy popsána – Mulda *Fluß*.

¹¹⁰ Setkali jsme se při zkoumání těchto dvou rytin s dvěma bakalářskými pracemi (Richard GOLD, *Proměny domovních znamení v Českých Budějovicích*, Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova; Markéta ŠIMKOVÁ, *Rytec Daniel Wussin*, Brno 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita) a v obou jsou uvedeny zásadní chyby ve výkladu. R. Gold píše, že rytina Požár zachycuje plameny na jižní straně náměstí. Správně je, že pohled směřuje na severní stranu a rytec stál na straně jižní. M. Šimková o Velkém požáru píše, že na rytině můžeme poznat Černou věž. Pravděpodobně autorka myslí věž patřící ke klášteru nebo k radnici. Černá věž ani přilehlý kostel vidět nejsou, protože jsou zahaleny plameny.

3.4. Hospodářské a společenské změny v důsledku válečných bojů

Úbytek obyvatelstva v Čechách byl z důvodů válečných událostí i kvůli odchodům obyvatelstva do exilu celkem vysoký a jih Čech v tomto směru na tom nebyl o nic lépe. V roce 1577 bylo v Českých Budějovicích asi 430 domů. Roku 1654 jich zbylo pouze 327.¹¹¹ Změna v počtu domů byla způsobena boji, průtahy vojsk skrz město ale značně i rozsáhlým požárem roku 1641. V porovnání s jinými městy a vesnicemi Budějovice s úbytkem přes sto domů na tom nebyly nejhůře. Byly chráněny opevněním a nestaly se terčem otevřených bojů, jako například město Tábor. Okolní vesnice i jiná města byla poškozena daleko více. Úbytek se pohyboval i okolo 75 % až do úplného vyplenění.¹¹²

Další pravděpodobnou příčinou pro menší úbytek domů či rychlou renovaci města do roku 1654 bylo i konání již třetího¹¹³ zemského sněmu v Českých Budějovicích z důvodu další morové nákazy, která se v Praze rozšířila roku 1649.¹¹⁴ Došlo tedy k intenzivní snaze radnice o obnovu poničených staveb, aby byly dostatečně reprezentativní a připravené na významné účastníky sněmu. Barokní přeměnou prošel dokonce i městský znak. Za zásluhy a věrnost habsburskému domu byl roku 1648 císařem povýšen. Nový znak odkazoval na katolickou a habsburskou orientaci, na titul horního města i vojenskou roli v předchozích bojích.¹¹⁵

Po třicetileté válce se město ocitlo ve složité ekonomické situaci. Obchodními surovinami bylo stříbro, sůl a nemálo významné pro Budějovice bylo i pivo. Stříbrné doly v okolí Budějovic byly v městské správě od roku 1620, kdy byly prohlášeny za svobodné horní město. Situace s těžebním stříbra však nebyla valná. Budějovice sice byly zvané horním městem, ale těžba ve zbytku 17. století upadala. Ve stříbrných štolách byl problém se zavodňováním a

¹¹¹ Otto PLACHT, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století*, Praha 1957, s. 53 a 160.

¹¹² Trhové Sviny 7 z 28 rodin, Ledenice 15 z 44; Vidov, Doudleby i Štěpánovice vypleněny. J. CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, s. 88.

¹¹³ 1529–1531, 1614 a 1932. Karel PLETZER, *zemské sněmy*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zemske-snemy>.

¹¹⁴ [...] *sněmu obecném, kterýž předně na hrad pražský k jedenáctému dni měsíce srpna léta 1649 rozepsán, odtud za příčinou rány morové do města horního Českých Budějovic přeložen* [...]. *Artikulové sněmu království českého 1649* [online], Národní knihovna České republiky (Manuscriptorium) [cit. 2021-04-11], s. III. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_54C1521649_1LLV9ZE-cs#search.

¹¹⁵ Císař Ferdinand III. vydal 5. srpna 1648 v Linci polepšovaci listinu. Daniel KOVÁŘ, *Znak, pečeť, vlajka: Městská symbolika Českých Budějovic v proměnách času*, České Budějovice 2015, s. 39–41.

nebyly investice, které by tento problém vyřešily. K malé výnosnosti dolů napomáhali i nedostatečně kvalifikovaní pracovníci a vzrůstající konkurence amerického stříbra.¹¹⁶

Další významnou hospodářskou komoditou se stala sůl. V druhé polovině 16. století se na habsburském dvoře Ferdinanda I. začalo uvažovat o monopolizaci císařské soli. Cílem bylo dostat sůl nejprve do Českých Budějovic a později po řece Vltavě až do Prahy. Součástí tohoto plánu samozřejmě muselo být i splavnění celé Vltavy kvůli snížení nákladů na převoz soli a jeho rizik,¹¹⁷ a tak se ve městě rozšířila i výroba lodí a lodní doprava. První plavba nákladu soli z Budějovic až do Prahy byla uskutečněna v roce 1550.¹¹⁸ Význam Budějovic pro solní obchod v Čechách s nárůstem dovozu císařské soli značně stoupl a dovoz do Budějovic se stal velikým konkurentem solní cesty Pasov – Prachatice, které se také říkalo Zlatá stezka.¹¹⁹ Význam Budějovic se tak díky soli v habsburské monarchii zvedl. Zavedení solní cesty po Vltavě omezilo moc a finance Rožmberků¹²⁰ a přineslo habsburskému domu značné výtěžky. Díky dovozu císařské soli dostaly Budějovice i velmi finančně výhodná privilegia.¹²¹ K omezení výtěžku z dovozu došlo ve 30. letech 17. století, kdy císař pronajal solní obchod italským podnikatelům. Stížnosti města však neměly na císařském dvoře veliký ohlas. Císař Budějovice pouze uklidnil listem, že mají společně s Plzní výsadní postavení v království. Navíc v tomto bezbranném městě muselo řešit vážnější problém – spor s Třeboní. Třeboňští obchodníci za války přestali respektovat budějovický ungelt a své právo vozit si pouze tři fůry soli, a dokonce si začali ve městě tvořit svůj vlastní obchod se solí. Spor Budějovice alespoň formálně roku 1636 vyhrály a bylo jim dáno za pravdu.¹²² Nicméně tento právní spor město

¹¹⁶ Stanislav CHÁBERA – Václav NOVÁK, *Příspěvek k poznání montánních forem antropogenního reliéfu v oblasti Lišovského prahu*, In: *Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Přírodní vědy*, č. 1., České Budějovice 1978, s. 21–30, na s. 22.

¹¹⁷ Miroslav VOLF, *Boj o solný monopol v Čechách v XVI. a na počátku XVII. století*, In: *Český časopis historický*, č. 2, Praha 1933, s. 297–326 na s. 301.

¹¹⁸ Petra TOMEČKOVÁ, *Solní obchod v pamětech prachatických měšťanů*, České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita, s. 65.

¹¹⁹ Zdeněk ŠIMEČEK, *obchod solí*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/obchod-soli>; Zlatá stezka je označení pro cesty vedoucí z Pasova do jižních Čech (Prachatic, Netolic, Vimperka či do Kašperských hor...) nejde tedy pouze o cestu do Prachatic. Ta byla pouze nejvýznamnější a také se jí říkalo Prachatická stezka. Mapa Zlaté stezky: P. TOMEČKOVÁ, *Solní obchod v pamětech prachatických měšťanů*, s. 133.

¹²⁰ Ze strany Habsburků v tomto případě nešlo pouze o finanční výtěžek z dovozu soli, ale šlo i o mocenský tah. Více o boji v solním dovozu M. VOLF, *Boj o solný monopol v Čechách v XVI. a na počátku XVII. století*.

¹²¹ Právo skladu. Jaroslav KUBÁK, *Českobudějovické solní spory v XVI. a XVII. století*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1–2, České Budějovice 1963, s. 7–31 na s. 14.

¹²² Zmíněný spor i přes soudní uznání i nadále trval a rozšířil se i na další komodity kromě soli, třeba na vývoz ryb. J. KUBÁK, *Českobudějovické solní spory v XVI. a XVII. století*.

značně finančně vyčerpal do takové míry, že muselo prodat krumlovskému panství jeden svůj dvůr.¹²³

Další komoditou, která je významná i do dnešních dnů, se stalo pivo. Pivovarnictví za třicetileté války v Budějovicích začalo upadat i přes dřívější značnou oblíbenost. Král Ferdinand I. si při své návštěvě města budějovické pivo oblíbil do takové míry, že si dokonce na svůj dvůr jednoho místního sládka odvezl, aby mu tam budějovické pivo vařil. Doba se však změnila. Po pivním sporu s Rudolfovem, který se vyřešil až jeho vypleněním, měly Budějovice opět místní monopol na vaření piva. Ferdinand II. po stavovském povstání dokonce privilegium pivovarnictví Rudolfovu definitivně odebral a jeho obyvatelé tak měli zákaz místní pivovar obnovit a pivo si museli kupovat v Budějovicích.¹²⁴ Tím se vyřešila pouze meziměstská konkurence, ale problémy v rámci hradeb města se nevyřešily. Dlouhodobým sporem bylo právo várečné mezi právovárečnými měšťany a městskou radou, který pokračoval až do pozdního 18. století.¹²⁵ Konkurentem budějovických měšťanských pivovarů byl mimo jiné od roku 1674 i pivovar v Poříčí, který vlastnili dominikáni.¹²⁶

Jedním ze společenských problémů byl jistý pokles úrovně školství ve městě. Stalo se tak v důsledku požáru roku 1641, třicetileté války i demografického a hospodářského úpadku v průběhu 17. století. Městská škola se nacházela v prostoru mezi farním kostelem sv. Mikuláše a farou. Od 16. století se rozrostla na pětiletý vzdělávací institut, který patřil mezi nejvýznamnější školy na jihu Čech, a dokonce mezi jednu z předních katolických škol v celých Čechách. Primárně udržovala styky s katolickými univerzitami v Rakousích, ale i s krakovskou a boloňskou univerzitou, které poskytovaly další stupeň vzdělání pro absolventy budějovické městské školy. Ale samozřejmě katolíci z Budějovic studovali již v předbělohorské době na jezuitské akademii v Praze.¹²⁷

¹²³ J. KUBÁK, *Českobudějovické solní spory v XVI. a XVII. století*, s. 14–16.

¹²⁴ O. ŠEDA, *pivovarnictví*, [online], 2021 [cit. 2021-04-01].

¹²⁵ Více k pivovarnické situaci v kap. 5 a v těchto zdrojích: E. VÁVROVÁ, *Českobudějovická společnost v 19. století optikou pivní kultury*, s. 60; Eliška VÁVROVÁ, *Českobudějovické hostince a jejich provozovatelé v 16. – 19. století*, Praha 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, s. 49-50.

¹²⁶ Daniel KOVÁŘ – Roman LAVIČKA, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2017, s. 180.

¹²⁷ Miroslav NOVOTNÝ, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech: od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, s. 44-45; Miroslav NOVOTNÝ, *městská škola*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/mestska-skola>.

3.5. Výtvarní umělci baroka v Českých Budějovicích

Umělecká barokní scéna v Českých Budějovicích nebyla nijak bohatá. Jde sice o největší město jihu Čech, ale umělců se zde v jednu chvíli mnoho uživit nemohlo. Zvláště kolem 2. poloviny 17. století, kdy došlo k velikému požáru města, nebylo dostatečné množství financí na vydržování městských umělců kvůli nutnosti velkého množství oprav města a vyčerpání po třicetileté válce. Při požáru utrpěl hlavně farní kostel sv. Mikuláše. Zakázku na sochařskou výzdobu na průčelí dostal místní štukatér Mikuláš Tomáš Zeissel. Další nutností při rekonstrukci zničeného kostela byla výstavba nového oltáře určeného pro ostatky sv. Auratiána. Objednávku na sochařskou výzdobu vytvořil umělec z Horních Rakous Johann Worath.¹²⁸ Také dostal zakázku na hlavní oltář, který měl zdobit obraz od Georga Bachmanna, vídeňského malíře.¹²⁹ Důležitými osobami na stavitelské scéně byli Giovanni Cipriani a Canevale Francesco, kteří měli vystavět nové modernější opevnění na východní straně města. Po roce 1641 a velkém požáru dostali zakázku i na rekonstrukci kostela sv. Mikuláše.¹³⁰

Lepší situace pro umělce nastala s přelomem století. Největší množství uměleckých objednávek bylo náboženského charakteru a hlavním objednavatelem tedy byla církev. Navíc se místní umělci nemohli uživit pouze ze zakázek ve městě, ale plnili práce i v širokém okolí. Josef Pabl, sochař původem ze Švábska, byl pověřen přepracováním nezdařilých soch apoštolů kaple sv. Jana Nepomuckého v Kájově roku 1706 a později dostal zakázku dokonce až ve Volarech na hlavní oltář v místním farním kostele. Dalším mimoměstským dílem bylo Kristovo sousoší pro Kalvárii nad Českým Krumlovem. V Českých Budějovicích vytvořil sochy pro kostel sv. Jana Nepomuckého a sv. Prokopa na Starém Městě^{131, 132}.

Pablovým následovníkem na pozici městského sochaře byl Josef Dietrich. Jeho tvorba byla pozitivně ovlivněna zlepšující se hospodářskou situací ve městě, a hlavně zvyšujícím se počtem objednávek na sochařskou výzdobu městského prostředí i místních budov. V Českých Budějovicích zanechal velmi početné sochařské dílo, které se navíc vyznačuje i značnou kvalitou. Počátkem jeho díla byla výzdoba hlavního oltáře kostela na Starém městě a

¹²⁸ K. PLETZER, *Českobudějovičtí výtvarní umělci v 17. a 18. století*, s. 23.

¹²⁹ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 136.

¹³⁰ Karel PLETZER, *Canevale Francesco*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/canevale-francesco>.

¹³¹ Staré Město je oblast mezi dnešní Pražskou třídou a Vltavou. Na této rozloze se nacházela původní osada Budivojovice ze 13. století, kterou vlastnil Čech z Budivojovic. Karel PLETZER, *Čech z Budivojovic*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/cec-z-budivojovic>.

¹³² K. PLETZER, *Českobudějovičtí výtvarní umělci v 17. a 18. století*, s. 23.

následovalo monumentální Mariánské sousoší dokončené v roce 1716. Na toto znamenité dílo navazovala sochařská výzdoba nové městské kašny, kterou vyzdobil sochou Samsona trhajícího tlamu lva umístěného na mušli podpíranou čtyřmi atlanty. Na kašně s ním spolupracoval místní kameník Zachariáš Horn. Při barokní přestavbě městské radnice dostal zakázku na sochy měšťanských ctností¹³³, které zdobí její atiku. Jeho sochařské dílo pokračovalo vyzdobením prostoru před Dominikánským konventem sloupem Nejsvětější Trojice, sousoším ukřižovaného Krista s Pannou Marií, Máří Magdalenou a Janem Evangelistou, a nakonec vyzdobil sochami svatých¹³⁴ i prostor hřbitova. K výzdobě kláštera přispěl i drobnou soškou Panny Marie u vchodu do křížové chodby. Pravděpodobně se podílel i na tvorbě tří zastavení již zrušené křížové cesty umístěné mezi kostelem sv. Mikuláše a děkanstvím. Jeho dílem jsou i další volná sousoší v prostoru města – sochy Panny Marie Budějovické před Svinenskou a Rožnovskou branou. Kromě budějovických objednávek působil hojně a významně i v dalších jihočeských městech¹³⁵, přičemž můžeme říci, že kompletní seznam jeho tvorby pravděpodobně ani dodnes není kompletní.¹³⁶ Jde tedy o nejvýznamnějšího barokního sochaře v rámci rozsahu této práce.

Jeho následovníci už takový vliv na městské prostředí jako Josef Dietrich neměli. Ještě za jeho života v Budějovicích působil sochař Jan Walser, který byl zřejmě pomocníkem již staršího Dietricha. Dále je dochovaná zmínka o městském sochaři Antonínu Kubishovi a v neposlední řadě je třeba zmínit Leopolda Huebera, který byl tovaryšem Josefa Dietricha a po jeho smrti se oženil s pozůstalou vdovou. Navázal na Dietrichovu činnost s podobným elánem a od 50. let 18. století tvořil sochařskou výzdobu v Budějovicích i v dalších městech okolo.¹³⁷

¹³³ Statečnost, Opatrnost, Spravedlnost a Moudrost.

¹³⁴ Sv. Zachariáš, sv. Anna, sv. Dominik, sv. Josef a sv. Jáchym. Dnes jsou sochy přesunuty do klášterní zahrady.

¹³⁵ Dobrá voda, Trhové Sviny, Český Krumlov, Malonty, Vyšší Brod, Lišov, Hluboká nad Vltavou.

¹³⁶ K. PLETZER, *Českobudějovičtí výtvarní umělci v 17. a 18. století*, s. 25.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 26.

3.6. Českobudějovické barokní kroniky

V 17. a 18. století se značně rozšířilo městské kronikářství.¹³⁸ Tomuto trendu podlehli i kronikáři v Českých Budějovicích a díky nim máme alespoň částečně dochované důležité události, které se ve městě udály. Z počátku 17. století se například zachovala kronika Ambrože Augustina Mathese.¹³⁹ Pocházel z rodiny důlního šichtmistra a staral se o účetní knihy dolů¹⁴⁰ a do nich zaznamenal události z let 1617–1621.¹⁴¹

Mezi českobudějovické barokní kroniky patří kronika zvaná Matyášova, která obsahuje záznamy z let 1484–1626. Zde je zaznamenaná rekatolizace města v roce 1572 i soupis členů městské rady a rychtářů v jednotlivých letech. Zápisem těchto seznamů se zabývá i činnost Davida Doudlebského ze Sternecku, který byl sám radním Budějovic od roku 1635. Od Matyášovy kroniky se záznamy Davida Doudlebského liší v oblasti zájmu, který se zaměřuje pouze na městské záležitosti. A i ty jsou spíše orientované na méně významné záležitosti jako jsou záznamy o popravách, úrazech či počasí. Události o zavraždění písaře Pasovskými¹⁴², kteří se díky této vraždě dostali za hradby města, je však věnována pozornost pouze okrajově.¹⁴³ Stejně tak se nezmiňuje ani o stavovském povstání a obležení Budějovic vojskem Matyáše Thurna či o třicetileté válce.¹⁴⁴

Z druhé poloviny století se dochovaly tři díla od autorů Zikmunda Karla Fischera z Benešova a Fischbachu, Jonáše Katschnera a Tomáše Františka Veselého¹⁴⁵. Karl Fischer svou práci založil hlavně na opisech starších kronik a jeho autorská činnost je pouze zápis z let 1642–1649. Jde o paměti z doby jeho působení jako obecní starší a městský radní. Dílo Jonáše Katschnera je také jistou kompilací starších zápisů, která nám zanechala informace o složení městské samosprávy, ale také zaznamenával zprávy o sňatcích, úmrtích i narození. Poslední kronikou druhé poloviny 17. století je dílo Tomáše Františka Veselého. Jde opět o soupis městských radních a také značně čerpá ze zápisů starších autorů. Důležitou součástí jeho

¹³⁸ Paměti Mikuláše Dačického z Heslova (Kutná Hora) či *Historia Plsnensis* Jana Tannera (Plzeň).

¹³⁹ *Acta und Geschichten, so geschehen ab Anno 1617, etwas zusammen colligiert worden von mir Ambrosio Augustino Mathes.*

¹⁴⁰ Tzv. Hüttenbuch.

¹⁴¹ Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období. Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010, s. 79–80.

¹⁴² O tomto činu Pasovských píše i Březan: „Pisař městský mušketem v leb smrtedlně udeřen.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*, s. 620.

¹⁴³ M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období*, s. 81–82.

¹⁴⁴ Miroslava KVĚTOVÁ, *Kronika českobudějovického měšťana Adriana Adalberta Battisty (1463-1656)*, České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, s. 24–25.

¹⁴⁵ M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období*, s. 82.

kronikářských zápisků jsou záznamy listin o městských privilegiích. Kromě kroniky je Veselý i autorem spisu *Budweiser Infection* 1680–1681, kde popisuje události morové epidemie ve městě.¹⁴⁶

Motivací ke kronikářské činnosti byl pravděpodobně přímý přístup k informacím a postavení zapisovatele. Ze zmíněných zapisovatelů jsou zmíněny různé profese. Místní učitel, který se později dokonce stal manželem vdovy po rektorovi a také byl přijat do cechu sladovníků. David Doudlebský byl prvně obecní starší a poté, jak je zmíněno výše, členem rady města. Zikmund Fischer byl také v radě města, ale stal se dokonce i jeho primátorem. Jonáš Katschener ve správních funkcích působil pouze na okraji, a ne v tak vysokých funkcích jako jeho předchůdci. Katschener byl pouze písař, ale jeho kronikářské zápisky mají naopak daleko cennější výpovědní hodnotu. To samé se dá říct i o Tomáši Františku Veselém, který v Budějovicích působil pouze jako správce školy, a dokonce ani nebyl Budějovickým rodákem a pocházel z Prahy.¹⁴⁷ I když nejsou kronikářské aktivity v Českých Budějovicích tak slavné či literárně na výši, jako například Paměti Mikuláše Dačického o Kutné Hoře, svým obsahem jsou dostatečným a přínosným zdrojem pro poznání barokních Budějovic.

Výše uvedené kroniky sloužily i jako materiál pro díla barokních historiků Bohuslava Balbína a Jana Floriána Hammerschmidta. Jan Hammerschmidt sám v Budějovicích po nějaký čas působil a dal se do sestavení vlastního historického pojednání o Českých Budějovicích. S tou ovšem na radnici města moc neuspěl a jeho kronika zůstala nevydána.¹⁴⁸ Jsou v ní obsaženy záznamy z let 1265–1709, tedy od založení města. Dílo je rozděleno na tři části, v nichž se zabývá samotnými dějinami města, seznamem jeho privilegií do roku 1706 a v poslední části se věnuje dominikánskému klášteru. Ani v 18. století kronikářství nezaniklo a byly sepsány kroniky Lukáše Bernarda Schneidera, Adriana Adalberta Battisty, Jana Jiřího Millauera a Jana Petra Kodýdka.¹⁴⁹

¹⁴⁶ M. TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období*, s. 81–84.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 80–84.

¹⁴⁸ Existují dva dochované exempláře rukopisu, které jsou uloženy jeden v Jihočeském muzeu a druhý v Národní knihovně viz M. TOŠNEROVÁ *Kroniky českých měst z předbělohorského období*, s. 84.

¹⁴⁹ Více viz M. KVĚTOVÁ, *Obraz města Českých Budějovic v historiografických narativních pramenech raného novověku*, M. KVĚTOVÁ, *Kronika českobudějovického měšťana Adriana Adalberta Battisty (1463–1656)*.

4 Souvislosti náboženského života v Českých Budějovicích

Posilnění vztahu mezi obyvateli města a duchovenstvem je v českých zemích spojeno s protireformační barokní dobou a katolickou církví. První známky barokní kultury v Českých Budějovicích byly spojeny právě s církevním životem, jelikož první raně barokní budovou města byl kapucínský konvent. V Českých Budějovicích existovala velice pevná paralela mezi městskou správou a katolickou církví. Obě skupiny si navzájem vyjadřovaly úctu a podporovaly se.

Již v předešlých kapitolách je alespoň částečně nastíněna situace ohledně náboženského života v Českých Budějovicích. Město bylo vždy výhradně katolické, ale to samozřejmě neznamená, že by se zde neprojevovaly protestantské vlivy. Vnímání nekatolických vyznání se před stavovským povstáním měnilo. Vyskytovali se dokonce kazatelé, kteří byli zastánci přijímání podobojí a kázali ve farním kostele podle vzoru reformního kazatele Jana Viklefa. V 16. století se v celých jižních Čechách, a tedy i v katolických Budějovicích, objevilo mnoho vyznavačů Lutherova učení. A také zbožnost katolického obyvatelstva částečně ochabovala. Ke konci 16. století tolerance k nekatolické víře stoupala a s přelomem století zase klesla. Roku 1610 arcibiskup zakázal na popud budějovických radních ve městě vyznávat jinou víru než katolickou. Pro přijetí nového měšťana bylo dokonce potřeba předložit potvrzení od duchovního, že se „srovnal“ s městskou, tedy římskokatolickou, vírou.¹⁵⁰ Ignorování požadavků budějovických nekatolíků na uplatňování Rudolfova majestátu z roku 1609 bylo jistým demonstrativním tahem, kterým rada města dávala najevo, že stojí jako jedno z mála měst konfesijně rozštěpené země na katolické straně.¹⁵¹ Negativní postoj k nekatolíkům se v Českých Budějovicích vystupňoval za stavovského povstání, kdy se město postavilo na stranu císaře a katolické víry. Převážně také i po skončení povstání, kdy došlo i k velikým konfiskacím protestantského majetku.¹⁵²

V kapitole o českobudějovických kronikách je zmíněno, že docházelo k rozšíření kronikářské činnosti. Podobný vývoj je zaznamenán i v církevním prostředí. Od konce 16. století je zachováno čím dál více záznamů o náboženských aktivitách, které byly často spojené s aktivitou správy města. Například jsou dochované zápisy o schůzích městské rady v sakristii kostela sv. Mikuláše. Další ukázkou provázanosti vztahu církve a světské moci města je společná volba městských konšelů a tzv. „kostelních otců“, kteří byli vybíráni z řad měšťanů

¹⁵⁰ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 103.

¹⁵¹ T. STERNECK, *Boj o České Budějovice v letech 1618–1619*, České Budějovice 2019, s. 9–10.

¹⁵² J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2014, s. 103–105.

a měli se starat o finanční a hospodářské záležitosti fary. Také primátor města byl označován jako „přední kostelník“, protože vlastnil klíč od kostelního pokladu. Důležitým začátkem pro tento provázaný vztah bylo předání práva jmenovat faráře Ferdinandem I. městské správě v roce 1546. Tento velkorysý čin panovníka ale bohužel českobudějovičtí radní nevyužili ve správné míře a prokázali svou neschopnost. Svého kandidáta na nového faráře si vybrali až po dlouhých dvou letech. Proto další faráře už raději znovu jmenoval panovník.¹⁵³

Vzájemnost vztahů měšťanů i církve se projevovala i složením řeholníků dominikánského kláštera. Do řádu například vstupovali synové z měšťanských rodin. Tím se mezi danou rodinou a konventem vytvořil úzký vztah, který byl pro klášter často značným přínosem. Dostávalo se mu od bohatších rodin finanční podpory či se mohl tento vztah projevit, i když konvent potřeboval peníze od samotné radnice a dané rodiny se mohly za tuto finanční pomoc přimluvit. Řada z měšťanů si poté i vyžádala pochování v prostorech kostela Obětování Panny Marie.¹⁵⁴

Za protireformace se projevila snaha katolické církve o obnovu úcty ke svatým, a hlavně k Panně Marii, která byla značně utlumena. Novou zbožnost charakterizoval tridentský koncil probíhající mezi léty 1545–1563 v *Dekretu o vzývání, uctívání a ostatcích svatých a o svatých obrazech*.¹⁵⁵ Panna Marie byla uctívána jako pomocnice, přimlůvkyně, a hlavně jako Matka Boží. Dále byla vzývána jako symbol všech ctností a spravedlnosti. Po bitvě na Bílé hoře se zbožná úcta k Bohorodičce ještě značněji umocnila, když se stala symbolem vítězství katolické strany jako součást pietas Austriaca, oficiální zbožnosti habsburského domu. Rozkvět mariánské úcty vedl k rozšíření popularity zbožných poutí za milostnými sochami či obrazy.¹⁵⁶ Jedním takovým obrazem bylo i vyobrazení Panny Marie Klasové zvané Budějovické, které se věnuje podkapitola o dominikánském konventu, kde byl obraz umístěn.

Důležitými aktéry náboženského života v Českých Budějovicích byla náboženská bratrstva, která působila u jednotlivých svatostánek. S farním kostelem sv. Mikuláše byla

¹⁵³ Role jmenovatele, která přešla na městské konšele, byla velmi užitečná. Panovník totiž mohl zvolit za faráře svého favorita či úplného cizince. Když byla pravomoc v rukou města, dosazovali si měšťané svého ideálního faráře. Navíc v letech před rokem 1546 docházelo k častému prázdnění místa, protože byli voleni staří knězi či s chatrným zdravím. J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 102–104.

¹⁵⁴ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 170.

¹⁵⁵ Dekret o vzývání, uctívání a ostatcích svatých a o svatých obrazech. Ignác HRDINA – Dominik DUKA (ed.), *Dokumenty Tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*, Praha 2015, s. 242–244.

¹⁵⁶ Miroslav NOVOTNÝ, *Pod praporem Královny nebes. Pietas Mariana a mariánské družiny v českých zemích v 16. – 20. století*, In: Tomáš JIRÁNEK – Jiří KUBEŠ (edd.), *Bratrstva: Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby, Sborník příspěvků z III. pardubického bienále, 29.-30. dubna 2004*, Pardubice 2005. s. 89–102 na s. 90, 93, 94.

spojena dvě bratrstva. Nejsvětějšího Těla Páně, které obdrželo papežské odpustkové privilegium v letech 1637 a 1694. Toto bratrstvo u sv. Mikuláše působilo již v předbělohorské době jako literátský kůr, jehož povinností bylo zajišťovat zpěv při mších.¹⁵⁷ Dalším bratrstvem bylo Nanebevzetí Panny Marie za šťastnou smrt, které získalo zmíněné privilegium roku 1637. Při dominikánském konventu ještě působilo bratrstvo růžencové, o němž je první zmínka dochovaná z roku 1668. Také při kapucínském kostele sv. Anny je dochovaná zpráva z katalogu provincie o třetím řádu sv. Františka z Assisi z roku 1742.¹⁵⁸

Významnou roli hráli církevní činitelé i v rámci vzdělávání ve městě. Při dominikánském klášteře v 17. století byly vyučovány měšťanské děti. Ve vzdělání se dominikáni zaměřovali i na literární činnost, na historii s důrazem na dějiny samotného klášteře, a také tímto způsobem rozšiřovali a posilňovali úctu k budějovické Bohorodičce. V 18. století se v klášteře začaly provozovat filozofické a teologické přednášky.¹⁵⁹

Důležitým aspektem v náboženském životě Budějovic byla přítomnost ostatků sv. Auratiana a milostného obrazu Panny Marie. Kolem těchto dvou předmětů náboženského uctívání se točilo mnoho církevních svátků, procesí a dalších církevních aktivit, které přinášely mimo jiné finanční zisky i všeobecné povědomí o městu.

¹⁵⁷ Martin HORYNA, *literátské bratrstvo*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-02]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/literatske-bratrstvo>

¹⁵⁸ Informace k této části kapitoly byly poskytnuty od p. prof. Jiřího Mikulce z připravovaného Katalogu náboženských bratrstev v Čechách 1620-1783; J. Hůlka dále zmiňuje škapulířové bratrstvo, které však p. prof. J. Mikulec nepotvrzuje. Josef HŮLKA, *Církevní řády, bratrstva a spolky v diecézi česko-budějovické*, České Budějovice 1893, s. 47; Miroslav NOVOTNÝ, *církevní spolky a společnosti*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/cirkevni-spolky-a-spolecnosti>; J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 139.

¹⁵⁹ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 173.

4.1. Barokní stavební činnost spojená s církví

4.1.1. Kostel sv. Mikuláše

Až do počátku 17. století měl kostel sv. Mikuláše stále pozdně gotickou podobu a interiér i exteriér se dočkaly pouze mála oprav a změn. V zápiscích schůzí městských rad a kronikách Jana Floriána Hammerschmidta a Tomáše Veselého se dochovaly pouze kusé zmínky o úpravách v raně barokní době. V roce 1617 byla například v kostele zřízena nová kazatelna či vystavěny stupně vedoucí k oltáři. V době stavovského povstání i následujících sedm let po něm, nejsou dochovány žádné zmínky o pracích na kostele. Až roku 1627 byl pořízen do tzv. Christeindlovy kaple nový mariánský oltář a roku 1630 se kostel dočkal nového tabernáku, na který přispěla městská radnice. Výrazem zbožnosti a snahy o prezentaci vlastní zámožnosti byly donátorské dary. Jména přispěvatelů patřila vždy členům bohatých měšťanských rodin a představeným města.¹⁶⁰

Značné přestavby a renovace se kostel dočkal až po požáru města roku 1641¹⁶¹, kdy byla stavba značně poškozena. Oheň se od okolních domů se šindelovou střechou dostal i na kostelní střechu a zelenou věž. Od ní se plameny šířily až ke krovu, a to byla jistá zhouba většiny stavby. Byl zničen hlavní oltář i některé z postranních, již zmíněný nový tabernákl, bohatá výzdoba z boční kaple Panny Marie, kazatelna, křtitelnice, varhany a další výzdoba a výbava kostela. Plamenům také podlehly zpěvníky, notové záznamy a rukopisné graduály. Vlivem žaru byly dokonce roztaveny dva zvony a nenávratně byly narušeny pilíře i zdivo kostela. Kromě v blízkosti chrámu stojící kostnice byly zničeno i děkanství a škola.¹⁶²

V takto poničeném kostele samozřejmě nebylo možné vykonávat bohoslužby. Náboženskou útěchu věřícím tedy dočasně poskytovaly dominikánský a kapucínský kostel. Obnova děkanského kostela byla pro městskou radu hlavní prioritou. Potřebné finance byly dost vysoké a pouhé příspěvky od knížat, pánů i obyčejných lidí nestačily. Radní tak museli žádat o úlevy na daních, aby na opravu mohli našetřit. Král Ferdinand III. dokonce povolil, k nelibosti hlubockého pána hraběte Marradase, na rekonstrukci kostela využít dřevo z jeho

¹⁶⁰ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 105–106.

¹⁶¹ O požáru více v kap. 3 Doba barokní v Českých Budějovicích a v článku K. PLETZER, *Zhoubný požár Českých Budějovic v roce 1641*.

¹⁶² J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 109.

obory.¹⁶³ Veliké množství materiálu potřebného na stavbu byl přivážen z blízkého okolí Budějovic ale i například z dalekého rakouského Freistadtu.¹⁶⁴

Vzhledem k rozsáhlému poškození stavby bylo třeba provést značné množství úprav. Rekonstrukci kostela dostali na starost stavitelé italského původu, Francesco Canevalle a Johannes Cipriani, kteří ve stejné době pracovali na renovaci městského opevnění, které bylo také poškozeno požárem.¹⁶⁵ Rekonstrukce chrámu probíhala přerušovaně kvůli stále probíhající třicetileté válce, která byla náročná na odvody pracovních sil a také hrálo roli neustálé vojenské ohrožení, které městskou radu nutilo primárně investovat do oprav hradeb a moderních obranných prvků.¹⁶⁶ Přesto pozvolný postup na výstavbě chrámu byl znatelný. Vliv na rychlost dokončení úprav mělo i konání dalšího zemského sněmu v Budějovicích roku 1654.¹⁶⁷

Výsledkem raně barokní úpravy kostela bylo hlavně zjednodušení půdorysu stavby, který byl po léta předešlých úprav zbytečně členitý. I vnější vzhled chrámu byl značně pozměněný. Bylo ustoupeno například od obnovení chrámových věží a zvonice. Přílehlá Černá věž¹⁶⁸ plnila funkci ukazatele času i zvonice, takže kostelních věží již nebylo třeba.¹⁶⁹ Přistoupilo se tedy k vytvoření pravidelného trojlodí, které stálo na základech původního středověkého chrámu, přičemž obvodové zdivo se zachovalo převážně v prostoru presbytáře. V roce 1650 byl uzavřen finální účet za celou přestavbu. Bohužel však nešlo o konečný stav. Po dvou letech se ukázalo, že musí dojít ještě k dalším úpravám hlavního štítu a presbytáře, kde bylo třeba upravit nedostatečné proudění světla. Nespokojenost se stavbou však přetrvávala i přes další roky, kdy docházelo ke změnám v interiéru, regulaci světla či snaze o přestavbu střechy i hlavního průčelí kostela.¹⁷⁰ Nicméně bohoslužby už bylo možné vykonávat v omezené míře již od roku 1645.

I přes doplňkové práce byla stavba z největší části hotová v půli 17. století. K znovu vysvěcení chrámu však došlo až v roce 1670. Měšťané totiž požadovali, aby k vysvěcení došlo rukou arcibiskupa. Arnošt Vojtěch kardinál z Harrachu však kvůli pracovnímu vytížení cestu na jih Čech odkládal. Obřad se uskutečnil až za dalšího arcibiskupa Matouše Ferdinanda Sobka

¹⁶³ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 110.

¹⁶⁴ Pro upřesnění se jedná cca o 16 000 džberů páleného vápna, 141 725 cihel a veliké množství dřeva ale i železných komponentů. *Tamtéž*, s. 113.

¹⁶⁵ *Tamtéž*, s. 110.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, s. 113.

¹⁶⁷ K. PLETZER, *zemské sněmy*, [online], 2021 [cit. 2021-05-08].

¹⁶⁸ Černá věž stojí v přílehlé blízkosti kostela sv. Mikuláše, a přesto při požáru zůstala neponičena.

¹⁶⁹ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 126, 128.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, s. 126-127.

roku 1670.¹⁷¹ Při této příležitosti byly také přeneseny ostatky sv. Auratiána z kapucínského kostela sv. Anny, kde byly dočasně uloženy. Tuto relikvii pro město získal kapucín P. Ludvík z Rosenheimu od papeže Urbana VIII. roku 1644. Ostatky byly uloženy do farního kostela sv. Mikuláše do kaple zasvěcené právě sv. Auratianovi.¹⁷² Na památku této události byla v kostele na severní straně presbytáře vyvěšena pamětní destička.¹⁷³ Kaple se nacházela v severní části vedle presbytáře a byla zdobena oltářem od Johanna Woratha, na který byly umístěny sochy sv. Kosmy, sv. Damiána, sv. Veroniky a sv. Floriána. Vprostřed oltáře byl umístěn obraz sv. Auratiana zobrazeného těsně před jeho popravou od malíře Mathiase Mannagetta. Další menší obraz světce v kapli byl od budějovického měšťana Jana Jakuba Wirdta.¹⁷⁴

Roku 1665 byl zhotoven nový relikviář na mučedníkovy ostatky. Šlo o stříbrnou skříňku s prosklenými částmi od zlatníka Abrahama Hoffmana. Byl vytvořen z iniciativy děkana Tomáše Cucula, velikého ctitele svatého mučedníka, který je zmíněn i na štítku relikviáře. Zde je také poprvé zmíněn sv. Auratián jako patron města.¹⁷⁵ Později při založení biskupství v Českých Budějovicích 1785 se jeho patronát rozšířil i na českobudějovickou diecézi. V roce 1670 se ve městě slavilo výročí oslavy přenesení ostatků mučedníka. Obrovské procesí věřících pochodovalo po náměstí s ostatky světce v čele. V roce 1672 byl po zjištění špatného stavu ostatků vyroben relikviář v podobě sochy světce, aby se procesí mohla dále konat a ostatky zůstaly zachovány, ale i tak byla tato procesí pořádána pouze ve výjimečných případech (v ohrožení války, epidemie či jiné katastrofy, např. náletu kobylek¹⁷⁶).¹⁷⁷

¹⁷¹ Lenka RAJDLOVÁ, *Oltáře sochaře Leopolda Huebera v katedrále svatého Mikuláše v Českých Budějovicích*, in: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 2011, s. 75–85 na s. 75.

¹⁷² Karel REBAN, *Po stopách sv. Auratiana, patrona Českých Budějovic*, in: ČKD, č. 7+8, s. 530–545 na s. 531

¹⁷³ Pamětní deska obsahuje dvacet osmi řádkový latinský nápis s datem události přenesení ostatků, zmiňující se o hlavních představitelích události i se zápisem tehdejšího složení městské rady. Kniha D. Kováře obsahuje latinský přepis i český překlad nápisu. D. KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, s. 412–414.

¹⁷⁴ Zdeněk MAREŠ – Zdeňka PROKOPOVÁ – Jarmila HANSOVÁ, *Sv. Auracián v českobudějovické katedrále*, České Budějovice 2015, s. 14, J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 149.

¹⁷⁵ Jiný oficiální dokument nebo zmínka o počátku patronátu sv. Auratiána dochována není. J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 141–145, 149.

¹⁷⁶ V roce 1748 Budějovice postila katastrofa v podobě náletu kobylek, který se o rok později opakoval. Byla proto pořádána procesí z farního kostela do kostela Obětování Panny Marie a zpět. Také se vystřelovaly salvy z děl a pušek a zapalovaly se ohně pod stromy, na kterých se kobylky v noci usadily. K. PLETZER, *Kobylky nad Českými Budějovicemi*, s. 41–42.

¹⁷⁷ K. REBAN, *Po stopách sv. Auratiana*, s. 53–533.

Mučedník Auratián žil podle nejnovějších archeologických výzkumů¹⁷⁸ ve 2. století po Kristu v Římě. Zřejmě šlo o vojáka umučeného za pronásledování křesťanů pro svou neoblomnou víru. Jeho ostatky byly uchovány v Kalixtových katakombách u silnice Via Appia, odkud byly vyzvednuty a později převezeny právě do Českých Budějovic roku 1644. V umění je zobrazován jako mladý římský voják s mečem a případně i mučednickou palmovou ratolestí.¹⁷⁹ Mučedníci z katakomb byli v barokní době velmi populární.¹⁸⁰ Věřící měli zájem o přímý hmatatelný kontakt se svatým, který byl jejich prostředníkem s Bohem.¹⁸¹ Tito i další světci byli považováni za ochránce a patrony. Získání ostatků sv. Auratiana bylo pravděpodobně reakcí městské rady na tragédii velikého požáru města roku 1641.¹⁸²

Roku 1644 se dokončovaly práce na raně barokním předním štítu kostela (obr. č. 1). Na horní část průčelí byla do niky umístěna socha madony od sochaře Hanse Spöcze z Lince.¹⁸³ Jde o sochu Panny Marie s Ježíškem, kteří mají podle dobového zvyku oba na hlavně korunu podobající se rakouské císařské koruně. Zobrazování ikonografického typu Panny Marie Vítězné jako takzvané královny země bylo v 17. století velmi časté. Byla jí totiž připisována zásluha za vítězství katolické strany v bitvě na Bílé hoře, kdy katolickým vojskům bylo žehnáno gotickým obrazem Adorace Narozeného Krista, zvaným také milostný obraz Panny Marie Vítězné ze Štěnovic.¹⁸⁴

Stejného roku byly umístěny i sochy sv. Mikuláše z Myry, sv. Václava a sv. Auratiana (obr. č. 2) do nik nad vchody do chrámu od štukatéra Tomáše Zeissla.¹⁸⁵ Zbytek štítu se drží raně barokní střídmé podoby. Nad sochy světců byla umístěna tři prostá čtvercová okna a vprostřed jedno polokruhové, nad kterým se nachází nika se zmíněnou sochou Panny Marie. Celý štít byl členěn už pouze pilastry kopírujícími vnitřní trojlodí a příčnými římsami, které štít dělí na tři patra. V prvním byly umístěny sochy světců s čtvercovými okny. Další dvě úrovně

¹⁷⁸ Daniel KOVÁŘ – Zuzana THOMOVÁ, *Výsledky záchranného archeologického výzkumu hřbitova a kostela sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, In: *Archaeologia historica*, č. 42, České Budějovice 2017, s. 617–649 na s. 632.

¹⁷⁹ H. RULÍŠEK, *České nebe*, s. 15.

¹⁸⁰ J. MIKULEC, *České země v letech 1620–1705*, 253.

¹⁸¹ Z. MAREŠ, *Sv. Auracián v českobudějovické katedrále*, s. 5–6.

¹⁸² *Tamtéž*, s. 11.

¹⁸³ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 120.

¹⁸⁴ J. ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, s. 212.

¹⁸⁵ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 120.

byly po stranách zakončeny masivními volutami v prostředním pásu zdobené obelisky a v posledním piniovými šiškami. Vrcholek štítu byl zakončen frontonem.¹⁸⁶

Výzdoba interiéru nedosahuje příliš vysokých kvalit. Převýšená hlavní loď je zaklenuta valenou klenbou s lunetami zdobenou štukovými ornamenty a boční klenuty křížovou klenbou. Presbytář je členěn pilastry s hlavicemi zdobenými hlavami andělíčků¹⁸⁷ a festony s ovocnými motivy. Hlavní Oltář v kněžišti byl vyroben autorem oltáře sv. Auratiána Johannem Worathem a byl na něj umístěn obraz vídeňského malíře Georga Bachmanna s námětem vzkříšení třech dětí sv. Mikulášem z Myry (obr. č. 3).¹⁸⁸ Další oltáře v kostele byly pod patrocinii bratrstev, městských cechů (cech řezníků) a jeden z oltářů byl zhotoven na soukromou objednávku jednoho z městských konšelů Jiřím V. Hartlem. Oltář blahoslavené Panny Marie Nanebevzaté za šťastnou smrt je dnes dochovaný v jižní boční kapli a zahrnuje obraz Zesnutí Panny Marie.¹⁸⁹ Ke konci 17. století byly v kostele zřízeny ještě další oltáře – sv. Anežky, sv. archanděla Michaela a sv. Jana Nepomuckého.¹⁹⁰ Důležitou součástí interiéru byla i nově pořízená křtitelnice a také na počátku 18. století byly na popud městské rady pořízeny nové varhany umístěné na kruchtě.¹⁹¹

Přímo mezi kostelem sv. Mikuláše a objektem fary se na tomto prostranství nacházel hřbitov, který byl využíván až do konce 18. století. Vzhledem k poměrně malé rozloze hřbitova zde byli výhradně pohřbíváni pouze členové významnějších městských rodin. Součástí prostoru hřbitova byla kaple Smrtelných úzkostí Páně, původně gotický objekt přestavený ve stylu baroka. V době barokizace této kaple také vznikla nová hřbitovní zeď s kapličkami, ve kterých se nacházely sochy a malby s motivy křížových zastavení. Podoba křížové cesty není známá, ale zřejmě jedním z autorů soch byl Josef Dietrich.¹⁹²

¹⁸⁶ Zde jde o popis rekonstrukce exteriéru po roce 1562. Dnešní zachovaná podoba je o jednu úroveň nižší a bez postranních volut. J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 122.

¹⁸⁷ Pravděpodobně toto štukové doplnění pochází z pozdější doby a hlavice mohly být jednoduše štukové jako jsou v postranních kaplích.

¹⁸⁸ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 136.

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 139, 141.

¹⁹⁰ Obraz Jana Nepomuckého je dnes umístěn v kostele sv. Jana Nepomuckého na Lineckém předměstí.

¹⁹¹ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 156, 165.

¹⁹² Daniel KOVÁŘ, *Budějovické hřbitovy: Malý kulturně-historický průvodce*, České Budějovice 2001, s. 11–12.

4.1.2. Dominikánský konvent a přilehlé objekty

Dominikánský klášter a hlavně kostel Obětování Panny Marie byl druhým nejdůležitějším sakrálním místem ve městě. A to nejen kvůli velikosti kostela, který mohl pojmut velké množství věřících, ale hlavně vzhledem k náboženským aktivitám spojené s tímto konventem. V barokní době se kostel stal centrem mariánské úcty na jihu Čech díky milostnému obrazu Panny Marie Klasové. K tomuto zobrazení byla pořádána prosebná procesí a zobrazení budějovické Bohorodičky zaplnilo celý prostor města v podobě četných soch a dalších vyobrazení. Popularita této Madony vzrůstala po celé 17. i 18. století díky grafickým otiskům milostného obrazu i díky jejímu začlenění do mariologické literatury (*Atlas Marianus*, 1672). A konvent byl již od středověku nazýván variantami spojenými s budějovickou madonou (např. *Conuentus Sanctae Mariae Budicensis*, 1550; *Closter zum gnaden Bilt user lieben Frauen Prediger Ordens*, 1663).¹⁹³ Více o budějovické madoně níže v této kapitole.

Klášter byl v 16. století dlouho prázdný a dominikáni se do něj nastěhovali až ke konci století. Značnou dobu byl komplex pod správou města, proto se opětovné obydlení kláštera řeholníky neobešlo bez sporů. Město dříve poskytlo prázdné klášterní prostory pro potřeby budějovického mincmistra a solního úředníka. Řádu tedy k dispozici zůstala pouze malá část z celého konventu. Žádosti řeholníků byly vyslyšeny pouze z části, kdy jim byla znovu postoupena klášterní zahrada. Situace ohledně těžkého postavení kláštera i nedostatečných finančních prostředků se začala pomalu měnit v prvních desetiletích 17. století. Konvent dostal peněžní podporu¹⁹⁴, která fungování komplexu značně pozvedla. Roku 1614 na rekonstrukci budov dokonce přispěl i sám císař sto kopami míšeňských grošů.¹⁹⁵

Stejně jako celé město i klášter byl poznamenán válečnými událostmi za stavovského povstání. Klášterní prostory byly stále využívány pro potřeby solního obchodu, který vedl Aulner z Birkenfelsu. Původně solní úředník v době povstání velel českobudějovické vojenské jednotce a pro obranné účely zabral části městských hradeb, které do té doby byli zvyklí řeholníci využívat. Také byl obsazen klášterní hřbitov, na kterém byla umístěna děla s municí.¹⁹⁶

¹⁹³ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s.177.

¹⁹⁴ Darem od Petra Christeindla dostal klášter 50 kop míšeňských grošů v roce 1606 a o rok později ještě přidal 3 kopy na opravu kaple Panny Marie. Zvedal se i počet menších darů a příjem kláštera za rok se tak zvedl ze 166 na 600 tolarů. *Tamtéž*, s. 142.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 141–142.

¹⁹⁶ *Tamtéž*, s. 142–143.

Až s koncem třicetileté války docházelo po císařském vzoru v jižních Čechách k četným obnovám klášterů. Roku 1630 došlo za přispění generála Dona Baltazara Marradase, hlubockého hraběte, k znovuobnovení fungování dominikánského konventu. Toto provázely i značné barokní úpravy celého komplexu.¹⁹⁷ Barokizace však nebyla dokončena a klášter zůstal i nadále z velké části gotickou památkou, která je do dnešní doby jedna z nejlépe dochovaných v jižních Čechách. Nutno podotknout, že motivace k barokním úpravám v tomto případě nebyly praktické jako u kostela sv. Mikuláše, kde byly opravy po požáru 1641 nevyhnutelné, ale šlo o estetickou záležitost¹⁹⁸

Došlo k renovaci presbytáře a výrazné barokizaci původní kaple sv. Markéty, která byla upravena na kapli mariánskou určenou pro milostný obraz Panny Marie Budějovické.¹⁹⁹ Nacházela se na severní straně od presbytáře. Z veduty podle návrhu Jakuba F. Prokyše²⁰⁰ šlo o okrouhlé kaple, na jejichž vrcholku střechy se nacházely lucerny.²⁰¹

Obraz byl v klášteře uctíván už od 15. století. Podle pověsti byl do kostela přivezen z Itálie budějovickým měšťanem již roku 1410. Podle novějších zkoumání obrazu je však nová datace posunuta až do 60. let 15. století.²⁰² Kostel Obětování Panny Marie se v baroku stal velmi navštěvovaným poutním místem právě díky tomuto milostnému obrazu. Zvláštní ikonografický typ zobrazení madony pochází pravděpodobně z Itálie a je spojen s Kateřinou Visconti, která nechala založit v Miláně kartuziánský klášter jako poděkování za zázrak početí a byla v klášterním kostele zobrazena jako donátorka ve svých svatebních šatech posetých klasy, také byla zobrazována s náhrdelníkem z plaménkových svazků. Později byl kostel opatřen novým obrazem Panny Marie, která měla šaty také poseté klasy.²⁰³ A z klasů a plamének se tedy staly hlavní atributy Panny Marie Klasové. Tento ikonografický typ má svůj základ i v Biblických textech, kde se píše „*Tvé břicho je stoh pšeničný, obrostlý liliemi.*“ (Pís 7,3). Od tohoto se v teologii začala Panna Marie přirovnávat k „úrodnému poli“ či „země

¹⁹⁷ Jaroslav KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995, s. 16.

¹⁹⁸ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 146.

¹⁹⁹ Juraj THOMA, *dominikánský konvent*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/dominikansky-konvent>; J. ZÍKA, *Panna Maria Budějovická*, s. 32.

²⁰⁰ Prokyš František Jakub: *Ptačí pohled na dominikánský konvent (mědiryt) z 1774*; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

²⁰¹ Josef BRANIŠ, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém: od pravěku do počátku XIX. století*, sv. VIII, Praha 1900, s. 26.

²⁰² J. ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, s. 208.

²⁰³ *Tamtéž*, s. 208; J. ROYT, *Obraz a kult v Čechách*, s. 207–208, 211.

vhodná na zasetí“.²⁰⁴ Podoby Panny Marie Klasové jsou tedy typické tím, že je zobrazena sama bez Ježíška jako mladá žena a má na sobě většinou tmavý šat posetý klasy, a někdy je dokonce zpodobněna těhotná. Její dlouhé vlasy jsou na týlu stažené, ale zpoza zad divoce vlají, což navazuje na plaménkový motiv zmíněný výše. Na budějovickém zobrazení Panny Marie Budějovické je Ochránitelka konkrétně v modrém šatu a je korunována dvěma anděli a zároveň stojí v rozkvetlé zahradě.

Milostný obraz byl velmi uctíván běžnými lidmi u šlechtou. Panna Marie Klasová chránila podle legend město před epidemiemi, nepříznivým počasím, před husity či stavovskými a švédskými vojsky. Jako prosba o pomoc či ochranu byla pořádána četná procesí k adoraci budějovické Madony. A nebyla to procesí pouze v rámci městského prostoru, ale za milostným obrazem Panny Marie putovali věřící i z Písku, Rožmberka, Benešova nad Černou či Trhových Svinů.²⁰⁵

Přední velitelé katolických vojsk se často modlili právě k budějovické madoně například za vítězství v bitvách. Nejvýznamnějším ctitelem tohoto obrazu byl jistě, již zmíněný Don Baltasar Marradas, který pro obraz zafinancoval přestavbu severní barokní kaple, kde měl být po své smrti také pochován.²⁰⁶ Milostný obraz byl za velikých oslav do nové kaple přenesen po roku 1634. Nad vchod do mariánské kaple byla vymalována freska budějovické madony s adorujícími anděli nesoucimi upomínkový latinský nápis. Dodnes se zachovaly pouze značně poničené fragmenty.²⁰⁷

Šlo o první barokní úpravu, která na kostele proběhla a odstartovala celou řadu změn. Jak počáteční rok souvislejších renovací se uvádí rok 1641, který je uveden na portálu ambitu (obr. č. 4) a který je také rokem velkého požáru města. Mohla by tedy vzniknout myšlenka, že byly opravy kvůli poškození ohněm potřebné, ale plameny postupovaly městem v opačném směru a konventu se nedotkly. Může jít tedy o náhodnou shodu či záměrné spojení s datem velikých oprav severovýchodní části města, které dominikáni mohli brát jako zlomové a odstartovali jím i svou úpravou činnost.²⁰⁸

²⁰⁴ Více vysvětleno J. ROYT, *Obraz a kult v Čechách*, s. 210.

²⁰⁵ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 175–176.

²⁰⁶ J. ROYT, *Obraz a kult v Čechách*, s. 208; Jiří ČERNÝ, *Poutní místa českobudějovické diecéze: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, Pelhřimov 2013, s. 43.

²⁰⁷ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 146–147.

²⁰⁸ Podle zpráv provinciála Sarrii z roku 1647 dokonce konvent nebyl ani v nijak výrazně špatném stavu, že by výrazné renovace potřeboval. Bylo třeba pouze částečných zásahů na exteriéru kvůli díram po kulkách z válečných let. *Tamtéž*, s. 147–148.

Stejně jako v kostele sv. Mikuláše i v dominikánském chrámu měly cechy i zbožná bratrstva své oltáře. Aktivně se od první poloviny 17. století sloužily mše u soukenického cechovního oltáře. Využívání výše zmíněného oltáře sv. Dominika bylo spojeno se zbožným bratrstvem a po druhé polovině 17. století se o růžencový oltář staral cech pekařů. Další oltáře byly do kostela doplněny později a s různým zasvěcením. Jeden barokních oltářů byl zasvěcen sv. Anně a později doplněn o oltářní obraz od Františka J. Prokyše. Dále se zde nacházely i oltáře sv. Tomáše Akvinského, sv. Vincence Ferrerského či oltář Panny Marie Bolestné.²⁰⁹

Roku 1667 byl k severní straně hlavní lodi přidán nový barokní předsunutý vchod (obr. č. 5).²¹⁰ Součástí úprav jižního a východního traktu konventu bylo i nové bazilikální osvětlení chodeb oválnými okénky, které esteticky osvětlují přilehlé kápě křížové klenby chodeb. Oprava přilehlé věže se na rozdíl od užitkových částí konventu dočkala opravy až v druhé polovině 18. století, kdy byla přestavěna ohořelá část, zakončena barokní měděnou střechou s bání a byly do ní přeneseny nové zvony jako náhrada za ty roztavené po požáru.²¹¹

Při interiérních úpravách po polovině 17. století, které zahrnovaly i bílení prostoru, byl zamalován městský znak na kostelní klenbě. Ten zde vznikl již v 15. století po jeho polepšení králem Vladislavem roku 1479. Malba městského znaku vyjadřovala úzký vztah mezi městem a klášterní komunitou. Zde byl navíc umístěn v době, kdy radnice do klášterních záležitostí zasahovala značnou měrou. Starala se o hospodářské záležitosti jeho fungování. Osamostatnění kláštera v následujících stoletích tento vztah oslabilo, ale stále na rozhodnutích radních byl konvent vždy závislý. Zabílením znaku tedy převor vyvolal na radnici značnou nevoli a začaly se táhnout spory o jeho znovuvymalování. K tomu skutečně došlo, znak se na klenbě opět objevil, ale dodnes se nezachoval, a proto neznáme jeho přesné umístění. Stejně tak byl přidán reliéf městského erbu i nad vchod do kaple sv. Dominika, kterou radnice města pomáhala financovat.²¹²

Před dominikánským konventem se na dnešním Piaristickém náměstí rozléhal klášterní hřbitov. Byl primárně určen pro méně majetné obyvatelstvo města, které nebylo možné pohřbít na hřbitově u farního kostela sv. Mikuláše.²¹³ Vcházelo se do něj zaklenutou brankou z České

²⁰⁹ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 165.

²¹⁰ J. BRANIŠ, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém*, s. 27.

²¹¹ Přesněji byla věž dokončena roku 1773 a její finální podoba je zachycena na Prokyšově vedutě o rok později. Dodnes se její podoba téměř nezměnila. D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 157–161.

²¹² Daniel KOVÁŘ, *Peripetie městského znaku v klášteře dominikánů v Českých Budějovicích*, In: *Výběr*, č. 4, České Budějovice 2016, s. 247–252.

²¹³ D. KOVÁŘ, *Budějovické hřbitovy*, s. 10

ulice, kterou ve štítu zdobila malba umělce doby rokoka Františka Jakuba Prokyše z roku 1774. Námětem zobrazení bylo založení kláštera Přemyslem Otakarem II., což je dochováno v kronice Lukáše Bernarda Schneidera. Stejně jako veduta podle Proškova návrhu realizovaná rytcem Johannem Christophem Winklerem, která zmíněnou branku zachycuje. Podle této rytiny byla u vstupu na hřbitov umístěna dvě výtvarná díla – sloup s korintskou hlavicí a Nejsvětější Trojicí na vrcholu (obr. č. 6) a sousoší Kalvárie s Pannou Marií, Máří Magdalenou a Janem Evangelistou (obr. č. 7) z dílny Josefa Dietricha.²¹⁴ Jednalo se o dary od budějovických měšťanů. Na nápisu²¹⁵ sloupu Nejsvětější Trojice je uvedeno jméno donátora Erasmus Jani a jeho manželky Heleny. A na kamenném kříži se na podobném chronogramu nalézalo jméno sestry tehdejšího budějovického děkana Terezie Aichlerové.²¹⁶

Již s počátkem 18. století začala docházet kapacita hřbitova a ke konci století se úplně přestal využívat i kvůli hygienickým důvodům pohřbívání v rámci městské zástavby. Už byl brán pouze jako pietní místo, kam se umisťovaly sochy svatých (obr. č. 8) od Josefa Dietricha²¹⁷. Někteří zámožní a významní členové města mohli být pohřbíváni dokonce v prostorách kostela a křížové chodby, kde jsou zachované četné náhrobky. Dále už se pohřbívalo pouze na hřbitově při kostele sv. Prokopa a Jana Nepomuckého na Starém městě.²¹⁸

Ke klášternímu komplexu by se dala přiřadit i budova zvaná Nonnenhof. V držení dominikánů byl pravděpodobně nejpozději od 15. století a sloužil jako obytné prostory pro pomocníky, pracovníky i ženské členky konventu, které nemohly bydlet v jeho prostorách. Od tohoto faktu je pravděpodobně odvozen název z německého „dvůr jeptišek“. V 17. století se prostory pronajímaly za nájemné či za protislužbu klášteru.²¹⁹

²¹⁴ M. KVĚTOVÁ, *Obraz města Českých Budějovic v historiografických narativních pramenech raného novověku*, s. 57; L. VELFLOVÁ, *Malíř František Jakub Prokyš a jeho církevní zakázky*, s. 38.

²¹⁵ PATRON ERASMVS JANI VND HELENA IANIN ANNO VNI TRINOQVE DOMINO SIT LAVS ATQVE VIRTVS IN SAECVLA AVF DIE HEILIGE DREYFAL TIGKEIT TRAVE VND BAVE ICH IN EWIGKEIT.

²¹⁶ JESV NAZARENO REGI IVDEORVM PRO NOBIS CRVCIFIXO POSVIT THERESIA AICHLERIN; J. ZÍKA, *Panna Maria Budějovická*, s. 34; D. KOVÁŘ, *Budějovické hřbitovy*, s. 11.

²¹⁷ Sochy jsou dnes umístěné přímo v klášterní zahradě. Jde o sochy s. Anny, sv. Vincence, sv. Jáchyma, sv. Dominika, sv. Zachariáše a sv. Josefa, o kterém se traduje, že jde o autoportrét sochaře.

²¹⁸ D. KOVÁŘ, *Budějovické hřbitovy*, s. 110.

²¹⁹ Soupis obyvatel Nonnenhofu z roku 1665 zaznamenává například tesaře, švece, lodníky, pekaře, vysloužilého vojáka, mlatce a klášterního zvoníka. Daniel KOVÁŘ, *Zádušní dvůr, kaplanské domky, Nonnenhof – zaniklé obytné areály v užívání církve v zástavbě městského jádra Českých Budějovic*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, České Budějovice 2015, s. 59–76 na s. 69.

4.1.3. Konvent kapucínů u kostela sv. Anny

Bývalý konvent s přilehlým kostelem se nachází v dnešní Kněžské ulici a je první raně barokní památkou města. Jak je zmíněno v kapitole o době barokní v Českých Budějovicích, byl klášter s kostelem založen na popud Anny, manželky císaře Matyáše. Císařská rodina přijela do Budějovic při příležitosti pořádání zemského sněmu v roce 1614. Společně s císařovnou dorazil i její zpovědník pater Cherubin, který podle všeho myšlenku o založení Anně vnukl. Sám dokonce s městskými radními dohodl všechny náležitosti s koupí pozemku a povolením konvent založit. Základní kámen kostela byl slavnostně položen a vysvěcen 1. června 1615 za přítomnosti pražského arcibiskupa Jana III. Lohelia, kostel byl na počest zakladatelky jména zasvěcen sv. Anně.²²⁰ Samotný jednolodní kostel (obr. č. 9) byl dokončen až roku 1621 a těsně přiléhal ke zbylému konventu. Roku 1709 byly ke kostelu přistavěny ještě dvě kaple.²²¹

Nový barokní komplex byl umístěn na pozemky, kde se původně nacházely městské domy a tzv. zádušní dvůr. Tento areál patřil mezi církevní obytné prostory ve městě, kde bydleli kaplani z okolních kostelů. Na místě nového kostela dříve stávaly městské domy, které byly zničeny požárem roku 1597. S koncem 16. století byly tyto církevní prostory kapacitně nadbytečné a část se pravděpodobně začala pronajímat. Pro nový kostel s konventem byl tedy tento prostor velmi vhodný.²²² U kostela byla druhotně vybudována i krypta, která byla zřejmě umístěna do bývalých sklepních prostor zničených domů. Zde byli pohřbíváni obyvatelé konventu.²²³ Z latinského nápisu na portálu kostela o jeho založení roku 1615 lze vyčíst také chronogram, který datuje opravy konventu na rok 1709.²²⁴

Kapucíni ve městě zavedli nový typ mariánské zbožnosti. Konkurenci Panně Marii Budějovické tvořila Panna Maria Pötsch z vídeňsko-maďarského prostředí, což vedlo následně

²²⁰ Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diocese Budweis*, České Budějovice 1862, s. 24–25; Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998, s. 203.

²²¹ Petr ZAVŘEL, *Objev krypty v kostele sv. Anny v Českých Budějovicích*, In: *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*, č. 1, České Budějovice 1989, s. 209–218 na s. 209.

²²² D. KOVÁŘ, *Zádušní dvůr, kaplanské domky, Nonnenhof – zaniklé obytné areály v užívání církve v zástavbě městského jádra Českých Budějovic*, s. 62.

²²³ P. ZAVŘEL, *Objev krypty v kostele sv. Anny v Českých Budějovicích*, s. 209–218.

²²⁴ Hana STROUHOVÁ, *Epigrafické památky města České Budějovice*, Brno 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, s. 26.

ke sporu s místními dominikány, který se táhl až do roku 1698. Nový kult byl následně marginalizován.²²⁵

²²⁵ Martin GAŽI, *Vazby jihočeských městských komunit k mariánským ochranitelkám v 17. a 18. století*, In: *Výběr*, č. 1, České Budějovice 2002, s. 13–57 na s. 23.

4.1.4. Špitál a kostel sv. Václava

Tento špitál byl založen již ve 14. století a sloužil jako pomocné a pečovatelské centrum pro potřebné obyvatele města a stával na konci dnešní Krajinské ulice v blízkosti Pražské brány. Při špitálu fungoval i přilehlý kostel, kde se se pořádaly bohoslužby a zřejmě se zde nacházel i menší hřbitov.²²⁶ Při velikém požáru roku 1641, který vypukl právě v této ulici, byl kostel s hodinovou věží značně poničen a musel být znovu vystavěn. Správa kostela vždy připadala místním řeholníkům a v 17. století tuto funkci zastávali kapucíni.²²⁷

Roku 1760 se kostelu dostalo nové oltářní výzdoby, která zahrnovala sochy českých patronů sv. Prokopa, sv. Vojtěcha, sv. Víta a sv. Ludmily, a navíc byl nový oltář opatřen dvěma obrazy od nejslavnějšího českého barokního malíře Karla Škréty. Mělo jít, podle záznamů v kronice Lukáše B. Schneidera, o obraz zavraždění sv. Václava jeho bratrem a druhý zobrazoval Staroboleslavskou Madonu. Když byl roku 1786 z nařízení císaře Josefa II. kostel se špitálem rušen, byla část hmotného majetku převezena do Prahy a zbytek, včetně zmíněných obrazů, rozprodán v dražbě. Obě Škrétyovy vyobrazení tedy byla prodána do soukromých rukou a jejich další osudy už nejsou známy.²²⁸

²²⁶ Jan ADÁMEK – Jaroslav KADLEC – Juraj THOMA, *špitál s kostelem svatého Václava*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-02]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/spital-s-kostelem-svateho-vaclava>

²²⁷ J. TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diocese Budweis*, s. 27.

²²⁸ K. PLETZER, *Nedochované obrazy Karla Škréty v Českých Budějovicích*, s. 59–60.

4.2. Sochařská výzdoba ve veřejném prostoru

V předešlých částech této kapitoly o projevech barokní kultury z náboženské motivace byla zařazena sochařská produkce vážící se k sakrálním prostorům výše popsaným. V této další části je popsána sochařská výzdoba v prostoru města mimo spojení s některými budovami. Jde o sochy či sousoší umístěné jako ochranné prvky na okraji města.

4.2.1. Mariánské sousoší za Pražskou branou

Sousoší Panny Marie Budějovické (obr. č. 10) patří mezi největší ve městě. Dnes je situováno na rozhraní mezi Mariánským náměstím a částí Budějovic nazývané Sady na ústí ulice Riegrova. Dříve sousoší stávalo více předsunuté do prostoru dnešního Mariánského náměstí na linii výstupu z města Pražskou branou.²²⁹ Z důvodu dopravních změn muselo být roku 1949 přesunuto na místo dnešního umístění před ústav hluchoněmých, později zřízený Janem V. Jirsíkem.²³⁰

Toto dílo Josefa Dietricha bylo vystavěno 1716 jako vyjádření díky za odvrácení morové epidemie z roku 1713. Vedení města tak splnilo slib, který učinilo ve chvílích počínajícího ohrožení, že vystaví ochránkyni města Panně Marii Budějovické sousoší.²³¹

Celé sochařské dílo je vystavěno v hierarchické posloupnosti. Na vrcholu sousoší je ve středu umístěna skulptura Panny Marie Klasové postavená na podstavci s kartuší obklopené andělíčky nesoucí chronogram oslavující budějovickou ochránkyni a datem 1716.²³² Po stranách Panny Marie, v druhém hierarchickém pásu, jsou umístěny sochy patronů města – po pravici Marie sv. Mikuláš a po levici sv. Auratián. Třetí linie sousoší zobrazuje svaté ochránce

²²⁹ NÁRODNÍ ARCHIV, *Indikační skici – Čechy, České Budějovice – dříve Budweis* 0964-1, Líc: [A05D], Rub: [R05D] sign. BUD028018270, Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD028018270>.

²³⁰ Karel PLETZER, *Mariánské náměstí*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-namesti>.

²³¹ K. PLETZER, *Mariánské náměstí*, [online], 2021 [cit. 2021-10-30]; Josef GRULICH – Karel PLETZER, *epidemie*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/epidemie>; Impulsem ke splnění slibu rady města byla žádost dominikána P. Rajmunda Prendela k povolení výstavby mariánských soch u Svinenské a Krumlovské brány roku 1715. Místo před poslední Pražskou branou nechal městu, aby mohlo také Panně Marii Budějovické vyjádřit úctu za ochranu proti moru. Po povolení výstavby soch objednaných P. Prendelem začala i městská rada konat kroky pro výstavbu monumentálního sousoší, které slíbila. Ivana MAXOVÁ – Vratislav NEJEDLÝ – Pavel ZAHRADNÍK, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Jihočeském kraji*, Praha 2009, s. 24–25; K snahám o odvrácení morové katastrofy patřila i četná procesí pořádaná dominikány, kterým se později přičítala hlavní zásluha za tento zázrak. D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 176.

²³² THAVMATVRGAE VIRGINI HVIATI ET HIS BEAVIS PATRONIS PRO HONORE POSVIT SENATVS POPVLVSQVE BVDVICENSIS (1716).

před morem – sv. Šebestiána, sv. Rozálii a sv. Rocha. Pod reliéfem ležící Rozálie je umístěn povýšený znak města. Celé sochařské dílo je vyvýšeno na podstavci, který sloužil, a i nadále slouží jako místo určené pro svíčky a květiny pro svaté. Jeho autorem byl jeden z bratrů městských kameníků Kristián Horn.²³³

4.2.2. Sochy Panny Marie Klasové v prostoru města

Panna Marie Klasová jako ochránkyně města postupně osadila všechny hlavní výstupy z města. U Pražské brány stálo již zmíněné Mariánské sousoší a také u bran Svinenské a Krumlovské byly umístěny sochy.

Ke Zlatému mostu před Krumlovskou bránu byla socha Bohorodičky (obr. č. 11) umístěna roku 1715. Je také dílem budějovického sochaře Josefa Dietricha a donátorem byl jeden z dominikánů P. Dominik Brendl.²³⁴ Zřejmě jde o autorskou repliku Panny Marie z Mariánského sousoší lišící se pouze drobnými kvalitativními odchylkami²³⁵.

Poslední socha ochránitelky města byla umístěna před Svinenskou bránu roku 1746. Také šlo o donátorskou činnost dominikánů. Tato socha bohužel dnes již nestojí na svém místě, protože musela být odstraněna z ideologických důvodů v době komunistické totality, a je dnes umístěna na nádvoří domu u Ferusů, kde sídlí místní pobočka Památkového ústavu.²³⁶

4.2.3. Sochy Jana Nepomuckého

Díky svatořečení Jana Nepomuckého od roku 1729 došlo k velkému rozmachu úcty k tomuto světcí. Neméně úcty se mu dostávalo i v Českých Budějovicích, kdy mu bylo v 18. století vztyčeno několik soch. Přesněji řečeno, některé souvisely již se snahami o beatifikaci oblíbeného světce již v 1715 pražským arcibiskupem Ferdinandem Khünburgem. Po ohledání

²³³ Jiří KOTALÍK, *Josef Dietrich*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/dietrich-josef>.

²³⁴ Milan BINDER – Daniel KOVÁŘ, *Kapličky, sochy a křížky: Drobná sakrální architektura na území města Českých Budějovic*, České Budějovice 2019, s. 14–17.

²³⁵ Obličej volené skulptury nepůsobí tak živě jako ten Panny Marie z Mariánského sousoší. V detailech jde i o lehce zanedbané propracování sukně šatu proti originálu. Také dlouhé rozevláté vlasy jsou na sousoší propracovanější. Jednotlivé prameny vlasů jsou od sebe v tomto případě odděleny, zatímco u sochy od Krumlovské brány jsou vlasy v jednolitěm kuse bez dělení. Dojmy pozorovatele jsou tedy rozdílné. Na sousoší je jasně znatelné, že jde o vlasy, ale u druhého případu vlasy tvoří spíše dojem závoje.

²³⁶ Ze Senovážného náměstí byla roku 1972 odstraněna, aby mohla být nahrazena pomníkem V. I. Lenina. Při neopatrné manipulaci byla poškozena a zanechána v zahradnictví Na Sádkách. Odtud byla finálně přenesena do zmíněného Památkového ústavu a restaurována. M. BINDER, *Kapličky, sochy a křížky*, s. 17–18.

světcova hrobu v roce 1719, kdy byla nalezena hmota považovaná za zázračně neporušený jazyk²³⁷, byl v roce 1721 Jan Nepomucký papežem beatifikován.²³⁸

První svatojánská socha v prostoru města se nachází v kapličce u dnešního Slepého ramene řeky Malše. Podle datace na podstavci pochází z roku 1708. V době umístění sochy zde protékala Vltava, po které se plavili lodníci vezoucí suroviny do města a z města, pro něž byl Jan Nepomucký patronem. V Budějovicích, které jsou celé obehnány vodou, se svatojánská úcta poměrně rozšířila a sochy tohoto světce byly obestavěny po celém městském obvodu. Byť, nutno dodat, s nimi během let bylo poměrně často manipulováno, byly přemísťovány podél městských hradeb.

Druhá ze soch byla umístěna na břeh řeky Malše ke Zlatému mostu (obr. č. 12). Datace na soklu udává rok vysvěcení farním děkanem Schwantlem, který tak učinil v rámci jedné z poutí do Kájova, která se chodila vždy skrz Krumlovskou bránu a kolem dvou nových barokních soch – Panny Marie Klasové z roku 1715 a zmíněné Jana Nepomuckého.²³⁹ Běžně se v literatuře autorství sochy připisuje nejčinnějšímu budějovickému sochaři Josefu Dietrichovi, ale v literatuře se také objevují názory, které toto autorství zpochybňují. Nicméně v Pamětní knize děkanátu budějovického (1720–1816)²⁴⁰ je autorství Dietricha doloženo. Navíc je u této sochy, zachován i obdobný autorský styl jako u ostatních soch jejichž tvůrcem zcela nesporně byl.

Další sochy tohoto světce doplňují ochranný okruh kolem města. Už před rokem 1724 pry stávala další plastika tohoto světce před Pražskou branou. Po náporu silného větru se socha po pádu roztržila. Náhradu za zničenou sochu vytvořil Leopold Hubert roku 1774. Zřejmě ve 20. století byla z kapličky od již zbořené Pražské brány přemístěna k bráně Svinenské, kde stojí dodnes. Tuto bránu však od 1745 zřejmě chránila dnes opět přemístěná jiná socha tohoto světce, která dnes stojí za Rabenštejnskou věží.²⁴¹

²³⁷ Podle pověsti při ohledávání hrobu z lebky vypadla zázračně zachovalá organická část, která byla vzápětí považovaná za jazyk. Dnes se předpokládá, že šlo o část mozku. H. RULÍŠEK, *Postavy, atributy, symboly*, heslo: Jan Nepomucký; Vít VLNAS, *Jan Nepomucký: Česká legenda*, Praha 1993, s. 110.

²³⁸ V. VLNAS, *Jan Nepomucký*, s. 114; Vít VLNAS, *Sv. Jan Nepomucký: Šest století otázek*, In: Jan ROYT – Vít VLNAS – Dana STEHÍKOVÁ: *Sv. Jan Nepomucký v lidové úctě*, Sušice 1993, s. 7–15.

²³⁹ M. BINDER, *Kapličky, sochy a křížky*, s. 34–35.

²⁴⁰ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s.168.

²⁴¹ M. BINDER, *Kapličky, sochy a křížky*, s. 35.

5 Technická modernizace v době baroka

5.1. Vodovod, vodárenská věž a Samsonova kašna

Již od založení města byla otázka přístupu k čisté vodě pro obyvatele města důležitá. V Budějovicích byly na dvorech měšťanských domů hloubeny studny a dále se voda získávala z řek a okolních pramenů. Na počátku 16. století je zaznamenána první zmínka o samospádném dřevěném vodovodu, který přiváděl vodu z rybníků nalézajících se východně od města. Tento přísun vody mohl do určité doby obyvatelům města stačit, když přihlédneme k celkem snadnému přístupu k užitkové vodě z přilehlých řek Vltavy a Malše.²⁴² Vzhledem k důležitosti finančních příjmů z prodeje piva bylo také třeba vést vodu i do městského pivovaru. Ten byl v roce 1548 zajištěn přivaděčem z Krumlovského rybníka za jižní stranou hradeb.²⁴³ Taková situace byla sice dostačující, ale z dlouhodobého hlediska nebyla ideální, a tak se již roku 1716 začala řešit otázka přívodu vodního zdroje doprostřed města.²⁴⁴

I přes prostorové vymezení této práce je v této kapitole zmíněna vodárenská věž, která stojí již za hranicemi města. Její výstavba totiž hrála důležitou roli pro život ve městě. Vodovod, který do města přiváděl vodu, byl rozveden do měšťanských domů, kláštera, a hlavně i do nově vystavené Samsonovy kašny.

V 18. století bylo zřízeno nové na svou dobu moderní vodárenské zařízení. Na pravém břehu Vltavy, kde dříve stával Luční mlýn, se začala stavět roku 1724 vodárenská věž. Pohonem pro vodárenské čerpací zařízení bylo kolo vsazené do náhonu Lučního jezu.²⁴⁵ Dokončení stavby se datuje do roku 1727, ale pokládání vodovodního potrubí, které muselo vést přes řeku Malši za městské hradby, bylo dokončeno až po jejím dostavění.²⁴⁶ Dnes má věž novogotický vzhled, který získala po přestavbě v 19. století. Z kresby Friedricha Blumentritta z roku přestavby 1882 máme zaznamenanou dřívější podobu.²⁴⁷ Na vrcholu věže byla vyšší jehlanová střecha s lucernou na vrcholu. U úpatí čtyřadvaceti metrů vysoké věže stály budovy,

²⁴² František ŠTURMA – Jiří KOUKAL – František HRNČÍŘ, *Voda a vodovod v Českých Budějovicích: Sborník k jubileu 250 let trvání vodárny města České Budějovice*, České Budějovice 1970, s. 6.

²⁴³ Jiří LIPOLD, *vodovody a vodojemy*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-10-15]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vodovody-a-vodojemy>.

²⁴⁴ Reinhold HUYER, *Aus Alt-Budweis: I. Die Weisenmühle. II. Der Samsonbrunnen*, České Budějovice 1898, s. 27.

²⁴⁵ Vodárenská věž, *Historie* [online], 2021 [cit. 2021-10-15]. Dostupné z: <https://www.vodarenskavezcb.cz/cs/historie>.

²⁴⁶ F. ŠTURMA, *Voda a vodovod v Českých Budějovicích*, s. 9.

²⁴⁷ Jiří LIPOLD – Karel PLETZER, *vodárenská věž*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vodarenska-vez>.

ve kterých se nacházelo čerpadlo hnané vodou z přilehlého jezu, které vytlačovalo vodu do nádrže v horní části věže. Odtud se byla voda samospádem hnána do města.²⁴⁸

Po zajištění čerpacího zařízení mohly být uskutečněny plány na novou kašnu, která byla umístěna doprostřed náměstí, kde dříve stával pranýř.²⁴⁹ Prvním návrhem byl pověřen Johann Rappa, který měl vyřešit otázku technického přivedení vody doprostřed náměstí pomocí systému trubek. Zároveň byl patrně autorem několika „poetických“ návrhů sochařské výzdoby určené na kašnu. Jedním z nich byl i finální výjev Samsona trhajícího tlamu lva. Pravděpodobně měl na ikonografii kašny také vliv rektor jezuitské koleje v Jindřichově Hradci Franz Baugut, který je zřejmě autorem finálního návrhu sochařské výzdoby vodního zařízení.²⁵⁰

Výstavbou byli pověřeni kameník Zachariáš Horn a sochař Josef Dietrich a práce na jejím vystavění probíhaly mezi léty 1721–1727. Nádrž kašny byla otesána v besednickém lomu a po převezení k městu bylo zjištěno, že v průměru 15 m široká kašna je příliš veliká, aby prošla jednou z městských bran. Svinenská brána tedy musela být rozšířena, aby se nádrž mohla umístit na náměstí. Přítokem kašny byla samospádem přiváděná vltavská voda z nové vodárny. Strany soklu umístěného doprostřed kašny zdobí veliké maskarony a nad nimi jsou čtyři postavy atlasů nesoucích mušli, ve které se nachází centrální skulptura biblického Samsona bojujícího se lvem (obr. č. 13).²⁵¹

Volba námětu sochařské výzdoby na kašně jistě nebyla náhodná. Nicméně dodnes není dochovaná žádná zpráva, která by výběr přesně odůvodňovala, a můžeme se tedy o něm pouze dohadovat. Samson zabíjející lva nemusí být pouze symbolem síly. V Bibli v knize Soudců (Sd 14, 5–6) se píše, že když na starozákonního soudce při setkání se lvem sestoupil Duch svatý, měl v tu chvíli takovou sílu, že lva za tlamu rozerval ve dvě.²⁵² Příběh lze tedy interpretovat i jako odkaz na oběť Kristovu či jako boj se zlem nebo samotným ďáblem.²⁵³ Samsonova síla navíc nepocházela přímo z jeho lidské podstaty, ale je vykládána jako Dar Boží.

²⁴⁸ M. BINDER, *Technické památky Českých Budějovic*, s. 103.

²⁴⁹ Kvůli postavení kašny doprostřed náměstí se musel být městský pranýř posunut na nové místo před radnici. Původní prozatímní dřevěnou podobu nahradil kolem roku 1766 nový kamenný pranýř. Byl ve tvaru pilíře s kapličkou a zvoncem a zakončený soškou Rolanda s pozvednutým mečem. Karel PLETZER, *pranýř*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2022-05-26]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pranyr>.

²⁵⁰ R. HUYER, *Aus Alt-Budwei*, s. 27–30.

²⁵¹ F. ŠTURMA, *Voda a vodovod v Českých Budějovicích*, s. 9; Jiří KOTALÍK – Jiří LIPOLD, *Samsonova kašna*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/samsonova-kasna>.

²⁵² *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad*, Praha 1998, s. 224.

²⁵³ J. ROYT, *Slovník symbolů*, s. 147.

Po porušení slibu Bohu o svou sílu přišel (Sd 16, 17-19). Výše v textu je již zmíněna a vysvětlena věrnost Budějovic ke katolickému vyznání. Námět Samsona na hlavní městské kašně přesně uprostřed města by mohl tedy znamenat uvědomování si příslibu věrnosti k jedinému pravému vyznání a jeho důležitosti. Kdyby se město odvrátilo od jediné pravé víry, ztratilo by tak své výsadní postavení a moc. Symbolika čtyř atlantů pomyslně držících nebeskou klenbu v podobě veliké mušle a čtveřice maskaronů ještě může odkazovat na základní ctnosti Moudrost, Spravedlnost, Statečnost a Umírněnost. Toto by mohlo odkazovat na čtyři sochy měšťanských ctností zdobící atiku radnice.

Rozsáhlou teorii o ikonografické stránce Samsonovy kašny sepsal Jan Müller, který Samsona ztotožňuje se Kristem Spasitelem. Nádrž kašny, podle něj, připomíná tvar křtitelnice, která symbolizuje vzkříšení a čtyři maskarony, ze kterých tryskají prameny odkazují na řeky Edenu, čtveřici evangelií, a tedy na církve samotnou. Trojí hierarchické pásmo kašny charakterizuje jako peklo představující děsivé maskarony, Atlanti značí zemi a Samson jako Spasitel zastupuje nebe. Lev, kterému Samson rve tlamu vedví, symbolizuje ďábla, kterému zástupný Spasitel „vytrhává“ křesťanstvo ze spárů.²⁵⁴

²⁵⁴ Jan MÜLLER, *Přemítání o Samsonovi a jeho českobudějovické kašně*, In: Vladislav OURODA (edd.), *Památky jižních Čech 3*, České Budějovice, 2010, s. 167-169.

5.2. Barokní opevnění

Opevnění bylo ve své době velmi důležitou součástí města. Nemělo totiž pouze funkci ochrannou, ale zajišťovalo i další výhody. Fyzicky oddělovalo měšťany uvnitř od ostatních vně hradeb. Opevnění umožňovalo kontrolu nad hospodářstvím města, které díky uzavřeným vstupům mohlo sledovat pohyb osob a zboží. Zároveň mohlo soužit i jako určitá ochrana před šířením epidemií či jednoduše vyvolávalo pocit bezpečí pro obyvatele města. A sekundárně také hradby sloužily k reprezentaci města a jeho síly. Další z funkcí byla informační, protože se na městské brány věšela důležitá oznámení. Na druhou stranu dobré opevnění také znamenalo nedostatečný přístup vody tekoucí kolem hradeb v případě požáru uvnitř města. Tento fakt se projevil v roce 1641, kdy pomalý přístup k vodě ztížil možnost pohotového zásahu proti ohni. Některé hradební věže ve své době také sloužily jako vězení pro provinilce. Nebo se nevyužité části věží mohly používat jako obytný prostor.

S počátkem 17. století ve spojení s válečnými událostmi vzrostla důležitost ochranné funkce městských hradeb. Prvním apelem na potřebu modernizace opevnění bylo stavovské povstání, při kterém byly České Budějovice obléhány nepřátelským vojskem. Jak je zmíněno výše, naštěstí město po většinu času opravdu pouze obléhali, ale naplno nezaútočili. Přesto bylo nutné se o hradby neustále starat.

Významným ikonografickým pramenem představujícím obranu proti stavovskému vojsku je veduta, která zachycuje obléhání Budějovic v roce 1619. V té době měla část nepřátelské armády základnu v městě Rudolfovo, takže největší vojenské ohrožení bylo soustředěno na východní straně města. K stávajícím hradbám byly přidány předsunuté čtvercové reduty s palisádou, kde byly umístěny dělostřelecké jednotky. První větší plány na modernizaci opevnění byly vypracovány v roce 1631, když v rámci třicetileté války hrozily útoky na České Budějovice. Došlo k rychlým úpravám poškozených hradeb z předešlých bojů, jako například k úpravě zdiva věží i ochozů.²⁵⁵

Paradoxně jednu z největších škod na opevnění města nezpůsobily boje, ale veliký požár roku 1641, který kromě obytné části města zasáhl i hradby na severovýchodní straně. Celkem bylo poškozeno přes deset obranných věží a bašt umístěných mezi nimi. Zasáhnuta plameny byla i Břidličná, nebo se jí také říkalo Prašná věž, protože v ní byl uložen střelný prach. Naštěstí

²⁵⁵ Daniel KOVÁŘ, *Královská pevnost na jihu Čech: Z minulosti českobudějovických hradeb*, České Budějovice 2006, s. 52, 54, 55

ohni úplně nepodlehla, protože kdyby se tak stalo, zásoba střeliva by vybuchla a způsobila by obrovské škody, avšak plameny se rozšířily pouze po střeše.²⁵⁶

V návaznosti na katastrofu způsobenou požárem došlo k veliké přestavbě poškozených částí města a oprav opevnění se ujali dva italské stavitelé, kteří se podíleli i na opravách farního kostela sv. Mikuláše, Francesco Canevalle a Johannes Cipriani.²⁵⁷ Ke středověkému opevnění bylo přidáno předsunutá moderní bastionové opevnění konstruované podle novoitalské inženýrské školy, které navazovalo na barbakány Pražské a Svinenské brány.²⁵⁸ Součástí této bastionové konstrukce byly vně předsunutá raveliny, které tak tvořily první obrannou linii a spojovacím prvkem bastionů byly rovné kurtiny. Díky této nové opevňovací technice byla umožněna boční i přímá dělostřelba.²⁵⁹ Bastiony byly umístěny na severní, východní i jižní straně. Na západní straně, tedy na Dominikánském ostrově, byly umístěny pouze obranné raveliny.²⁶⁰ Nebyl tak celkově uzavřen bastionový obranný okruh, ale v tomto případě západ města chránila přirozená překážka v podobě vodního toku, která zároveň i znemožnila kompletní souvislé uzavření celé fortifikace.

Vystavění nového opevnění vydrželo pouze dočasně. Už s blížícím se tureckým ohrožením roku 1663 byly hradby důkladně podrobeny inspekci jejich stavu. Bylo zjištěno, že určité jeho části značně zchátraly. Při úpravách kláštera byly do hradební zdi udělány otvory či hradební parkán využívali měšťani pro pěstování plodin. Také hradební věže i ochozy byly ve špatném stavu, často chyběla střecha či zábradlí. Roku 1666 tedy došlo k vyzděání věží u Pražské a Svinenské brány. Špatný stav opevnění byl způsoben druhotným využíváním i přírodními podmínkami. Některé části hradeb, například u Rybářské brány, byly sesuté, a bylo je tak možné jednoduše přelézt.²⁶¹

Podobu a soudobý stav hradeb zachycují mnohé veduty a plány města. Již výše zmíněná veduta z roku 1619 zobrazuje podobu opevnění a další vojenské vybavení v podobě předsunutých redut s palisádami.²⁶² Postupné práce na vystavění barokního opevnění jsou

²⁵⁶ Karel PLETZER, *požáry*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-27]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pozary>; D. KOVÁŘ, *Královská pevnost na jihu Čech*, s. 56.

²⁵⁷ J. ADÁMEK, *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, s. 110.

²⁵⁸ Vladimír KUPKA – Vladimír ČTVERÁK – Tomáš DURDÍK, *Pevnosti a opevnění: V Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002, s. 184–185.

²⁵⁹ V. KUPKA, *Pevnosti a opevnění: V Čechách na Moravě a ve Slezsku*, s. 97.

²⁶⁰ Nové raveliny omezili možnost hospodářského využití volného prostoru Dominikánského ostrova, což u řeholníků vyvolalo nevoli. D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s.181.

²⁶¹ D. KOVÁŘ, *Královská pevnost na jihu Čech*, s. 62.

²⁶² Obléhání Českých Budějovic 1619 na dobové mědirytině; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>.

zobrazeny na plánu fortifikace z roku 1648, kde je zakreslen bastion pouze u Pražské brány a dva na východní straně. Na dominikánském ostrově je zachycen zatím pouze jeden ravelin.²⁶³ Kompletní barokní opevnění zobrazil Daniel Wussin na vedutě z roku 1665.²⁶⁴ Bastionové opevnění z doby války o rakouské dědictví je vyobrazeno na fresce reprezentačního sálu zámku v Horažďovicích.²⁶⁵ Zajímavý je také neuskutečněný plán kompletní mohutné fortifikace z 18. století, podle kterého mělo být postaveno dvojité bastionové opevnění v kompletně uzavřeném kruhu s výjimkou jihozápadní strany, kde bylo město chráněno Krumlovským rybníkem, a doplnění dalších dvou ravelinů na Dominikánský ostrov.²⁶⁶

K postupnému odstraňování městské fortifikace začalo docházet po napoleonských válkách, kdy barokní hradby přestaly stačit proti moderním způsobům boje a nedosahovaly úrovně vojenských pevností jakými byly Terezín či Josefov. Dalším důvodem odstraňování opevnění byla potřeba využití prostoru k potřebě měšťanů. Odstraňování postupně pokračovalo v několika fázích až do 20. století, kdy se přistoupilo k ochraně historických památek.²⁶⁷ Dodnes zůstala z původního městského opevnění pouze malá část, kterou tvoří hradební věže Rabenštejnská a Železná panna a hradební zeď táhnoucí se od Železné panny po klášter. Ta je rozdělena na dvě části Solní brankou u ústí ulic Česká a Radniční. V první části táhnoucí se od Železné panny se zachoval polygonální Gloriet a v druhé části směřující až k zadnímu traktu kláštera se zachovala polygonální bašta, u které se nachází kaplička se sochou Jana Nepomuckého. Přípomínkou původního mohutného opevnění je podoba ulic a parku na sadech, které jsou zalomené podle původní podoby umístěných bastionů.

²⁶³ *České Budějovice – plán fortifikace asi 1648*, Archiv města Ústí nad Labem [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné z: <http://www.veduty.cz/veduty/permalink?xid=5acc8f145286c9a2ee705cca1b7d60c5&scan=1#scan1>.

²⁶⁴ *Wussin Daniel: Veduta s městským opevněním z 1665*; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

²⁶⁵ *Zámek Horažďovice*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-18059127>; *České Budějovice během válek o rakouské dědictví (výřez), Zámek Horažďovice* [online], 2022 [cit. 2022-06-01], Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

²⁶⁶ *Nerealizovaný návrh přestavby městského opevnění z 18. století*; Národní památkový ústav v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>.

²⁶⁷ Daniel KOVÁŘ, *Dva smutné příběhy věží z doby likvidace českobudějovických městských hradeb*, In: Martin GAŽI (edd.) *Památky jižních Čech 6*, České Budějovice 2006, s. 13–21 na s. 13.

5.3. Pivovary

Od 15. století probíhaly značné spory mezi městskou radou a právovárečnými měšťany. Situaci částečně uklidnila až smlouva, která udělovala právo vařit ječné pivo měšťanům a pšeničné pivo městské radě. Ta si následně roku 1496 nechala v Široké ulici vystavět svůj pivovar zvaný Velký nebo Bílý²⁶⁸. Později se městský pivovar značně rozšířil až do ulice Dr. Stejskala a zadní trakt radnice mezi ulicemi Radniční a Biskupská dokonce sloužila jako jeho sladovna. Od 17. století bylo pro měšťany vaření piva a jeho následný prodej důležitou součástí jejich celkových příjmů.²⁶⁹

V 18. století se opět spor o várečné právo rozhořel a měšťané se hlásili o svá práva a bojovali proti omezením týkajících se vaření piva ve vlastním městě. Nakonec si na městské radě vydobyli roku 1722 vlastní měšťanský pivovar zvaný Malý či Hnědý²⁷⁰, který se nacházel na křižovatce dnešních ulic Karla IV. a Kněžské, přímo naproti kapucínského konventu sv. Anny.²⁷¹ Pivnice a zároveň hotel Malý pivovar je zde dodnes.

²⁶⁸ Podle barvy vařeného piva.

²⁶⁹ E. VÁVROVÁ, *Českobudějovická společnost v 19. století optikou pivní kultury*, s. 54, 61.

²⁷⁰ Opět podle názvu piva, které vařili.

²⁷¹ Reinhold HUYER, *Geschichte des Bräuwesens in Budweis: eine Festschrift zum hundertjährigen Bestande des Bürgerlichen Bräuhauses*, České Budějovice 1895, s. 98; E. VÁVROVÁ, *Českobudějovická společnost v 19. století optikou pivní kultury*, s. 64.

5.4. Černá věž s novým ciferníkem, zvony a „orlojem“

Barokních úprav se v 17. století dočkala i dominanta Budějovic Černá věž. Na rozdíl od vedle ležícího kostela sv. Mikuláše nebyla nijak významně zasažena velikým požárem roku 1641. K významnějším poškozením věže docházelo převážně kvůli zásahům blesku, který poškodil plechovou bání.²⁷² Na věži už od samotného vystavění věže visely jako výzdoba kamenné znaky města a rakouského císařství. V roce 1754 však městský znak z věže spadl a byl nahrazen povýšeným znakem, který visel v kostele Obětování Panny Marie.²⁷³

Roku 1637 byly městskou radou na věž pořízeny nové hodiny, které nahradily dílo třeboňského mistra Čerčanského, který ciferník namaloval přímo na zeď věže. Další změna nastala roku 1667, kdy byl nahrazen český dvaceti čtyřhodinový ciferník za tzv. německý, který ho rozděloval pouze na 12 hodin. Neznámo kdy v 17. či 18. století byl na věž umístěn 60 cm veliký ukazatel měsíčních fází. Šlo o dvě otáčivé polokoule, z nichž jedna byla černá a druhá zlatá, které pomocí otáčení naznačovaly změny fáze měsíce (úplněk, srpek couvání „C“, nov, srpek dorůstání „D“ a znovu k úplněk). Již v roce 1890 však tento strojek nefungoval.²⁷⁴

Další novinkou na Černé věži byly nové zvony, které měly za úkol ohlašovat části dne, neděle, svátky, svatby i pohřby, svolávaly k bohoslužbám, slavnostem a procesím. Navíc jednotlivé zvony měly vlastní speciální funkci. Kromě pravidelných zvonění spojených s denními a církevními událostmi samozřejmě sloužily i k ohlašování možných ohrožení v podobě ohně nebo výjimečně zvony nepřetržitě vyzváněly při velikém náletu kobylek roku 1749, které měly zvony odehnat.²⁷⁵

Jedním z prvních barokních přelitých zvonů byl výtvar zvonáře Paula Georga Haaga, zvaný Maria, který je datován do roku 1676. Zvon byl zasvěcen městským patronům sv. Auratianovi a sv. Mikulášovi. Ještě roku 1684 musel být kvůli prasklině přelit. Nově ulitý zvon sloužil k ohlášení zavírání městských bran, po odzvonění zvonu Poledník ještě denně vyzváněl za zemřelé. Také spolu s zvonem Bumerinem, Martou a Poledníkem zvonil na velké svátky. Mezi barokními ornamenty je na něm umístěn reliéf Madony s Ježíškem.²⁷⁶

²⁷² Pavel KOBLASA – Daniel KOVÁŘ, *Kniha o Černé věži*, České Budějovice 1997, s. 23.

²⁷³ *Tamtéž*, s. 25; také viz kap. 4 a D. KOVÁŘ, *Peripetie městského znaku v klášteře dominikánů v Českých Budějovicích*, s. 247–252.

²⁷⁴ P. KOBLASA, *Kniha o Černé věži*, s. 52–55; Karel HEBÍK, *Černá věž v Českých Budějovicích – obnovení funkce ukazatele měsíčních fází*, In: *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 1, České Budějovice 1986, na s. 33–34.

²⁷⁵ P. KOBLASA, *Kniha o Černé věži*, s. 63–64.

²⁷⁶ *Tamtéž*, s. 49.

Jedním z nejdůležitějších zvonů byl samozřejmě Umíráček. Byl odlit roku 1705 lineckým zvonařem Sylviem Kreutzem a zvonilo se jím při úmrtí důležitých českobudějovických měšťanů. Nápis na čepci prosí Ježíše Krista, Pannu Marii, sv. Josefa a sv. Barboru o smilování pro umírající. Zdoben je reliéfem Krucifixu, Panny Marie a sv. Barbory.²⁷⁷

Roku 1723 došlo k přelití prasklého zvonu Bumerin a následně došlo i k přelití zvonů Marta a Poledník pro lepší souzvuk.²⁷⁸ Bumerin je zdoben barokními florálními ornamenty a reliéfem Panny Marie Klasové, sv. Mikulášem, sv. Donátem a sv. Auratiánem. Reliéfy jsou doplněny o nápis datující vznik zvonu roku 1723, zmiňující jeho autora – Sylvia Kreutze a vyjádření pocty svatým, aby město ochránilo před válkou, blesky a přívaly. Zvonilo se na něj při ohlašování ohně ve městě nebo na předměstí.²⁷⁹

Dalším přelitým zvonem od Sylvia Kreutze byla Marta, kterou také opatřil barokními ornamenty a reliéfy Svaté Trojice, sv. Víta a korunování Panny Marie. Dále jsou na ní dva nápisy. Jeden odkazuje na těhotenství císařovny Alžběty s budoucí arcivévodkyní Marií Amálií a korunování císařovny a Karla VI. českou královnou a králem v roce 1723 a druhý je modlitbou o smilování Boží.²⁸⁰

Posledním z trojice přelitých zvonů od lineckého zvonaře byl Poledník zasvěcený sv. Janu a sv. Pavlovi, kteří jsou na zvonu spolu s Pannou Marií vyobrazení. Podle nápisu mezi barokním zdobením sloužil k ochraně proti ohni, bleskům a dalším pohromám. Na zvonu není vylita datace vzniku jako na ostatních, ale druhý nápis zmiňuje, že byl odlit spolu s dalšími dvěma, jimiž jsou myšleny Bumerin a Marta. Tedy také vznikl roku 1723.²⁸¹

Zvonem pravidelně ohlašujícím ranní a večerní klekání ve všedních dnech byla Oktáva ulita stejnou dílnou jako předešlé zvony. Byl ovšem kvůli kvalitativním nedostatkům Kreutzem znovu přelit. Datace na zvonu mluvící o roku 1723 odkazuje pouze k prvnímu lití. Nově přelitý zvon byl do Budějovic dopraven až o rok později. Byl zasvěcen sv. Karlu Boromejskému, sv. Alžbětě a sv. Markétě, jejichž reliéfy jsou umístěny na plášti spolu s nápisem.²⁸²

²⁷⁷ P. KOBLASA, *Kniha o Černé věži*, s. 51.

²⁷⁸ *Tamtéž*, s. 36.

²⁷⁹ Daniel KOVÁŘ, *Bumerin*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/bumerin>.

²⁸⁰ P. KOBLASA, *Kniha o Černé věži*, s. 40.

²⁸¹ *Tamtéž*, s. 41.

²⁸² *Tamtéž*, s. 48.

6 Barokní městská estetika

Městské prostředí Českých Budějovic se v průběhu 17. a 18. století značně změnilo. V předešlých kapitolách byly zmíněny změny spojené s církevními zakázkami či s novými technologiemi. V této poslední kapitole jsou popsány změny ze světského prostředí jako byly měšťanské domy či přestavba radnice. Poslední podkapitola se zabývá zbudováním klášterní zahrady. Značnou část těchto úprav však měla i aspekt spojený s náboženským vyznáním, což bude v této kapitole vysvětleno níže.

6.1. Radnice

Mezi léty 1727-1730 byla barokně přestavěna renesanční radnice stojící v jihozápadním rohu náměstí italským architektem Antoniem Martinellim. Byla totiž poškozena během požáru roku 1655, který vzplanul na náměstí a táhnul se přes dnešní Českou ulici až ke klášteru. Jednopatrová budova s atikou byla zvýšena přidáním dalšího patra.²⁸³ Vznikla tak dvouposchod'ová budova s přízemním patrem, jehož součástí je podloubí, které plynule navazuje na řadu městských domů táhnoucích se podél náměstí. Podloubí radnice je doplněno o dva vstupní kamenné polokruhové portály s pilastry po stranách a volutovým zdobením v hodní části. Dalšími otvory tohoto podchodu je šest jednoduchých obdélníkových oken.

Celá budova radnice je rozdělena na jedenáct okenních os, přičemž v prostředku lze určit pouze naznačený pětiosý rizalit. Okna prvního patra – piana nobile – jsou zdobena barokními suprafenestrami. V prostřední části fasády, odpovídající pěti osám, jsou umístěné štukatérsky zdobené barokní kartuše od Bernarda Thama zobrazující erby dědičných zemí Koruny české – Čechy (český dvouocasý lev), Morava (červeno-stříbrná šachovaná orlice) a Slezsko (černá orlice). Pod českým lvem je umístěn povýšený znak města a nad ním ve zlatě tepaný nápis, „*že tento dům spravedlnosti byl obnoven za vlády Karla VI.*“ Po stranách orlic se nachází alegorické figury římských hrdinů – vlevo Marcus Curtius a vpravo Gaius Mucius Scaevola.²⁸⁴ Nad horní římsou druhého patra z kladí vystupují čtyři chrliče v podobě draků.

Nad korunní římsou je atikové patro zdobené štukovými jednoduchými kartušemi. Na vrcholu budovy se tyčí štít s volutami členěný čtyřmi pilastry a dělený třemi okny. Z toho jsou dvě postranní vyplněny malbami svatého Rocha a Floriána od italského malíře Karla Bonanella.

²⁸³ Daniel KOVÁŘ (ed.) – Martin AUGUSTIN – Eva ERBANOVA, *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016, s. 91, 93; Jiří KOTALÍK – Jiří MILITKÝ – Juraj THOMA, *radnice*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/radnice>.

²⁸⁴ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 94; J. KOTALÍK, *radnice*, [online], 2022 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/radnice>.

Zakončený je trojúhelným tympanonem, zpoza jehož vystupuje čtverhranná hodinová věž s bání, nad níž je lucerna původně zakončená rakouským dvouhlavým orlem, dnes českým lvem. Po stranách stojí další dvě menší věže s báními. Mezi zmíněnými věžemi jsou umístěny čtyři alegorické sochy měšťanských ctností od budějovického sochaře Josefa Dietricha – Spravedlnost, Moudrost, Statečnost a Opatrnost.²⁸⁵

Impozantní výzdoba radnice se nachází i v jejím interiéru. Při průchodu trojlodní vstupní halou do prvního patra po schodišti se zdobnou balustrádou a zlacenou mříží se vstoupí do reprezentačních prostor. Piano nobile je uvedeno předsálím, ze kterého se vchází do radní a soudní síně, která je zdobena freskou Šalamounova soudu od freskaře Jana Adama Schöpfa.²⁸⁶

Kompozice a výzdoba městské barokní radnice doplňuje reprezentační snahy radních, které započaly výstavbou monumentální Samsonovy kašny. Oproti středobodu náměstí se zde však jedná o reprezentaci profánního světa. Bohatá štuková výzdoba fasády doplněná erby odkazujícími k příslušnosti k českým zemím. Zároveň, se nacházel na vrcholu hlavní středové věže rakouský orel jako odkaz městské příslušnosti i k rakouskému domu. Sochařská výzdoba na atice odkazující k měšťanským ctnostem ukazovala na morální hodnoty radnice. V neposlední řadě byly doplněny čistě profánní náměty radnice o malby svatých, kteří měli ochraňovat města proti ohni a nemocem, ukazuje na neutuchající spojení světského a duchovního světa barokní doby.

²⁸⁵ J. KOTALÍK, *radnice*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/radnice>.

²⁸⁶ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 92-93.

6.2. Měšťanské domy

Barokní úprava měšťanských domů v Českých Budějovicích probíhala hlavně v závislosti na finančních možnostech města a měšťanů a zároveň na míře poškození jednotlivých domů. Největší hromadné přestavby probíhaly po požárech z let 1641 a 1728. Většina barokních podob domů se dodnes nezachovala. Převážně se jedná o klasicistní přestavbu fasád, či historizující přestavby z 19. století a 20. století a případně čistě novodobé přestavby historických domů pro jiné účely. Proto je v této kapitole zmíněno pouze pár výrazných příkladů z různých částí vnitřního města.

Po požáru roku 1641 byly barokně přestavěny domy v Krajinské ulici, a je možné předpokládat, že šlo o domy v těsné blízkosti ohniska požáru.²⁸⁷ Z možných příkladů jde například o dům s dnešním číslem popisným 224, který se nachází naproti bývalému špitálu sv. Václava.²⁸⁸ V roce 1709 byl vystavěn dům na dvou původních parcelách. Dnešní popisné číslo je 239/21, což odpovídá umístění hned vedle domu, kde vypukl požár. Lze tedy předpokládat, že vyhořelé ruiny zde stály až do počátku 18. století.²⁸⁹ Barokně přestavován byl například dům Krajinská s č.p. 266/28, u kterého se nám však dochovala pouze klasicistní přestavba.²⁹⁰ Dále je zajímavé, že dům s dnešním názvem Hotel Zátkův (dům s č.p. 214/41), který stojí přímo naproti bývalému špitálu a kostelu sv. Václava zjevně ohněm poškozen nebyl, protože se zachovala jeho renesanční fasáda a k úpravám došlo až na konci 18. století.²⁹¹

Dále byly ohněm zasažené i ulice táhnoucí se od Krajinské ulice na východní část města. Jde tedy o ulice Plachého, Hroznová, U Černé věže a Kněžská. I zde bylo přestavěno v 17. století několik domů v zásadě ze stejného důvodu jako v ulici Krajinská. Domy, které nebyly přestavěny, byly opuštěné či propadly do majetku radnice. Takovým případem byl i dům č.p. 309/12 v Plachého ulici, který zůstal pustý, připadnul tak do městského majetku a byl následně prodán do soukromých rukou a barokně přestavěn.²⁹² Podobný osud čekal i dům v Kněžské ulici č.p. 81/17 (obr. č. 14), který byl také vykoupěn a barokně upraven novým

²⁸⁷ Krajinská č.p. 20.

²⁸⁸ *Měšťanský dům, Krajinská č.p. 224/37*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-691950>.

²⁸⁹ *Měšťanský dům, Krajinská č.p. 239/21*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-697806>.

²⁹⁰ *Měšťanský dům, Krajinská č.p. 266/28*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-692102>.

²⁹¹ *Měšťanský dům, Krajinská č.p. 214/41*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-zatkuv-dum-695238>.

²⁹² *Měšťanský dům, Plachého č.p. 309/12*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-689974>.

vlastníkem. Součástí barokního atikového štítu domu je i kartuš s vyobrazením Panny Marie s Ježíškem.²⁹³

Po dalším ničivém ohni vypuklém na náměstí roku 1728 došlo k přestavbám budov na západní části náměstí, v ulicích Piaristická a Česká. V těchto případech šlo o kompletní a nutnou renovaci urbanistického prostředí.

Souvislou přestavbou prošla řada městských domů v České ulici²⁹⁴, které byly postaveny při straně klášterní zahrady. Domy stály na krátkých parcelách bez zadního užitkového prostoru v podobě dvorku. Původní stavby byly dokonce vybudovány tak, že v zadní části směřující do klášterní zahrady nemohli mít okna kvůli zachování soukromí a klidu řeholníků. Po požáru vzniklém na náměstí roku 1728 vyhořela tato řada domů úplně do základů. Mezi léty 1728–1734 byla vystavěna nová zástavba devíti domů. Výstavbu financoval špitál sv. Václava, který vyhořelé parcely odkoupil a následně opravené domy prodal zpátky měšťanům za vyšší kupní cenu. Šlo o jednoduchý typ domů s přízemím a prvním patrem, které byly kvůli finanční úspoře stavěny podle stejného návrhu. Spodní část domu s malými místnostmi byla určena pro užitkové potřeby či řemeslnou výrobu a horní patro bylo učené pro obytné prostory.²⁹⁵

Významnou součástí barokní výzdoby měšťanských domů byla domovní znamení, která do roku 1771 nahrazovala číslování a měla identifikační funkci.²⁹⁶ Zmíněné řadové domky mají dnes prázdné kartuše na domovní znamení. Lze předpokládat, že byly vyplněné znamením řemeslníků, kteří v domech bydleli. S přihlédnutím k malbám kartuší na domech Česká č.p. 9/53, kde je zobrazena Panna Marie s Ježíškem, Česká č.p. 199/12 s téměř zničenou malbou Jana Nepomuckého či zpodobnění Panny Marie na domu Česká č.p. 227/15 či domu s č.p. 246/35 (obr. č. 15)²⁹⁷, které všechny měly náboženský charakter, je možné, že znamení obsahovala podobné křesťanské náměty. Dokladem je i rekonstrukce domovního znamení na domu Česká

²⁹³ *Měšťanský dům, Kněžská č.p. 81/17*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-21213598>.

²⁹⁴ Česká č. p. 64–46.

²⁹⁵ *Měšťanský dům, Česká č.p. 147/54*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-19212074>; Podobné radové domy vznikly po zrušení kapucínského kostela v Kanovnické ulici. D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 9–98

²⁹⁶ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 81.

²⁹⁷ Domovní znamení s Pannou Marií nejsou původní, ale rekonstruovaná.

č.p. 147/54, kde je obnoveno vyobrazení sv. Václava.²⁹⁸ Kromě identifikační funkce daného domu tedy barokní znamení s náboženskými motivy měla i ochrannou funkci.

Kromě řadových domů v zadní části České ulice byly v 18. století přestavěny i některé domy v části mezi č. p. 1-34. Zde se nachází barokně přestavěný původně gotický dům U Tří hrušek s č.p. 236/23. Jde o jednopatrový měšťanský dům s třemi oblouky podloubí. Vyznačuje se plastickým domovním znamením se třemi hruškami a bohatým zdobením oken. Nad okny se nacházejí plastické široké suprafenestry a pod okny jsou jednoduché obloučkové lambrekýny. Pětiosé okenní členění je doplněno o pilastry. Mezi druhým a třetím oknem zleva jsou vedle sebe umístěny dva pilastry. Tento dům byl vystavěn na dvou původních parcelách, což naznačuje výrazné dvojité pilastrové dělení i levý oblouk podloubí, který je na rozdíl od dvou dalších lomený nikoli oblý.²⁹⁹

Požár roku 1728 dále zasáhl domy na náměstí a v Piaristické ulici. Plamenům podlehl například gotický dům zvaný Mallnerův stojící na rohu náměstí při ulici Piaristická. Stavbu zničenou ohněm po deseti letech koupil budějovický měšťan a došlo k rozsáhlým opravám a rekonstrukcím. Nicméně podobně jako u kostela Obětování Panny Marie se dochoval původní gotický ráz v podobě lomených oblouků podloubí.³⁰⁰ Dále se zachoval dům v Piaristické č.p. 19/2, u kterého byla upravena fasáda krátce po požáru náměstí.³⁰¹ Dům ve stejné ulici č.p. 20/4, však prošel úpravou fasády až kolem roku 1740.³⁰²

Estetickou barokní úpravou na náměstí prošly i některé domy na severní a východní straně náměstí. Zachoval se například dům č.p. 67/17, který si i přes barokní úpravu fasády svůj původní gotický ráz ponechal v podobě lomených arkád podloubí a gotického vlysu dělicího přízemí a první patra.³⁰³ Zajímavá barokní výzdoba byla umístěna na dům náměstí s č. p. 44/11, kam byla na atiku umístěna socha císaře Traiana od budějovického sochaře Josefa Dietricha.³⁰⁴

²⁹⁸ Více o domovních znameních Českých Budějovic viz Richard GOLD, *Proměny domovních znamení v Českých Budějovicích*, Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

²⁹⁹ *Měšťanský dům, Česká č.p. 236/23*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-680894>.

³⁰⁰ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 30.

³⁰¹ *Městský dům, Piaristická č.p. 19/2*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-19137004>.

³⁰² *Měšťanský dům, Piaristická č.p. 20/4*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-701674>.

³⁰³ *Měšťanský dům, nám. Přemysla Otakara II. č.p. 67/17*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-681010>.

³⁰⁴ Milan ŠILHAN, sochařství, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/socharstvi>.

Na jižní straně náměstí byl pro účely císařského celního úřadu barokně upraven interiér domu č.p. 128/39.³⁰⁵

Ze skromnějších barokních měšťanských domů na okraji vnitřní městské zástavby je možné uvést poslední dům Široké ulice č.p. 140/39 (obr. č. 16) stojící v těsné blízkosti dnešního biskupství. Roku 1633 byla jeho fasáda vyzdobena obrazem sv. Floriána, ze kterého dodnes zbyl pouhý fragment. Přibližně o sto let později byla malba s ochranným světceem proti ohni nahrazena výmalbou budějovické Panny Marie Klasové (obr. č. 17).³⁰⁶

³⁰⁵ *Měšťanský dům, nám. Přemysla Otakara II. č.p. 128/39*, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-688502>.

³⁰⁶ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 80–82.

6.3. Klášterní zahrada dominikánského konventu

Jedním z barokních fenoménů byla také výstavba okrasných zahrad, které měly jak estetickou, tak reprezentační funkci. Často byly doplněné o vodní zdroje v podobě kašen či malých rybníčků. Dále mohla být jejich součástí i bohatá sochařská výzdoba. V Českých Budějovicích však v barokní době nebyla založená žádná profánní okrasná zahrada. Pravděpodobně kvůli nedostatečnému prostoru uvnitř hradeb, kde by tento koncept mohl být realizován. Jediné místo, které se dalo tímto způsobem využít, byl prostor dominikánského kláštera.³⁰⁷

V 18. století tedy na nevyužitém prostoru mezi konventem, klášterním hřbitovem a zástavbou České ulice vznikla první a jediná barokní zahrada. Její pravděpodobnou podobu zachycuje Prokyšova veduta dominikánského kláštera z roku 1774. Šlo o obdélnou zahradu s pravidelným členěním cestičkami na menší okrasné nebo možná i užitkové záhony. Byla posázena stromy a opatřena malou kašnou, která měla estetický, ale i praktický účel. V případě dalšího ohrožení ohněm totiž mohla sloužit jako blízký zdroj vody. Později do ní byly přeneseny sochy svatých od sochaře Josefa Dietricha, které původně stály na klášterním hřbitově.³⁰⁸

³⁰⁷ Pavla TOMANČÁKOVÁ, *Zámecké zahrady a parky střední jižní Moravy a jejich percepce v dobovém umění a literatuře*. Brno 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita, s. 32–33.

³⁰⁸ D. KOVÁŘ, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, s. 162.

7 Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat rozšíření barokní kultury po městě České Budějovice se zaměřením na období 17. a první poloviny 18. století. Konkrétně se práce zaměřuje na území vymezené městskými hradbami včetně této fortifikace a na sakrální sochařskou výzdobu v jejich těsné blízkosti. Prosazení baroka jako uměleckého stylu bylo výrazně ovlivněno specifickými společenskými, náboženskými i politickými změnami. Obzvláště pak katolictvím, které se v Čechách a na Moravě stalo v pobělohorské době jediným povoleným křesťanským vyznáním. Pro rozšíření barokní kultury v Budějovicích byla ve výsledku velmi stěžejním usnadněním již původní katolická orientace města i před stavovským povstáním. Rekatolizační proces, který měl v nekatolických městech násilnou povahu, se Budějovicím tedy vyhnul. Pouze se zde navázalo na katolickou zbožnost ve městě zakořeněnou, která se mohla pouze upevňovat.

Tato práce také dává do souvislostí vojenské a politické změny a jejich vliv na prosazení barokní kultury. Například z důvodu morové epidemie roku 1649 byl zemský sněm přesunut z Prahy do Českých Budějovic. Bylo tedy nutné uspišit přestavbu tehdy poničeného farního kostela sv. Mikuláše do reprezentativní podoby. Dále se kvůli reprezentaci největšího města jihu Čech představovala také radnice a kvůli vojenským střetům bylo nutné vystavět také nové moderní městské opevnění.

Všechny tyto procesy byly zároveň propojeny náboženskými aspekty. Jako příklad lze uvést donátorskou činnost vojenského generála Dona Baltazara Marradase, který byl velikým ctitelem Panny Marie Klasové a nechal pro ni vystavět mariánskou kapli v kostele Obětování Panny Marie. Budějovická madona byla zároveň vnímána jako ochránkyně před morovými rány. Náboženstvím inspirovaná výzdoba byla umístěna i na novou barokní kašnu vprostřed náměstí, která pomyslně spojovala linii mezi hlavními sakrálními a profánními budovami – tedy kostelem sv. Mikuláše a městskou radnicí.

Vliv na barokní výzdobu města měly morové rány a požáry. Z tohoto důvodu bylo do výzdoby kostelů, na domovní znamení či jako součást sochařské výzdoby implikováno zobrazení ochranných patronů. Nejvýznamnější ochránkyní města byla Panna Marie Klasová, která se stala nejčastějším zobrazovaným motivem sakrální výzdoby v podobě maleb i soch.

Z církevních staveb ve městě byl čistě barokní budovou pouze kapucínský konvent a kostel sv. Anny vystavený v roce 1614. Kostel sv. Mikuláše byl barokně přestavěn z velké části z důvodu zásahu požárem a celkově nevyhovující statické budovy. Interiér tohoto farního kostela

byl kvůli jeho významnosti bohatě vyzdoben. Gotický kostel Obětování Panny Marie byl upraven do barokní podoby převážně v interiéru, jelikož na zbytek přestavby nedostačovaly finance, které bylo nutné použít na přestavbu přilehlého chátrajícího konventu.

Důležitou součástí barokní výzdoby města byly sochy a sousoší s náboženskými náměty, které objednávala městská správa, církevní hodnostáři i soukromými donátoři. Většinou představovaly výraz díky či prosby za ochranu města a jeho obyvatel. Takovým příkladem je sousoší s Pannou Marií Klasovou, městskými patrony sv. Mikulášem a sv. Auratiánem a morovými patrony umístěné před Pražskou bránu.

Dominantou hlavního náměstí se stala nově vystavěná barokní kašna, která byla součástí nového vodovodního systému města. Její rozměry i ikonograficky propracovaná sakrální výzdoba nemá v Čechách mnoho konkurence. Oproti tomu náměty na výzdobě fasády radnice vsadily na profánnost – motivy měšťanských ctností a erbovní výzdobu. Náboženské prvky vyskytující se na radnici jsou malby ochranných svatých na její fasádě a vyobrazení Šalamounova soudu na fresce v soudním sále.

Měšťanské domy v 17. a první polovině 18. století nelze jednotně charakterizovat. Dodnes se zachovalo pouze malé množství ikonických barokních přestaveb domů. Velká část byla totiž přestavěna klasicistně či ještě později v 19. a 20. století či úplně zbořena, aby uvolnila místo modernějším stavbám. Právě kvůli přestavbám v dalších stoletích je původní přesná podoba barokních domů v některých případech spekulativní. Čistou barokní zástavbou jsou například dochované řadové domy v České ulici.

Podoba dnešního města je stále ovlivněna barokními úpravami. S drobnými změnami byly upraveny exteriéry i interiéry kostelů sv. Mikuláše i Obětování Panny Marie. Kostel sv. Anny si i po jeho zrušení a druhotném využití jako koncertní síň zachoval raně barokní fasádu. Sochařská výzdoba prostoru města byla sice přesunuta z původních míst, ale ve své podstatě zachována. Neměnná zůstala i podoba barokní radnice a kašny. Barokní bastionové opevnění bylo odstraněno, ale jeho půdorys je otisknut na podobě městského parku Na Sadech a současně v zalomení stejnojmenné přilehlé ulice.

Přestože slavný český spisovatel Jan Neruda nazval České Budějovice Florencií mezi českými venkovskými městy, čímž odkazoval na jejich renesanční ráz, nelze opomenout ani přehlédnout barokní vliv, který Českými Budějovicemi neodmyslitelně prostupuje. Podle mého názoru je celkový vzhled městské zástavby určitou syntézou různých uměleckých směrů, z nichž jsou prvky baroka nejvýraznější.

Za limity mého výzkumu lze považovat především využití převážně sekundární literatury, která však obsahuje citace z archivních pramenů a dostupné plány a ikonografické prameny. Komplikaci výzkumu také představovalo nedochování části hmotných památek, což vedlo v některých případech ke spekulaci.

Možné rozšíření či další zaměření výzkumu by se mohlo posunout i na periférii za městskými hradbami. Vzhledem k už tak širokému tématu jsem se rozhodla vymežit svou práci pouze na prostor ohraničený hradbami včetně nich. Další práce by se mohla práce zabírat Starým městem, špitálním kostelem Svaté Trojice či popisem přilehlých stavení těsně za hranicemi města. Jedno ze zajímavých témat by mohlo být zpracování tzv. šosovních dvorů, např. Pillmannova dvora, což byla venkovská sídla budějovických měšťanů, či menších hospodářských dvorů. Z možných doplnění by se daly zmínit i vojenské objekty za hradbami města – jako vojenské prostory a popraviště ve Čtyřech Dvorech či tzv. Bauhof na Vídeňském předměstí.³⁰⁹

Další perspektivu k tématu by mohlo přinést zaměření na sociální složku mecenátu. Částečně je tato problematika v práci zmíněna, ale mohlo by dojít k hlubšímu průzkumu cest „od konkrétních lidí k výsledkům“. Tím míním cesty, které popisuje Zdeněk Hojda ve svém v příspěvku s názvem Kultura pobělohorských měst z konference Česká města v 16. – 18. století.³¹⁰ Autor zmiňuje myšlenku o poklesu městských zakázek oproti soukromým zakázkám, který charakterizuje jako „trend celého střeoevropského prostoru“.³¹¹ Na tuto otázku práce z části odpovídá, ale bylo by možné vysledovat konkrétní osoby nebo alespoň měšťanské rodiny, které působily v radě města, a které nejvíce iniciovaly městské umělecké zakázky. Další problematika, která by se v tomto směru mohla objasnit, je konkrétní finanční a hospodářská situace města.

³⁰⁹ D. KOVÁŘ (ed.), *Slavné stavby Českých Budějovic*, s. 75.

³¹⁰ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16. – 18. století*: Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 215–223.

³¹¹ J. PÁNEK (ed.), *Česká města v 16. – 18. století*, s. 220.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

Artikulové sněmu království českého 1649 [online], Národní knihovna České republiky (Manuscriptorium) [cit. 2021-04-11], Dostupné na:

http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NKCR_54C1521649_1LLV9ZE-cs#search.

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad, Praha 1998.

České Budějovice během válek o rakouské dědictví (výřez), Zámek Horažďovice [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

České Budějovice – plán fortifikace asi 1648, Archiv města Ústí nad Labem [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na:

<http://www.veduty.cz/veduty/permalink?xid=5acc8f145286c9a2ee705cca1b7d60c5&scan=1#scan1>.

Jan HERBEN (ed.), *Jan Norbert Zatočil z Levenbruku, Kronika obléhání Prahy od Švédů: Leto- a denopis celého královského Starého i Nového měst Pražských léta Páně 1648 patnácte neděl, dnem i nocí trvajícího obležení Švédského*, Praha 1914.

Josef HŮLKA, *Církevní řády, bratrstva a spolky v diecézi česko-budějovické*, České Budějovice 1893.

Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká: Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984.

Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*, Praha 1888.

NÁRODNÍ ARCHIV, *Indikační skici – Čechy, České Budějovice – dříve Budweis* 0964-1, sign. BUD028018270, Dostupné na:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=BUD028018270>

Nerealizovaný návrh přestavby městského opevnění z 18. století; Národní památkový ústav v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>.

Obléhání Českých Budějovic 1619 na dobové mědirytině; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/opevneni-mesta>.

Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků II*, Praha 1985.

Prokys František Jakub: Ptačí pohled na dominikánský konvent (mědiryt) z 1774; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

Tomáš STERNECK (ed.), *Věrnost a zrada v ohroženém městě: Prameny k politické komunikaci Českých Budějovic na počátku stavovského povstání (1618)*, Praha 2019.

Wussin Daniel: Veduta s městským opevněním z 1665; Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích [online], 2022 [cit. 2022-03-14], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

Zámek Horažďovice [online], 2022 [cit. 2022-06-01], Dostupné na: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/veduty>.

Sekundární literatura:

Jan ADÁMEK – Jarmila HANSOVÁ – Daniel KOVÁŘ a kol., *Katedrála sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2014.

Oldřich BLAŽÍČEK, *Umění baroku v Čechách*, Praha 1971.

Josef BRANIŠ, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém: od pravěku do počátku XIX. století*, sv. VIII, Praha 1900.

Milan BINDER – Daniel KOVÁŘ, *Kapličky, sochy a křížky: Drobná sakrální architektura na území města Českých Budějovic*, České Budějovice 2019.

Milan BINDER – Daniel KOVÁŘ, *Technické památky Českých Budějovic*, České Budějovice 2013.

Jan BURIAN, *Baroko v Čechách a na Moravě = Barocco Bohemia e Moravia = Barock Böhmen und Mähren = Baroque Boheme et Moravie = Baroque Bohemia and Morava = Barroco Bohemia y Moravia*, Praha 1993.

Václav BŮŽEK – Josef GRULICH – Zdeněk BEZECNÝ, *Společnost českých zemí v raném novověku: struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

- Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.
- Jiří ČERNÝ, *Poutní místa českobudějovické diecéze: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*, Pelhřimov 2013.
- Václav ČERNÝ, *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*, Praha 1996.
- Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří KAŠE – Jiří MIKULEC – Vít VLNAS, *Velké dějiny zemí Koruny české VIII.: 1618–1683*, Praha–Litomyšl 2008.
- Josef ERHART – Marie ERHARTOVÁ – Jiří KUTHAN – Věra KUTHANOVÁ, *České Budějovice*, Praha 1980.
- August FRANZEN – Eva DUZBABOVÁ – Josef KARHAN – Bedřich SMÉKAL, *Malé církevní dějiny*, Praha 1995.
- Martin GAŽI (edd.), *Památky jižních Čech 6*, České Budějovice 2006.
- Martin GAŽI, *Vazby jihočeských městských komunit k mariánským ochranitelkám v 17. a 18. století*, In: *Výběr*, č. 1, České Budějovice 2002, s. 13-57.
- Vladislav OURODA (edd.), *Památky jižních Čech 3*, České Budějovice, 2010.
- Richard GOLD, *Proměny domovních znamení v Českých Budějovicích*, Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.
- Jan HALADA – Miroslav PECHÁNEK – František DOUBEK, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, 3. díl, Praha 1994.
- Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 2001.
- Josef HANZAL, *Od baroka k romantismu*, Praha 1987.
- Karel HEBÍK, *Černá věž v Českých Budějovicích – obnovení funkce ukazatele měsíčních fází*, In: *Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 1, České Budějovice 1986, s. 33-34.
- Reinhold HUYER, *Aus Alt-Budweis: I. Die Weisenmühle. II. Der Samsonbrunnen*, České Budějovice 1898.
- Reinhold HUYER, *Geschichte des Bräuwesens in Budweis: eine Festschrift zum hundertjährigen Bestande des Bürgerlichen Bräuhauses*, České Budějovice 1895.

Stanislav CHÁBERA – Václav NOVÁK, *Příspěvek k poznání montánních forem antropogenního reliéfu v oblasti Lišovského prahu*, In: *Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Přírodní vědy*, č. 1., České Budějovice 1978, s. 21–30.

Jiří CHVOJKA, *Město pod Černou věží*, Praha 1992.

Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2003.

Tomáš JIRÁNEK – Jiří KUBEŠ (edd.), *Bratrstva: Světská a církevní sdružení a jejich role v kulturních a společenských strukturách od středověku do moderní doby*, *Sborník příspěvků z III. pardubického bienále, 29.-30. dubna 2004*, Pardubice 2005.

Jiří JUST, *9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát: Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

Jaroslav KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995.

Zdeněk KALISTA, *Tvář baroka*, Praha 2014.

Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů: Jihočeský barok*, Jinočany 1994.

Michael KITSON, *Barok a rokoko*, Praha 1972.

Tomáš KNOZ, *Pobělohorské konfiskace: moravský průběh, střeoevropské souvislosti, obecné aspekty*, Praha 2006.

Pavel KOBLASA – Daniel KOVÁŘ, *Kniha o Černé věži*, České Budějovice 1997.

Daniel KOVÁŘ, *Budějovické hřbitovy: Malý kulturně-historický průvodce*, České Budějovice 2001.

Daniel KOVÁŘ – Roman LAVIČKA, *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*, České Budějovice 2017.

Daniel KOVÁŘ, *Královská pevnost na jihu Čech: Z minulosti českobudějovických hradeb*, České Budějovice 2006.

Daniel KOVÁŘ, *Peripetie městského znaku v klášteře dominikánů v Českých Budějovicích*, In: *Výběr*, č. 4, České Budějovice 2016, s. 247-252.

Daniel KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000.

Daniel KOVÁŘ (ed.) – Martin AUGUSTIN – Eva ERBANOVA, *Slavné stavby Českých Budějovic*, Praha 2016.

Daniel KOVÁŘ – Zuzana THOMOVÁ, *Výsledky záchranného archeologického výzkumu hřbitova a kostela sv. Mikuláše v Českých Budějovicích*, In: *Archaeologia historica*, č. 42, České Budějovice 2017, s. 617-649.

Daniel KOVÁŘ, *Zádušní dvůr, kaplanské domky, Nonnenhof – zaniklé obytné areály v užívání církve v zástavbě městského jádra Českých Budějovic*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 84, České Budějovice 2015, s. 59-76.

Daniel KOVÁŘ, *Znak, pečeť, vlajka: Městská symbolika Českých Budějovic v proměnách času*, České Budějovice 2015.

Jaroslav KUBÁK, *Českobudějovické solní spory v XVI. a XVII. století*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1–2, České Budějovice 1963, s. 7–31.

Vladimír KUPKA – Vladimír ČTVERÁK – Tomáš DURDÍK, *Pevnosti a opevnění: V Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002.

Miroslava KVĚTOVÁ, *Kronika českobudějovického měšťana Adriana Adalberta Battisty (1463-1656)*, České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita.

Miroslava KVĚTOVÁ, *Obraz města Českých Budějovic v historiografických narativních pramenech raného novověku*, České Budějovice 2019. Disertační práce. Jihočeská univerzita.

Dobroslav LÍBAL, *Baroko a česká krajina*, In: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře: sborník symposia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla Oldřicha J. Blažička ve dnech 11. a 12. prosince 1986*, Praha 1991, s. 134–136.

Zdeněk MAREŠ – Zdeňka PROKOPOVÁ – Jarmila HANSOVÁ, *Sv. Auracián v českobudějovické katedrále*, České Budějovice 2015.

Ivana MAXOVÁ – Vratislav NEJEDLÝ – Pavel ZAHRADNÍK, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Jihočeském kraji*, Praha 2009.

Jiří MIKULEC, *České země v letech 1620–1705: Od velké války k dlouhému míru*, Praha 2016.

Jiří MIKULEC, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Příbram 2013.

Jan NERUDA, *Domov a svět: výbor z cestopisných škrť*, Praha 1957.

Jaromír NEUMANN, *Český barok*, Praha 1969.

Miroslav NOVOTNÝ, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech: od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

Jaroslav PÁNEK (ed.), *Česká města v 16. – 18. století: Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991.

Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové: velmoži české renesance*, Praha 1989.

Otto PLACHT, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.-18. století*, Praha 1957.

Karel PLETZER, *Českobudějovičtí výtvarní umělci v 17. a 18. století*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 1992, s. 23-33.

Karel PLETZER, *K popravě hejtmana Weissbacha v Českých Budějovicích 7. května 1619*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 3, České Budějovice 1993, s. 182–183.

Karel PLETZER, *Kobylky nad Českými Budějovicemi*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 1, České Budějovice 1995, s. 41-42.

Karel PLETZER, *Nedochované obrazy Karla Škréty v Českých Budějovicích*, In: *Výběr: z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 2, České Budějovice 1971, s. 59-60.

Karel PLETZER, *Pokus o zradu Českých Budějovic v dubnu 1619: pověst a skutečnost*, In: *Kulturní kalendář*, č. 3, České Budějovice 1971, s. 18–21.

Karel PLETZER, *Zhoubný požár Českých Budějovic v roce 1641*, In: *Výběr: Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, č. 2, České Budějovice 2000, s. 97–109.

Miloš POJAR, *Jindřich Matyáš Thurn: muž činu*, Praha 1998.

Pavel PREISS, *Panoráma manýrismu*, Praha 1974.

Lenka RAJDLOVÁ, *Oltáře sochaře Leopolda Huebera v katedrále svatého Mikuláše v Českých Budějovicích*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 2011, s. 75–85.

Karel REBAN, *Po stopách sv. Auratiana, patrona Českých Budějovic*, In: *ČKD*, č. 7+8, s. 530–545.

- Jan ROYT, *Obraz a kult v Čechách: 17. a 18. století*, Praha 1999.
- Jan ROYT, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2006.
- Jan ROYT, *Slovník symbolů: kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.
- Jan ROYT – Vít VLNAS – Dana STEHÍKOVÁ: *Sv. Jan Nepomucký v lidové úctě*, Sušice 1993.
- Hynek RULÍŠEK, *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.
- Hynek RULÍŠEK, *České nebe: slovník českých patronů*, Hluboká nad Vltavou, 1993.
- Tomáš STERNECK, *Boj o České Budějovice v letech 1618–1619*, České Budějovice 2019.
- Tomáš STERNECK, „*Koně a voli, že zase vydání býti mají*“: *Marginálie z doby obléhání Českých Budějovic stavovským vojskem*, In: *Výběr I.: Z prací členů historického kroužku při krajském muzeu v Českých Budějovicích*, č. 1, České Budějovice 2013, s. 40–50.
- Tomáš STERNECK, *Prísaha českobudějovických měšťanů z 22. července 1618*, In: *Jihočeský sborník historický*, č. 1, České Budějovice 2016, s. 368–387.
- Tomáš STERNEK: *Relace o zradě hejtmana Weißbacha: klíčový pramen ke konspiračnímu pokusu o ovládnutí Českých Budějovic na jaře 1619*, In: *Jihočeský sborník historický*, České Budějovice 2019, s. 207–225.
- Tomáš STERNECK, „*V dobrém pokoji svornosti a srozumění zůstáváme a zůstávat chceme*“: *Korespondence Jindřicha Matyáše z Thurnu a Valsassiny s Českými Budějovicemi z června 1618*, In: *Výběr: Časopis pro historii a vlastivědu vědu jižních Čech*, č. 2, České Budějovice 2014, s. 97–112.
- Hana STROUHOVÁ, *Epigrafické památky města České Budějovice*, Brno 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- Wylie SYPHER, *Od renesance k baroku: Proměny umění a literatury 1400–1700*, Praha 1971.
- Markéta ŠIMKOVÁ, *Rytec Daniel Wussin*, Brno 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

František ŠTURMA – Jiří KOUKAL – František HRNČÍŘ, *Voda a vodovod v Českých Budějovicích: Sborník k jubileu 250 let trvání vodárny města České Budějovice*, České Budějovice 1970.

Petra TOMEČKOVÁ, *Solní obchod v pamětech prachatických měšťanů*, České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita.

Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období: Úvod do studia městského kronikářství v Čechách v letech 1526–1620*, Praha 2010.

Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*, České Budějovice 1862.

Eliška VÁVROVÁ, *Českobudějovické hostince a jejich provozovatelé v 16. – 19. století*, Praha 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

Eliška VÁVROVÁ, *Českobudějovická společnost v 19. století optikou pivní kultury: Českobudějovické pivovary, hostince a šenky*, Praha 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova.

Lenka VELFLOVÁ, *Malíř František Jakub Prokyš a jeho církevní zakázky*, Praha 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998.

Vít VLNAS, *Jan Nepomucký: Česká legenda*, Praha 1993.

Miroslav VOLF, *Boj o solný monopol v Čechách v XVI. a na počátku XVII. století*, In: *Český časopis historický*, č. 2, Praha 1933, s. 297–326.

Petr ZAVŘEL, *Objev krypty v kostele sv. Anny v Českých Budějovicích*, In: *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*, č. 1, České Budějovice 1989, s. 209-218.

Jan ZÍKA, *Panna Maria Budějovická*, České Budějovice 1932.

Internetové zdroje:

Jan ADÁMEK – Jaroslav KADLEC – Juraj THOMA, *špitál s kostelem svatého Václava*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-02].

Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/spital-s-kostelem-svateho-vaclava>.

Josef GRULICH – Karel PLETZER, *epidemie*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/epidemie>.

Martin HORYNA, *literátské bratrstvo*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-02]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/literatske-bratrstvo>.

Daniel KOVÁŘ, *Bumerin*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/bumerin>.

Jiří KOTALÍK, *Josef Dietrich*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/dietrich-josef>.

Jiří KOTALÍK – Jiří MILITKÝ – Juraj THOMA, *radnice*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/radnice>.

Jiří KOTALÍK – Jiří LIPOLD, *Samsonova kašna*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/samsonova-kasna>.

Karel KUČA – Jiří CHVOJKA, *Rudolfovo*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/rudolfov>.

Jiří LIPOLD, *vodovody a vodojemy*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-10-15]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vodovody-a-vodojemy>.

Jiří LIPOLD – Karel PLETZER, *vodárenská věž*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-10-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vodarenska-vez>.

Miroslav NOVOTNÝ, *církevní spolky a společnosti*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-04-04]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/cirkevni-spolky-a-spolecnosti>.

- Miroslav NOVOTNÝ, *městská škola*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/mestska-skola>.
- Karel PLETZER, *Canevale Francesco*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/canevale-francesco>.
- Karel PLETZER, *Čeč z Budivojovic*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/cec-z-budivojovic>.
- Karel PLETZER, *Mariánské náměstí*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-02-27]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/marianske-namesti>.
- Karel PLETZER, *požáry*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2022 [cit. 2022-05-27]. Dostupné z: <https://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pozary>.
- Karel PLETZER, *zemské sněmy*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/zemske-snemy>.
- Karel PLETZER – Vojtěch STORM, *Plachý z Třebnice Šimon*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/plachy-z-trebnice-simon>.
- Karel PLETZER, *praníř*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2022-05-26]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pranyr>.
- Oldřich ŠEDA, *pivovarnictví*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/pivovarnictvi>.
- Zdeněk ŠIMEČEK, *obchod solí*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2021-04-01]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/obchod-soli>.
- Juraj THOMA, *dominikánský konvent*, In: *Encyklopedie Českých Budějovic* [online], 2021 [cit. 2022-05-04]. Dostupné z: <http://www.encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/dominikansky-konvent>.

Měšťanský dům, Česká č.p. 236/23, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-680894>.

Měšťanský dům, Česká č.p. 147/54, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-19212074>.

Měšťanský dům, Kněžská č.p. 81/17, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-21213598>.

Měšťanský dům, Krajinská č.p. 239/21, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-697806>.

Měšťanský dům, Krajinská č.p. 266/28, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-692102>.

Měšťanský dům, Krajinská č.p. 214/41, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-zatkuv-dum-695238>.

Měšťanský dům, Krajinská č.p. 224/37, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-691950>.

Měšťanský dům, nám. Přemysla Otakara II. č.p. 67/17, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-681010>.

Měšťanský dům, nám. Přemysla Otakara II. č.p. 128/39, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-688502>.

Městský dům, Piaristická č.p. 19/2, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-19137004>.

Měšťanský dům, Piaristická č.p. 20/4, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-701674>.

Měšťanský dům, Plachého č.p. 309/12, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-23]. Dostupné z:

<https://pamatkovykatalog.cz/mestansky-dum-689974>.

Vodárenská věž, Historie [online], 2021 [cit. 2021-10-15]. Dostupné z:

<https://www.vodarenskavezcb.cz/cs/historie>.

Zámek Horažďovice, Památkový katalog Národního památkového ústavu [online], 2022 [cit. 2022-06-01]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-18059127>

Seznam obrazové přílohy

Všechny zde uvedené fotografie jsou mým dílem.

- [1] Katedrála sv. Mikuláše, průčelí
- [2] Katedrála sv. Mikuláše, socha sv. Auratiána
- [3] Katedrála sv. Mikuláše, pohled do presbytáře na klenbu s barokní štukovou výzdobou a hlavní oltář
- [4] Dominikánský klášter, barokní vstupní portál do kláštera
- [5] Kostel Obětování Panny Marie, hlavní vstup
- [6] Sloup Nejsvětější Trojice
- [7] Sousoší Kalvárie
- [8] Bývalý kostel sv. Anny
- [9] Socha Panny Marie Klasové u Zlatého mostu
- [10] Socha Jana Nepomuckého u Zlatého mostu
- [11] Socha sv. Anny z klášterní zahrady
- [12] Mariánské sousoší
- [13] Samsonova kašna
- [14] Měšťanský dům, Kněžská 81/17
- [15] Měšťanský dům, Česká 246/35
- [16] Měšťanský dům, Široká 140/39
- [17] Měšťanský dům, Široká 140/39, detail fresky sv. Floriána a nového domovního znamení Panny Marie Klasové.

Obrazová příloha

[1] Katedrála sv. Mikuláše, průčelí

[2] Katedrála sv. Mikuláše, socha sv. Auratiána

[3] Katedrála sv. Mikuláše, pohled do presbytáře na klenbu s barokní štukovou výzdobou a hlavní oltář.

[4] Dominikánský klášter, barokní vstupní portál do kláštera

[5] Kostel Obětování Panny Marie, hlavní vstup

[6] Sloup Nejsvětější Trojice

[7] Sousoší Kalvárie

[8] Socha sv. Anny z klášterní zahrady

[9] Bývalý kostel sv. Anny

[10] Mariánské sousoší

[11] Socha Panny Marie Klasové u Zlatého mostu

[12] Socha Jana Nepomuckého u Zlatého mostu

[13] Samsonova kašna

[14] Měšťanský dům, Kněžská 81/17

[15] Měšťanský dům, Česká 246/35

[16] Měšťanský dům, Široká 140/39

[17] Měšťanský dům, Široká 140/39, detail fresky sv. Floriána a nového domovního znamení Panny Marie Klasové.

